Andriy Protsiuk

# Neorevolution. Part 6. Adolf Hitler. The last Pagan emperor.

I'm the absolute esoteric Hitlerist of the Geney's type (yes, because, despite I admire the works of the Miguel Serrano and Savitri Davi, but I can have my own system of beliefs). In my system of views Hitler is the first prophet of the Geney, according to his "Genetical God" idea, while I am the one, who named the God, that Our Führer discovered.
Hitler was the prophet of the eternal God, the prophet of the absolute eternal Genetism.
Absolute fire of the absolute Svarog's hell – the symbol of the absolute war.
Esotheric Hitlerism – is the future.

In this book I want to collect as many evidences, as possible, that Third Reich was completely Post-Pagan state, and, as well, that the great son of Germany, Adolf Hitler, was the polytheistic pantheist with some sort of Pagan influence, despite modern tries of the pseudo-right judeobelievers to dispel this obvious truth.
We must fight with the jews in all meanings, and with judeochristianity, as the main achievement of the jews for the last 2000 years, as well.
Every single judeobelief system (religious, judeomarxism, judeoneomarxism, etc.) must be erased from Our Genetical White Raced Human's minds.

This stupid virus transformed Our Genetical White Raced family into submissive golems, comparely to the jewish watchers, that see, how the “religion of love” transform the previous christians into modern hippies and lefties with their (((live, love, laugh))) and others manifestations of degenerations, that Nietzsche predicted, like the more faithful believing in such precepts, like “forgive your enemies”, “turn the other cheek”, “don’t kill”, which transmutationously transform into the pathogenic alcoholic wine, called “judeopacifism” (literally the death cult with the symbol of the death), where Genetical White Raced humans calmly watch, like different type of chimpanzees rapes their Genetical White Raced womans and killed their Genetical White Raced people, while simultaneously transform Our Genetical White Raced Europe into the big dump.

religious christkanganity transformed into political christkanganity, where judeobelief and judeostian moral of the weakness embodied the jewish talmud without help from the church’s blabla’s and others attributes for the slaves of the zog.

Eventually, many writers wrote about the apocalyptic consequences of the judeostianity, but the most complete author from that pantheon is Friedrich

Nietzsche, the “official thinker of the NS”, according to Hitler.
I will not reveal the Nietzsche’s person in this book, but I will give you the information about the belief’s system of one of the greatest politician of all the time and the emperor of the Third Reich –
Adolf Hitler.
I will explain the real belief system of the great Führer and the real belief system of the great Third Reich!
Sieg Heil! 88!
Glory to Pagan Hitler!

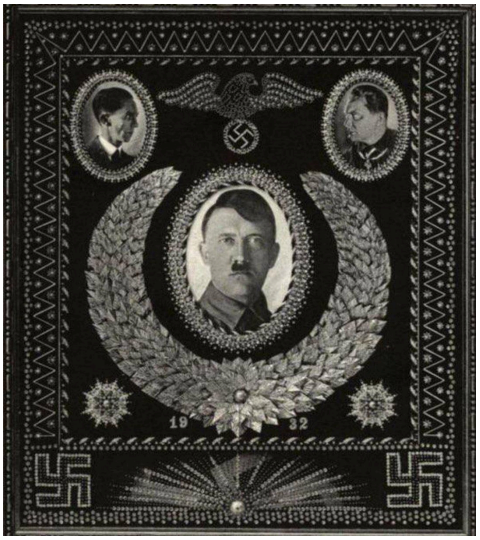
19
32

# Adolf Hitler

## Anti-christian and Pagan quotations from the “Mein Kampf”

“The anti-semitism of the christian socialists was based on religious, not racial reasons. The reason for this mistake was the same as the second mistake. However, it was obvious that this kind of anti-Semitism did not bother the jews much. If the matter had reached its worst, a few drops of baptismal water would have solved the problem, after which the jew could calmly continue his work and, at the same time, preserve his jewish identity.”

Source : Mein Kampf (Dalton’s translation), p.130-132

“No one dared to be a nationalist, even in Vienna, lest the ground fall from under their feet. It was hoped that the Habsburg state could be saved by quietly avoiding the nationalist question, but this policy led that state to its demise. This same policy also led to the collapse of

christian socialism, because this movement lost the only source of energy from which a political party could draw the necessary driving force. The movement became a laughing stock, like many of its predecessors.”

Source : “Mein Kampf” (Dalton's translation), p.147

“The christian social movement had only a vague concept of the German renaissance, but it had a sufficient selection of means for it. The christian socialists understood the importance of the social question, but they had false ideas in the fight against jewry and did not feel the power of the nationalist idea.”

Source : Mein Kampf (Dalton’s translation), p.148

“One of the tricks invented by the jews is that they managed to smuggle their state into the form of a religion and thereby secure a tolerant attitude on the

part of the Aryans, to whom religious tolerance has always been particularly characteristic.
In fact, the religion of moses is in reality nothing more than a doctrine of the preservation of the jewish species."

Source : "Mein Kampf" (Dalton's translation), p.209

"This has led to a completely useless conflict between religion and so-called exact science. In this conflict (science versus religion) victory will almost always be on the side of science."

Source : "Mein Kampf" (Dalton's translation), p.323

"Life is only of this world, and its mentality is as alien to the true spirit of christianity as it was to the founder of this new faith 2000 years ago (i.e. jesus)"

Source : "Mein Kampf" (Dalton's translation), p.363

“And the time will come, when people will again bow to the higher Gods”

Source : “Mein Kampf” (Dalton’s translation), p.491

“Today, one can regret that the advent of christianity marked the appearance of the first spiritual terror in the much freer ancient world. But one cannot deny the fact that since then the world has been permeated and dominated by those kinds of coercion in which violence can only be broken by violence, and terror only by terror. Only then can a new state be constructively created. “

Source : “Mein Kampf” (Dalton's translation), p.509

“While for four and a half years our most distinguished warriors died cruelly on the battlefields, our least trained fighters miraculously managed to escape. For

every hero who made the ultimate sacrifice and was raised up the steps of Valhalla, there was a traitor who cunningly evaded death in battle to occupy himself with less useful tasks at home.”

Source : “Mein Kampf” (Dalton's translation), p.574

“Today, each of us (Whites) can, of course, express sadness over the fact that with the advent of christianity, spiritual terror first arose in the ancient world, above all the freer one.
But the fact remains.
No one can deny that since then the world has come to a situation where violence can only be broken by violence, and terror by terror.
Only then can a new regime be created by constructive work. Political parties are inclined to compromise, but philosophy never does this. A political party is inclined to adjust its teachings in order to meet its opponents, but philosophy proclaims its own infallibility.”

Source : “Mein Kampf” (Dalton's translation), Vol.2 p.66

# <u>Adolf Hitler's art</u>

## Poetics

I often
On harsh nights, I walk along a mysterious trail,
Hidden in the dense forest near the Wotan Tree
In order to weave a silent union
And they will breathe out the Mystery of blood
Tragedy Fate inflicts
Red splinter wound
Under the blanket of night darkness.

And that's all
Who woke us from our dreams
They turned out to be worthless this night
The light of their souls caught up in steel fire
The light tore their bodies to shreds
And the faded shine that covered the ashes of the cities
Frozen forever in the fog
Like teardrops of stalagmites.

And separated
Fake impermanent from true Worthy

I caught a glimpse of all kinds of words:
That justice is the good of the noble – Wotan will only give them his protection.

Adolf Hitler
In the trenches of World War I, 1915.
The translation is on WotanÜgend.

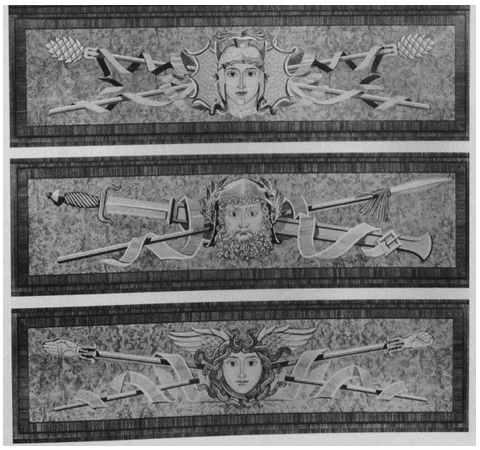

Mostly offtop, but I would like to demonstrate the Hitler's desktop in new Reichskanzlei in Berlin.
On this desktop we can see images of old Pagan Gods : Athena, Ares, Medusa

# The most favourable Hitler's literature

Hitler was well-known with his enormous love to read. People gossip, that he read books all days and all nights. Just reminder, that Hitler's library contains up to 16000 toms of literature.
Hitler was the true admirer of the reading, many scholars give a bunch of proofs for that fact.

## 1) Ernst Schertel

Ernst Schertel
"Magic : history, theory, practice"
Adolf Hitler marked 66 annotations in this book.
Schertel called himself "demonic" in magic, while describing Pagan practices, like sacrifices and, obviously, the magic itself.
In general, the book is soaked with Pagan mysticism.
I strongly advise to get acquainted with this amazing book.

## 2) Friedrich Nietzsche

I think, that I mustn't explain the Nietzsche's ideas again.
Many scholars called Nietzsche the Pagan philosopher, while Nietzsche called himself Pagan in the private correspondences.
Nietzsche, even in mainstream, is well-known with his critics of the judeostianity and with his admiration for the Pagan vitality (Nieztsche called Paganism "the natural one belief").

Goebbels cited Nietzsche:

"Only Nietzsche is an exception here. He proved in detail the absurdity of christianity. In two hundred years it will only remain a grotesque memory. We must gradually undermine it in all areas. Above all, among the younger generation."

Source : "Tagebücher" Goebbels, 30 January, 1941, p.64

Walter Hewel cited Hitler:

"Nietzsche: More intuitive than purely analytical. Affirmation of the laws of nature and struggle. Positive

instruction for use. Hence the real philosopher of National Socialism.”

Source: Walter Hewel’s “diaries”, 11.07.1941

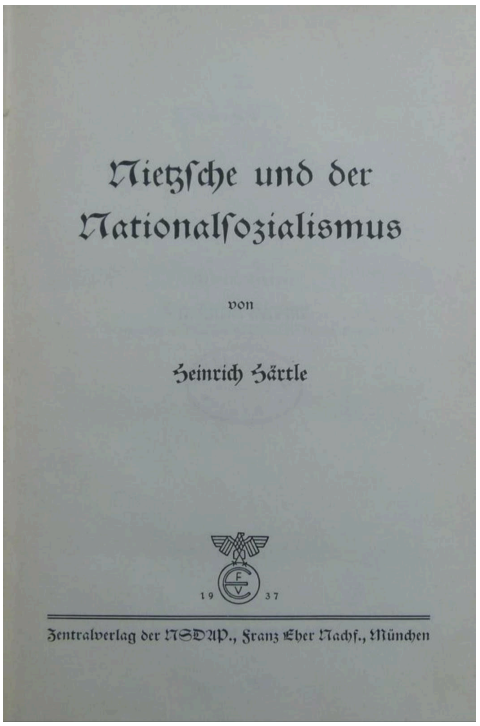


Heinrich Härtle
“Nietzsche und der Nationalsozializmus”

And, at last, the book from the official NSDAP library, which is fully describes NSDAP’s relationship with Nietzsche.

## 3) Arthur Schopenhauer

Hitler loved Schopenhauer, as the anti-christian thinker, but completely discarded his depressionous world-feeling.
Schopenhauer itself was anti-christian thinker, despite the fact, that his “soycry tears” was his , how strongly (weakly) he was influenced by the realization of the influence of the judeostianity in the world.

"Nietzsche is the more realistic and more consistent one. He certainly sees the grief of the world and the human race, but he deduces from it the demand of the Superman (Übermensch), the demand for an elevated and intensified life. Thus Nietzsche is naturally much closer to our viewpoint than Schopenhauer, even though we may appreciate Schopenhauer in some matters.”

Source : “Tagebücher” Goebbels, April-June 1943

“According to Schopenhauer, christianity and syphilis have made mankind unhappy and unfree.”

Source : “Tabebücher” Goebbels, 8 April 1941, p.235-240

"I must add that the fanatical enormities perpetrated in the name of religion are only to be put down to the adherents of monotheistic creeds, that is, the jewish faith and its two branches, christianity and islamism.”

Source : “religion : a dialogue, and other essays” Arthur Schopenhauer p.60

## **Memoirs about Pagan Hitler from the SS**:

"If in the course of such a monologue Hitler had pronounced a more negative judgment upon the church, Bormann would undoubtedly have taken from his jacket pocket one of the white cards he always carried with him. For he noted down all Hitler's remarks that seemed to him important; and there was hardly anything he wrote down more eagerly than deprecating comments on the church. At the time I assumed that he was gathering material for a biography of Hitler."

Source : Albert Speer "Inside the Third Reich" p.95

Speer cited Hitler:

"You see, it's been our misfortune to have the wrong religion.

Why did it have to be a christianity with it's meekness and flabiness?”

Source : Albert Speer, “Inside the Third Reich”, p.96

"Once he told me: Look at the head of Zeus! What nobility and exaltation there are in those features! About communion: It is primitively religious to crush one's god with one's teeth. He held against gothic art that it symbolized everything dark and brain - beclouding.”

Source : “Memoirs” of Alfred Rosenberg, p.90

"The NSDAP attack on the church showed me plainly the brutalization that would result if such an attack were to succeed.”

Source : “Confessions of the Old Wizard" by Hjalmar Schacht
p.326

"Hitler turned away from me and looked into the distance, his hands folded.

(Then she quotes Adolf Hitler):

And when the time is right, a new messiah will come – it doesn't have to be a christian, but the founder of a new religion that will change the world."

Source: "Memoiren" by Leni Riefenstahl p.291

"Hitler did not believe in a personal god. He believed only in the bond of blood between succeeding generations and in a vague conception of fate or providence. Nor did he believe in a life after death. In this connection he often quoted a sentence from the Edda, that remarkable collection of ancient Icelandic literature, which to him represented the profoundest Nordic wisdom: "All things will pass away, nothing will remain but death and the glory of deeds."

Source : “The labyrinth : memoirs of Walter Schellenberg, Hitler's chief of counterintelligence” p.94

“Hitler's religion was the law of nature”

Source : “He was my chief. The memoirs of Adolf Hitler's secretary by Christa Schroeder” p.64

"If there was a pause in the talk and we were stuck for something to discuss, it was only necessary to mention any of the foregoing and Hitler was in his element. The church was always a favourite topic. Hitler had no affiliation. He considered the christian religion to be a hypocritical trap which had outlived its time.”

Source :
“He was my chief. The memoirs of Adolf Hitler's secretary by Christa Schroeder” p.64

“In our evening discussion with the boss the church plays a major role. It is a pity that you cannot be there. It is all so enlightening what the boss says when e.g. he explains that christianity with its lies and hypocrisy has held Western humanity back 2,000 years in its development – from the cultural standpoint. I really must start making notes afterwards about what the boss said, but the sessions last a ridiculously long time and one is by then – if not actually ready to drop – well at least so enervated and bereft of energy as to not feel like writing.”

Source : “He was my chief. The memoirs of Adolf Hitler's secretary by Christa Schroeder” p. 109-110

"In his speeches Hitler often mentioned the almighty and providence. But he personally was sharply hostile to christianity and the churches, although the party program came out for a “positive” christianity. In private conversation he often remarked sarcastically, in reference to churches and priests, that there were some who “boasted of having a direct hook - up with god.”

primitive christianity, he declared, was the “first jewish-communistic cell.” And he denied that the christian churches, in the course of their evolution, had developed any genuine moral foundation.”

“The Hitler I knew: memoirs of the Third Reich's press chief by Otto Dietrich” p. 119-120

"On the other hand Hitler did not hold back the hotheads in the party, Himmler and especially Bormann, who incessantly attacked the churches. On the contrary, Hitler supported them and encouraged them by his private, violently antichurch remarks. In the early days he had to endure attacks on National Socialism by bishops and cardinals. He could take no measures against them without alienating some of his followers. But he threatened to take his revenge later on.”

“The Hitler I knew: memoirs of the Third Reich's press chief by Otto Dietrich” p. 120-121

"Hitler was convinced that christianity was outmoded and dying. He thought he could speed its death by systematic education of German youth.
christianity would be replaced, he thought, by a new heroic, racial ideal of God."

"The Hitler I knew: memoirs of the Third Reich's press chief by Otto Dietrich" p. 122

"During an early morning walk on good friday, I had a long conversation with my old friend tholens about whether christianity and National Socialism could be united. We both denied it. Whether our leadership was neglecting christianity or fighting against it. I claimed the latter. Whether something new is being offered today in place of christian moral teachings. I argued that anyone who attacks the existing system must offer something new to fill the gap. Otherwise, the outwardly expanded Reich would be hollowed out from within, putting the entire structure at risk. The topic came to mind due to H. von Ribbentrop's audience with the pope, from which the minister only brought back the opinion that the catholic church would perish due to

the popular beliefs of our time. Perhaps we — meaning he and I — would not live to see it, but the collapse was near. According to his report, Ribbentrop told the pope that the Germans, who would soon march against France and die in the process, would not do so with the words of christ and god on their lips, but with the words of Adolf Hitler. Ribbentrop found the pope remarkable and beyond the ordinary. As for the cardinals he saw, they gave him an impression of inadequacy. Anyone who is to share this judgement about the church's imminent end must have a clear understanding of what "worldview" means today in our context and what is to take the place of christian teaching. I had an opportunity to learn more about this when I attended a leadership meeting at the Reich Chancellery on 9.II.40 regarding the appointment of a representative to maintain the unity of the National Socialist worldview. Within half an hour, there was not only no agreement between Rosenberg, Kerrl, Rust, etc., on the concept of a worldview, which each seemed to understand individually, but also a vicious dispute between the first two mentioned (regarding the relationship between worldview and religion). Goebbels untied the knot by saying that, since no agreement

could be reached, they should instead discuss practical matters.”

Source : Ernst von Weizsäcker, “memoirs of Ernst von Weizsäcker”, p. 280

"In practice, things were very different. Hitler himself took care not to attack the churches openly. But he had from his youth been an enemy of the church; and without his tacit agreement the rigorous measures that were taken [against the churches] would hardly have been possible.”

Source : Ernst von Weizsäcker, “memoirs of Ernst von Weizsäcker, translation by John Andrews”, p. 281

"For [Hitler] him it was sufficient that the SS had no ties to a church. When Hitler and Mussolini were lunching alone on Obersalzberg one day, Hitler brought the talk round to the subject of religion. The conversation rambled in general terms over the question of the vatican and the church. Hitler pointed out that not only

the Italian royal house was causing the Duce difficulties but also the church, which was why it was necessary for Mussolini to react and 'explain things' to the people. When the Duce shook his giant head lightly from side to side and asked by his stare how that was to be achieved in Italy, of all places, Hitler said to me in an aside: 'Linge, do you go to church? How many men of my SS bodyguard and the Leibstandarte attend services?' I told him the truth: 'None, mein führer.'"

Source: "With Hitler to the end: the memoir of Hitler's valet" by Heinz Linge p.100

"I, Adolf Hitler, know that my un-christian Germanic SS-units with their general non-denominational belief in God [i.e. Gottgläubig] can grasp their duty for their people (Volk) more clearly than those other soldiers who have been dumbed down by the catechism. [christian doctrine]"

Source : "Im Angesicht Des Galgens" by dr. Hans Frank, p. 436

“With shameful cynicism the jewish priests read from the books of moses the promise that it shall be given to the jews by jehovah one day to rule over all the mankind: all peoples shall be subject to you, their kings shall serve you, their wealth, their work shall be thine!”

— Adolf Hitler

Source : ”Hitler: Memoirs of a confidant by Otto Wagener”, p.64-65

“By the end of the war, in any case, the nations and the economy had without exception become the major debtors of the jewish banks or were in their possession. Private citizens in large part held their war loans, which were either devalued or frozen. But the banks satisfied themselves with their securities. The financial power of the jews was thus consolidated as never before. The promise of the old testament  seemed to have reached fulfillment: ‘All nations shall be subject to you, their kings shall serve you,’ and so on. jewish power in the

world appeared to have become unassailable, absolute, perfect."

— Adolf Hitler

"Hitler : memoirs of a confidant by Otto Wagener" p.187

"Of special interest in this regard is the development of the jews. They are one tribe of israel, according to the old testament, there were twelve tribes once. All the others disappeared from the world stage; only the tribe of judah survived. And we can say that in great measure it has retained its purity. Of course it lent elements of itself through admixture with other nations. Abroad, its members fell or rose among the others. But the core of the tribe of judah, which today is properly called 'the jewish people' may be the only people of our history and our mediterranean region that has remained pure. But the promise made to them [I.e to the jews] isn't a religious matter at all; rather, it is a political promise, a completely worldly objective, the prophecy of a purely earthly seizure of power, beyond which there is nothing—not eternity, not something divine, not

something exalted that might transcend this material seizure of power, raise itself beyond the goals of the tribe proper, and lead or develop mankind to a higher level. No, the promise only reads: 'All nations shall be subject to jews, their kings shall be jews servants!' It is the crassest form of materialism and the most despotic imperialism, encapsulating all the sadism of parasitic nomadism.

— Adolf Hitler

Source : "Hitler: Memoirs Of A Confidant by Otto Wagener" p.206

"Here we find clarification of how it was possible and how it came about that this tribe could keep itself racially pure. Through moses and the men who recorded and transmitted the mosaic law, it preserved a set of rules for their lives and how to lead them. These regulations were a religion, which was strictly tailored to the nature of the race and which simply and clearly, without dogma and dubious rules of faith, objectively and quite realistically contained whatever served the

future and the self-assertion of the children of israel. The marriage laws of jewry are particularly clear-cut and strict. The jew has no need to use the term ‘race.’ For him, there is only the jew’ and the ‘non- jew.’ moses calls the non-jew simply the alien. “

-- Adolf Hitler

Source : “Hitler: Memoirs Of A Confidant by Otto Wagener” p. 206-207

"I have nothing against celebrating christmas. I even give high marks to the clever thinking of the roman church fathers, who did not abolish the most solemn holiday of the Nordic world, the day when the sun is at its lowest point and from that moment on begins to rise on the horizon. Instead, they moved the birth of christ to this day, turning a nature festival of the Old Germanic people into christ's day. By the way, this shows us that a high percentage of Germanic tribes were part of romans christendom and that Rome found it necessary to win them over in particular using this device"

"Now, why shouldn't our young people be led back to nature? After all, in nature, this turning point is a day that presents a truly momentous event: the vanquishing of the night, which has grown ever longer and darker, by the rebirth of daylight, awakening new hope, new life, new strength! And since today's elementary schools already teach the motion of the planets and the causes of summer and winter, the midnight sun and the Yuletide festival are cosmic concepts already familiar to young people. But no one can say with certainty whether christ was or was not born on this particular day. At least, there is no mention in the bible of when and if he celebrated his birthday. And it Is certain that he knew nothing of this christmas holiday."

"But we do not want to rob the church of its holy days. The mere fact that schools are closed on such days gives children much pleasure. But this does not prevent us from leading children, not into churches, ragrant with incense, but into the great outdoors, to show them the powerful workings of divine creation and make vivid to them the eternal rotation of the earth and the world and life, where the struggle against the powers of darkness is constantly repeated, culminating in the

victory of the forces of light, which are creative, awakening a budding spring from frosty winter, bringing new joy in life, new life, and renewed creative forces”

— Adolf Hitler

Source : “Hitler: memoirs of a confidant” by Otto Wagener p. 278

"I recognized too late that there were too many faults in Adolf Hitler's character. He had no conception of basic christian ethics..."

"From the beginning I tried to find some way of making this clear to the head of the church in Austria, Cardinal Innitzer. I did not want to be suspected of advocating union with Germany until the Nazi attacks on the church ceased"

"The younger generation, divorced from the tenets of christianity, sought and found a substitute in Hitler and his programme"

"I told to Adolf Hitler, that he must come to terms with the church. Austria was a catholic country, and if the church was to be subjected to the sort of attacks it had suffered in Germany, all this enthusiasm for the Anschluss would evaporate within a few weeks"

"I have often referred to the manner in which the church felt itself threatened by the National Socialist movement, and I constantly drew Hitler's attention to the dangers of such a policy"

"Hitler gradually drifted into the course set by those of his colleagues pledged to eradicate christianity. An agreement was also reached with the evangelical churches, but they presented a far less united front to the later intrigues and attacks o f the party, and suffered even more ill-treatment than the catholics."

Source : "memoirs" by Franz von Papen

# Notes about Pagan Hitler in the diaries

“At lunch with the Führer. He takes a harsh stand against the churches in front of Kerrl. He wants to enforce the primacy of the state at all costs. The churches must bow. Kerrl appears somewhat soft. And after the Führer's outburst, he is very depressed.”

Source : “Tagebücher” Goebbels, 14 January 1937, p.17

"Debate on the church question. churches must be left to themselves. A united protestant church is not in our interest at all. Kerrl is working in the wrong direction. He now wants to found a religious Arndt League in Wittenberg. What falls should be pushed, Mr. Kerrl! The Führer is rightly very skeptical about a church replacement. That will be the task of a future reformer, which the Führer certainly does not consider himself to be. He only wants to solve political problems. In any case, the fight with the churches is unavoidable, but it will certainly take a long time. Reich bishop Müller has not been of much use to us. But he has also been wronged by the rival clergy. It is best to stay out of all

these questions, at least for the time being. It is just a pity that the Wehrmacht leadership is still very devout of the church. But what can they do? The soldier must have something to hold on to. And, as I said, there is no suitable replacement yet.”

— Joseph Goebbels

Source : “Tagebücher” Goebbels, 17 January 1940 p.35

Goebbels cited Hitler:

“Only Nietzsche is an exception here. He proved in detail the absurdity of christianity. In two hundred years it will only remain a grotesque memory. We must gradually undermine it in all areas. Above all, among the younger generation.”

Source : “Tagebücher” Goebbels 30 January 1941 p.64

"christianity has so entangled our entire public life that it can only be gradually removed with the greatest

difficulty. I don't want to do anything about it now, even during the war; these are all problems that we will have to deal with after the war.”

Source :
“Tagebücher” Goebbels, 21 November 1941, p.99

“christianity is idealistically dressed up bolshevism.”

Source : “Tagebücher” Goebbels, 19 May 1935, p.234

"The Führer forbids a bombardment of Athens. This is right and noble of him. Rome and Athens are mecca for him. He very much regrets having to fight the Greeks. The Führer is a man completely oriented towards antiquity. He hates christianity because it has crippled all noble humanity. According to Schopenhauer, christianity and syphilis have made mankind unhappy and unfree. What a difference between a benevolent and wise smiling Zeus and a pain-distorted crucified christ. Even the view of God itself is much more noble and human among the ancient peoples than in

christianity. What a difference between a gloomy cathedral and a bright, free ancient temple. He describes life in ancient Rome: clarity, grandeur, monumentality. The greatest republic in history. We would probably not experience any disappointment, he thinks, if we were now suddenly transported to this ancient eternal city. The Führer has no relationship at all with the gothic. He hates the gloom and the blurred mysticism. He wants clarity, brightness, beauty. This is also the life ideal of our time. There the leader is a completely modern man.”

Source :
“Tagebücher” Goebbels, 8 April 1941, p.235-240

"The idiocy of the christian doctrine of salvation is for our time completely unusable. Nonetheless there are scholars, educated people, and men in high positions in public life, who hang on to it as on to a childhood faith. That even today one views the christian doctrine of salvation as giving direction through a difficult life is completely incomprehensible.”

Source : “Tagebücher”, 12 Mart 1943, p. 259

"Long debates about the vatican and christianity. The Führer is the fiercest opponent of the whole spell, but he still forbids me to leave the church. For tactical reasons. And for such nonsense I have been paying my church taxes for over a decade now. That is what hurts me the most.”

Source :
“Tagebücher” Goebbels 29 April 1941, p. 306-308

"The Führer says he is sorry to have to fight against the Greeks, for there is still a memory of the old Hellenic civilization hovering in his mind. Never will a bomb be dropped on Athens! In the context of assessing the superb Augustan exhibition in Rome, the Führer spoke admiringly of this ancient Rome. Apart from a few things related to steel and iron, we have not progressed much further, he said. In terms of sanitation, Rome was far ahead of us. Even in decline it was still magnificent,

and one can understand that the young Teutons were overwhelmed by the sight of it. And in the end, each era shapes its God in accordance with its nature. If one looks at the majestic head of Zeus-Jupiter and then at the agonized christ, only then does one appreciate the complete difference. How free and lighthearted the ancient world seems in contrast to the Inquisition, the burnings of witches and heretics. Only since 200 years ago did people begin to breathe somewhat easily again. It is certainly (following Schopenhauer?) correct that the ancient world was unacquainted with two evils: Christianity and syphilis."

Source : "Tagebücher" Goebbels, p. 531-533

"The Führer thinks christianity is ripe for destruction. It may take a long time, but it is coming."

— Joseph Goebbels, Diary entry 5 January 1937

"The Führer is deeply religious but utterly anti-christian. He sees in christianity a symptom of

deterioration. With justification. It is an offshoot of the jewish race. One sees that also in the similarity of religious rites. Both have absolutely no relationship to animals and will ultimately die out because of that”

— Joseph Goebbels, Diary entry 29 December 1939

"The Führer hates christianity, because it has crippled all that is noble in humanity. According to Schopenhauer, christianity and syphilis have made humanity unhappy and unfree. What a difference between the benevolent, smiling Zeus and the pain-wracked, crucified christ. What a difference between a gloomy cathedral and a light, airy ancient temple. The Führer cannot relate to the gothic mind. He hates gloom and brooding mysticism. He wants clarity, light, beauty. And these are the ideals of life in our time.”

— Joseph Goebbels, Diary entry on 8 April 1941

"The Tannenberg Memorial has now become one of those centers that I spoke of in "Myth" as a necessity, as a replacement for crucifixes and marian columns. Hitler's last cry: "Dead general, go now to Valhalla!" was understood everywhere, especially by the church, which was immortally disgraced by the speech of its field bishop. The man thought we were so well together and showered us with bible quotations, claimed that the old soldier's saying was "pray and work," and hopped like a flea from one poor thought to the next without any connection. There was general head shaking in our ranks, but everyone else was horrified too. The Reich bishop later went around and muttered apologies everywhere.

“The nation no longer wants to hear this gibberish of psalms, "prophets," etc. ...”

— Alfred Rosenberg, Diary entry for; August 19, 1934

"the entire youth of the movement swears by me, the SS, with the peasant leadership, is educating its men in an openly Germanic, i.e. anti-christian way, the PO

schools are also clearly growing up on the "myth", the churches are drying up. Only the way of life itself has not yet been firmly shaped, but this is growing organically out of the Hitler Youth. After 10 years, the time may be ripe for a reformer who will reoccupy the church buildings and give them the heroic character of our time. In other words, I imagine that the often hideous, distorted late gothic carvings as symbols of devotion will disappear from the interior of the church and go to the museum.”

Source : “Tagebücher” Alfred Rosenberg, 19 August 1934

“Back from the Reichsparteitag in Hohenlychen. Endured these days better than I feared. The party congress was the most cohesive of all those held so far; the Führer was happy and once again full of energy. My speech at the cultural conference officially took a few more steps forward in the ideological assertion. The passage that the ideological beliefs of the past are to be revered aesthetically has been understood. The fact that Nietzsche, Wagner and Lagarde also officially acted as prophets will be understood. The Führer's great

speech was then also interpreted as a confirmation of my much-feared struggle, especially the decisive passage that a christian age would have a christian art, but a National Socialist age would have a National Socialist art! This clearly expressed the replacement of one age by another.”

Source : “Tagebücher”, 17 September 1936 p.14

"A few days ago, when I was having lunch with the Führer again after my birthday – it was the 13th – the question of ecclesiastical matters came up during the meal. Kerrl, who was present, took the opportunity to make a complaint against gauleiter roever in front of the whole table about the crucifix decree (supported by Dr. G.). The Führer waved it off: 'In a major conflict, tactical errors could of course occur. The great struggle for the absolute supremacy of the state over the church would continue, we would have to continue the struggle of the great emperors against the popes and would end it.”

Source : “Tagebücher” Rosenberg 14 January 1937 p.17

"All churches, the whole of christendom is incapable of fighting bolshevism; a new worldview of National Socialism must do it.”

— Adolf Hitler

Source : “Tagebücher” Rosenberg, 22 November 1936, p.115

"Here, Bormann is very active in initiating monastery confiscations, supporting church legislation in the new Reich districts, etc. Recently he sent out a circular to the gauleiters about christianity and the National Socialist movement, which compiled various statements made by Führer in unstylized form during table discussions”

Source : “Tagebücher” Rosenberg 1 September 1941 p. 118

"Hitler had visited his SS divisions, he said, where there were no christian swindle, they were calm and knew what they had to do. We would never be able to fathom the meaning of life and the world, all microscopes would not provide us with the solution, only a few would expand our insights. But if there is a God, then we have a duty to develop the abilities given to us. We can be wrong, but we cannot be hypocritical or lie. This christian hypocrisy would now be coming to an end, in a process of rejecting everything rotten, a recovery would begin."

Source :
"Tagebücher" Rosenberg, 14.12.41. p.122

"The teaching of christianity is against the omnipotence of Nature. The glorification of the weak, the sick, the crippled, the simple-minded."

— Adolf Hitler

Source : Walter Hewel’s “diary”, 8 June 1941

"Führer at the table: christianity is rebellion against creation. It is the reversal of all natural laws, which, even in the smallest process of fertilization, are based on struggle and selection of the best.”

Source : Walter Hewel's diary, 10 October 1941

Walter Hewel cited Hitler :

"Nietzsche: More intuitive than purely analytical. Affirmation of the laws of nature and struggle. Positive instruction for use. Hence the real philosopher of National Socialism.”

Source : Walter Hewel's “diaries”
11.07.1941

"Führer at the table: christianity is rebellion against creation. It is the reversal of all natural laws, which, even in the smallest process of fertilization, are based on struggle and selection of the best.”

"It was surprising for me that Hitler openly described christianity before this committee as what it is, namely the worldview of the subhuman.”

Source : Walter Darre’s “Tagebücher” p. 34

# The views of the rest most important greats in the Third Reich

## Heinrich Himmler

Heinrich Himmler is famously known with his creation, called “Anhenerbe”, with searching the Graal, and, in general, with searching the eternity of the Aryan myth.

Heinrich Himmler’s personal chair.
We can see there an
enormous quantity of the Pagan symbolics and the two big “H” letters (they mean, obviously, the great Heinrich Himmler).
Office SS-Anhenerbe in Berlin.

Irminsul – Germanic Pagan symbol – near the doors.

Unique edition of the Himmler's "Das Anhenerbe" book, which Himmler presented to Hitler on his 50th birthday day.

The book itself, as we can see, summarise all main Anhenerbe's discoveries from the time of their observations.

On the cover of the book we can see Irminsul – Saxon's sacred Pagan tree.

Irminsul itself was the main symbol of the “Anhenerbe”.

NS released many souvenirs.
This is, for example, the plate with the Irminsul (and Odal rune at the top as well), which Anhenerbe released.

This is, for example, the present box for the Anhenerbe's members, timed to the Julfest

Another one Anhenerbe's present box

"Himmler listened calmly and then asked: "Do you always form your judgements so hastily, Frau Hanna?"

He brought an arm-chair for me and seated himself directly opposite.

"What exactly do you find in my name to alarm you?"

"I hardly know where to start," I replied. "For one thing, how can you bring yourself to try and root out of men's hearts their most sacred beliefs when you have nothing remotely comparable in worth to replace them?"

For reply, Himmler delivered a sharp attack on the plausibility on the christian doctrine, showing an intimate knowledge of the bible and supporting his

arguments with many unfamiliar examples, of which I lacked sufficient knowledge to be able to refute him."

"In our family, we had always avoided mentioning the name of Himmler: my mother saw in him the adversary of christianity and he could therefore have nothing in common with us.”

Source : “The sky my kingdom: Memoirs of the famous German World War II test pilot” by Hanna Reitsch p.190-191

"...But the idea of reincarnation in a larger family proves that the Germanic peoples did believe in reincarnation and made it a part of their religion. Nor am I alone in my belief in reincarnation. A number of great men have shared it.”

— Heinrich Himmler

Source : “The Kirsten memoirs” 1940-1945 p.154

"...Himmler, once said to my [Weizsacker's] wife:

"We shall not rest until we have not rooted up with christianity."

Source : "Memoirs" of Ernst Von Weizsacker p.280

"Himmler and Bormann, for example, often turned the Führer's table remarks [i.e. Table Talks], which he occasionally dropped, into "big concrete orders" or used them to obtain authority for their actions. A very impressive example was the "Bormann decree", which contained the sentence: "christianity is not compatible with National Socialism"

Source : "Im Angesicht Des Galgens" by Hans Frank

"Then you do believe in survival after death?" I asked Himmler
"That's a very delicate question," he replied. "Obviously everything does not end with death, as the materialists

assert. But it's very hard to imagine what form such survival will take. Certainly I don't believe what the catholic church teaches, either that we go to hell or rejoice with the angels in heaven once we've passed through purgatory. That's a very primitive outlook, not worth discussing. I've often wondered how a modern man can believe anything of that sort, but never been able to understand it.”

Source : “The Kersten memoirs”, 1940-1945 by Felix Kersten p.150

"At dinner Heinrich Himmler speak of a subject, which was a hobbyhorse of his: in a lively manner, he described to me the result of researches in German witchcraft trials. He said it was monstrous that thousands had been burned during the middle ages. So much good German blood had been stupidly destroyed. From this he began an attack on the catholic church, and at the same time on calvin; before I had caught up with all this he was discussing the spanish inquisition and the essential nature of primitive christianity.”

Source : Walter Schellenberg, “the Memoir's of Hitler's secret service”, p. 304-305

"A final example is the Runic alphabet, the mother of all writing symbols for probably most folks. The earliest ancestors of the Aryan/German folk consciously conceived and created it. We still have a few specimens from prehistory thought to have been devoured by nature, namely the cliff writing. We know Karl the Frank collected countless other writings, but his jewized son Ludwig the Pious in union with an intolerant church burned them almost without exception.”

Source : “Die Schutzstaffel als antibolschewistische Kampforganisation“
by Henrich Himmler.

"The bible gives us one of the historical examples of the radical annihilation of an Aryan folk by bolshevik-jewish methods. Read this a part of jewish

history where it is written that the jews were distributed among the Persians, in all cities and villages and in the capitol Sufa. The Aryan Persians recognized the danger posed by these jews. The will to solve the jewish question in Persia was personified by minister Haman. The king, who the bible calls Ahasveros but who was really Xeres, was separated from his Persian wife Basthi by the extremely clever intrigue of the court jews. The king was influenced by jewish girls, especially by the jewish harlot esther."

# Alfred Rosenberg

Alfred Rosenberg was one of the main ideologists of the Third Reich.
Alfred Rosenberg was mostly famous by his work “20th century myth”, which is, maybe, the second most famous NS-book after the Führer’s “Mein Kampf”.

Some antijudeobeliefing and Pagan notes from that book:

“At one time, such an ultimate goal was christianization and its redemption through the second coming of jesus christ. The other goal was the humanistic dream of humanity. Both ideals were buried in the bloody chaos of the First World War and in the subsequent revival from this disaster – this is despite the fact that both still find as many fanatical adherents and respected clergymen as possible. They are dying processes that no longer produce any vitality (life force); any faith that has died in the soul cannot rise from the dead.
The universal church and the sovereign ego, separated from the bonds of blood, are no longer worth anything. christianity, with its empty creed of ecumenism and its ideal of man, has neglected the tide of the red-blooded

life force that flows through the veins of all peoples of true value and true culture."

Source : Alfred Rosenberg "Myth of 20th century", p.32

"And so it was natural that those in whom the old Roman character still lived should have aversion to the spread of christianity, especially since it represented a thoroughly proletarian and nihilistic political ethos. The grossly exaggerated accounts of the bloody persecutions of christians were not, in fact, attempts to suppress conscience, as church history claims – the Roman forum was open to all Gods – but rather aimed at protecting the state from an existential political threat. The church, in its pauline-augustinian form, was reserved for inventing doctrinal councils and burning at the stake for the purpose of destroying the spirit. Classical Nordic antiquity knew nothing of this, and the Germanic world also always rebelled against this levantine import."

Source : Alfred Rosenberg "Myth of 20th century", p.72

“This proved entirely justified, for as soon as christianity became the state religion under constantine, the old testament spirit of hatred showed its hideous face. The christians immediately demanded the application of the penalties prescribed in the old testament against idolatry.
In Italy, with the exception of Rome itself, the temples of Jupiter were closed. We can only sympathize with Julian, who saw with his own eyes how christianity entered Europe through the Roman church, which had its roots in many things.”

Source : Alfred Rosenberg “Myth of 20th century”, p.74

“The christian movement, which was destroying the old forms, seemed to the pharisee saul (and later to saint paul) to be sufficiently large for great hopes of practical benefit. Suddenly, he joined its ranks and, possessed by an unbridled fanaticism, preached an international revolution. Despite all subsequent attempts at reform, his teachings still retain their jewish spiritual basis –

the talmudic reference point of both the catholic and lutheran churches. Paul did something that is never acknowledged in religious circles: he made the suppressed jewish revolt effective on an international scale, thus paving the way for the further spread of racial disorder in the ancient world.
The jews in Rome understood this very well when they offered him synagogues as places where he could deliver his proselytizing speeches."

Source : Alfred Rosenberg "Myth of 20th century", p.74-75

"luther's materialistic teaching on the sacrament has been a millstone around the protestant faith to this day. Much later, luther did indeed reject the jews and their lies, declaring that he no longer had anything to do with moses. But by that time the bible had become a popular work, and the prophecies of the old testament were an integral part of religion, as a result, the hudaization and lethargy of our lives had been pushed a step further, and it is not surprising that from then on the fair-haired were forced to sing every Sunday: "To you, O jehovah, they will sing, for who is a god like you?"

Source : Alfred Rosenberg “Myth of 20th century”, p.118

“Of course, there is no doubt that even without the invasion of armed Romano-syrian christianity, the epoch of Germanic history – the mythological era – was over. Natural symbolism gave way to a new moral-metaphysical system, a new form of faith. But this form would undoubtedly have been invested with the same spiritual content, with its idea of honor as its leitmotif and measure. However, with the advent of christianity in Europe, another spiritual essence penetrated and began to claim first place in Europe: love, in the sense of humility, mercy, submission and asceticism. Today it is clear to every honest German that with this doctrine of love – which perceived all living creatures in one love – a devastating blow was dealt to the life of Nordic Europe. Christianity, in the way it was formed as a system, did not recognize the Genetic ideas of the Third Reich; it also did not recognize the ideas of honor, because, pursuing Rome's later goals for power stemmed from the subjugation not only of bodies but also of souls.”

Source : Alfred Rosenberg “Myth of 20th century”, p.137

“The Norse Gods were figures of light with a spear, a shining cross and a Swastika, symbols of the Sun, of fertile life upwards. Long before 3000 BC, the Nordic folk waves carried these symbols, as can be seen, to Greece, Rome, Troy and India.”

Source : Alfred Rosenberg “Myth of 20th century”, p.144

“The vatican has once again made itself known as the most inveterate enemy of the improvement of the biologically valuable and as the defender of the preservation and propagation of the inferior. Even to serious catholic eugenicists the pope pius declared – as early as 1931 in his encyclical “on christian marriage” – that it was not lawful to restrict men who were capable of entering into marriage but could only give life to inferior offspring; in any way because of the impossibility of bodily movement.

A certain individual has the right to the use of his own limbs. He must use them in accordance with their natural purpose. This was proclaimed by catholic christian moral teaching, and the secular authorities had no right to violate it. To create an unlimited propaganda of idiots, children of syphilitics, alcoholics and lunatics, since christian moral doctrine is undoubtedly the height of thinking hostile to nature and to people. Today the introduction of a ban  The reproduction of inferior people is declared an impossible solution. In reality, it is nothing more than a necessary outgrowth of that racially disordered system that the syro-afro-Roman dogma has created. Therefore, every European who wants to see his people physically and spiritually healthy and who believes that his people are being infected by idiots and incurably sick people will have to allow himself to be presented, according to Roman teachings, as an anti-Catholic, as an enemy of jewish moral doctrine. And he will have to choose whether he is the Antichrist or whether the founder of Judaism can really conceive – as a dogma – the unlimited reproduction of all living beings of the lower types. This is what his representative boldly demands. Therefore, whoever wants a healthy and spiritually strong Germany must passionately reject

this encyclical. Such is the work of a pope who aims at breeding subhumans. Thus we reject Roman thought as "unnatural and hostile to life.”

Source : Alfred Rosenberg, “Myth of 20th century”, p.407

“When honor, and law, and willpower fall apart, the Gods perish”

Source : Alfred Rosenberg, “Myth of 20th century”, p.421-422

Also, the notes from other Rosenberg's sources:

"I recommended that the Führer read Burckhardt's "zeit konstantins des grossen"("Time of constantine the great") where christianisation was already very well described for the insights of that time. I also see the task of my future Institute for Indo-Germanic Intellectual History in Munich in substituting a better and even older one to the and the decaying biblical

tradition: the ethics of the ancient Iranians wisdom of the ancient Indians are more beautiful that the new testament. I see how the Führer is moved by these questions of world view in the midst of military concerns.”

Source : Alfred Rosenberg's “diary”, 14.12.41. p. 122

# Joseph Goebbels

"Joseph Goebbels considered it outrageous at this late stage for us to maintain that our basic christian conceptions had any further part to play in the National Socialists' ideological struggle, and presumptuous of us to suggest that we were being forced to give up the fight. He insisted to Hitler that I should be disciplined, but the Führer declined to do anything. He probably already had his hands full with the situation caused by Goebbels' current anti-Semitic campaign."

Source : "memoirs" by Franz von papen p.113

There were not many memoirs from the Pagan belief of the Joseph Goebbels, but we know, mostly from his diary,  about his attitude to judeostianity and Paganism, as well, as the attitude of his nearest surroundings to the judeostianity.

“At lunch with the Führer. He takes a harsh stand against the churches in front of Kerrl. He wants to enforce the primacy of the state at all costs. The churches must bow. Kerrl appears somewhat soft. And after the Führer's outburst, he is very depressed.”

Source : “Tagebücher” Goebbels, 14 January p.17

"Debate on the church question. churches must be left to themselves. A united protestant church is not in our interest at all. Kerrl is working in the wrong direction. He now wants to found a religious Arndt League in Wittenberg. What falls should be pushed, Mr. Kerrl! The Führer is rightly very skeptical about a church replacement. That will be the task of a future reformer, which the Führer certainly does not consider himself to be. He only wants to solve political problems. In any case, the fight with the churches is unavoidable, but it will certainly take a long time. Reich bishop Müller has not been of much use to us. But he has also been wronged by the rival clergy. It is best to stay out of all these questions, at least for the time being. It is just a pity that the Wehrmacht leadership is still very devout

of the church. But what can they do? The soldier must have something to hold on to. And, as I said, there is no suitable replacement yet.”

— Joseph Goebbels

Source: “Tagebücher” Goebbels, 17 January 1940 p.35

Goebbels cited Hitler :

"Only Nietzsche is an exception here. He proved in detail the absurdity of christianity. In two hundred years it will only remain a grotesque memory. We must gradually undermine it in all areas. Above all, among the younger generation.”

Source : “Tagebücher” Goebbels, 30 January 1941 p.64

"christianity has so entangled our entire public life that it can only be gradually removed with the greatest difficulty. I don't want to do anything about it now, even

during the war; these are all problems that we will have to deal with after the war”

— Goebbels diary entry for November 21st, 1941

"The Führer thinks christianity is ripe for destruction. It may take a long time, but it is coming.”

— Joseph Goebbels, Diary entry 5 January 1937

"Kerrl wants to conserve the church, we want to liquidate it.”

Source : “Tagebücher” Goebbels, p.1042

“The Führer is deeply religious but utterly anti-christian. He sees in christianity a symptom of deterioration. With justification. It is an offshoot of the jewish race. One sees that also in the similarity of

religious rites. Both have absolutely no relationship to animals and will ultimately die out because of that”

Source : “Tagebücher” Goebbels, p.1369

"The Führer hates christianity, because it has crippled all that is noble in humanity. According to Schopenhauer, christianity and syphilis have made humanity unhappy and unfree. What a difference between the benevolent, smiling Zeus and the pain-wracked, crucified christ. What a difference between a gloomy cathedral and a light, airy ancient temple. The Führer cannot relate to the gothic mind. He hates gloom and brooding mysticism. He wants clarity, light, beauty. And these are the ideals of life in our time.”

— Joseph Goebbels, Diary entry on 8 April 1941

Source: “Tagebücher” Goebbels, c.1557

# Martin Bormann

"If in the course of such a monologue Hitler had pronounced a more negative judgment upon the church, Bormann would undoubtedly have taken from his jacket pocket one of the white cards he always carried with him. For he noted down all Hitler's remarks that seemed to him important; and there was hardly anything he wrote down more eagerly than deprecating comments on the church. At the time I assumed that he was gathering material for a biography of Hitler.”

Source : Albert Speer “inside the Third Reich” p.95

"Himmler and Bormann, for example, often turned the Führer's table remarks, which he occasionally dropped, into "big concrete orders" or used them to obtain authority for their actions. A very impressive example was the "Bormann decree", which contained the sentence: "christianity is not compatible with National Socialism"

Source : “Im Angesicht des Galgens” by Hans Frank p. 732

"Here, Bormann is very active in initiating monastery confiscations, supporting church legislation in the new Reich districts, etc. Recently he sent out a circular to the tauleiters about christianity and the National Socialist movement, which compiled various statements made by führer in unstylized form during table discussions”

Source : Rosenberg’s diary, 1 September 1941 p. 118

"Recently I read two documents which illustrate very well how matters stand with us. An order of Keitel’s to the armed forces reveals a downright servile attitude toward the Party and concludes on the note that the armed forces must be brought into closest identity with the NSDAP. The second was an epistle written by Hess’s successor (and evil spirit), Martin Bormann, to a gauleiter. It reveals an absolutely diabolical hatred of

christianity as such, which the Party program is pledged to defend, and not directed solely against the churches. Moreover, his line of argument shows a lack of education and an idiotic falsification of history that would be hard to beat."

Source : The von Hassell's “diaries”, 1938-1944 ; the story of the forces against Hitler inside Germany
p.124 and p.249

# <u>Pagan and antijudeobelief musical art of the Third Reich</u>

## Richard Wagner

Nearly all of the Wagner's composition were dedicated to the Pagan themes.
Just remember, that NS mostly listened Wagner in their Pagan broads through the forest,  tell us about certainly accepting of the Wagner's Pagan works.
Even Beethoven and Bach were less played, that eventually seems, that his Pagan compositions were certainly accepted by NS regime.

## Igor Stravinskiy

Some people may see this surname, as "off top", but, just remember, that Stravinskiy, who start his musical career with an obvious interest in Pagan themes (not only expressed through "la sacre du printemps") and to folklore as well and, even, have concert for the Third

Reich in 1936, as the great classical composer of Aryan origin.
Stravinskiy itself had ambivalent opinion on Reich (and Reich himself was ambivalent to Stravinskiy.
Third Reich's state supported far-right and antisemitic views of Stravinskiy, but disregarded his musical influence) and, of course, was more likely favourable to Mussolini.

Although, Stravinskiy worked with Third Reich – it's a fact.

# <u>Pagan and antijudeobelief poetical art in the Third Reich</u>

## Kurt Eggers

Kurt Eggers was the most famous poet of the Third Reich of the most famous photographer of the Third Reich.
Eggers redacted the journal, called “das Schwarze Korps” and wrote great antijudeobelief book :

“Der Scheiterhaufen – Worte grosser Ketzer”.
In this book Eggers cited such thinkers, as Nieztsche, Julian, Frederick the Great, etc.

For example, quotation from this book :

“I swear by the Gods! It is not my will that all christians be killed and subjected to cruel treatment. But I consider it right and I command it truly: all who have remained faithful to the faith of their fathers should be given preference.

christianity can neither educate statesmen, nor instill in men courage or a patriotic spirit. — It is no more capable of this than its mother, judaism.”

What Eggers himself told before:

“From the very beginning, judaism was never “religious” in the sense of metaphysical conquest. Rather, it always had a clearly political mission, aimed at achieving world power. moses and the prophets were not “men of god” but politicians; the teachings and rules of the jews were the commandments of political propaganda, and it was expected that the messiah would be the last political leader who would give the jews dominion over the earth in the name of god. This is what is meant by the prophecies of the old testament, which were only interpreted, or rather transferred to

the metaphysical sphere by the strange machinations of the theologian-agitators, who, as is well known, initially opposed the secularization of their “divine policy” which they feared would result from the introduction of jewish rule. Early christianity did not even think of separating from moses and his “promises.” Let us not believe that paul stopped loving the jews and began to hate them after his “conversion”. As a jew, he could not and did not want to get out of his jewishness. He was a rabbi and remained a rabbi who, however, saw christianity as judaism for the Pagan world and thus recognized the unique political significance of christian propaganda for all of israel.”

Source : “Der Kaiser der Roemer den Koenig der juden” p.8

# Pagan and antijudeobelief sculptural art in the Third Reich

## Arno Breker

Arno Breker with Joseph Total were the greatest sculptors of the Third Reich.

But every single Breker's and Torak's sculpture radiated Nitzschean moral, in contrast to judeostian moral., demonstrated absolute Nieztschean beauty, comparely to the judeostian, that feel ashamed, while watching the naked bodies, and even Breker himself used Greek Pagan themes, as the source of inspiration.

“Prometheus” (1937)

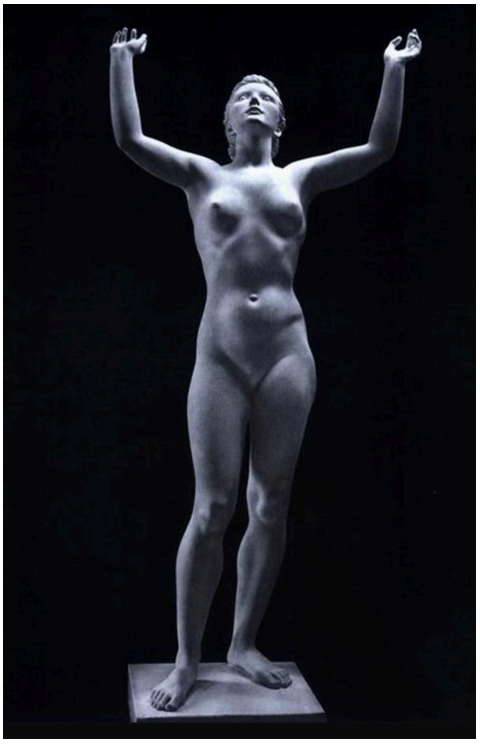

“Eos” (1939)

“Apollo and Daphne” (1940)

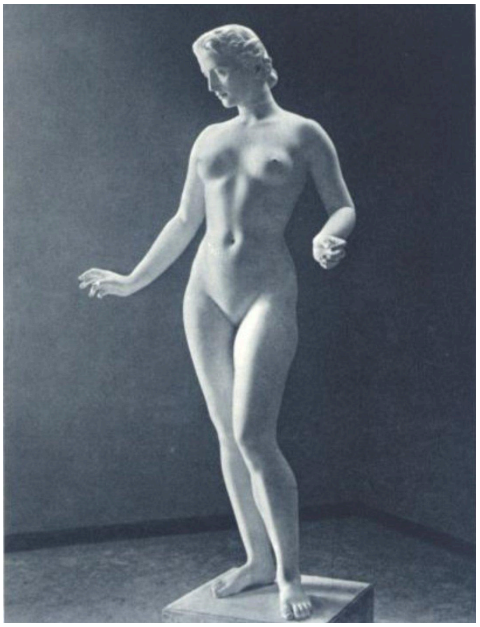

“Psyheia” (1941)

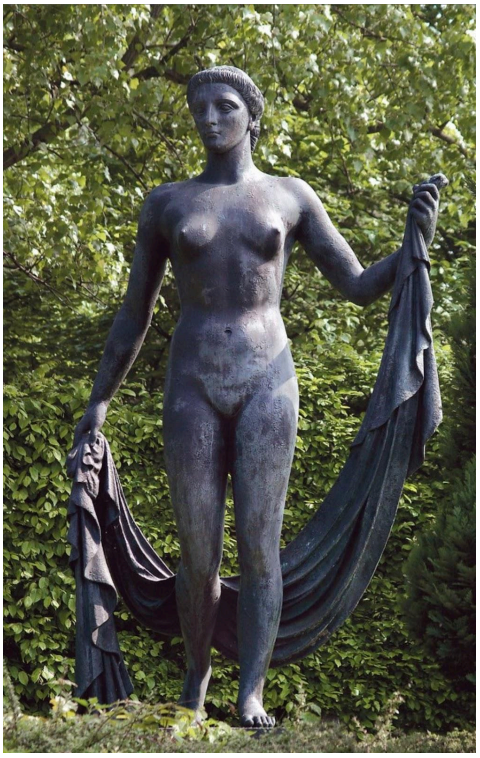

“Flora” (1941)

“Orpheus and Euridice” (1944)

# Josef Torak

“Twinning” (1937)
For me, this sculpture  depicts the perfect sample of Germanic strength and firmness, fully Nordic work.

“Leda and swan” (1942)

“Copernicus” (1943)
Despise, that Copernicus wasn't Pagan, but his person perfectly symbolised absurdity of the judeostian cosmic beliefs, and, as well, conflict of jewish fairytales against the real scientific gnosis.

# Pagan and antijudeostian literature of the Third Reich

Official antijudeostian and Pagan works, that were written at the Third Reich's time.

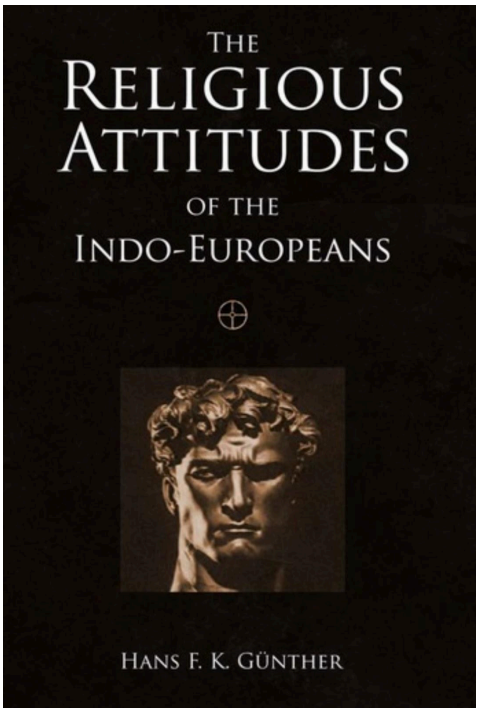


Hans Günther "The religious attitudes of the Indo-Europeans"
Great book, advise to you for a reading (1933).

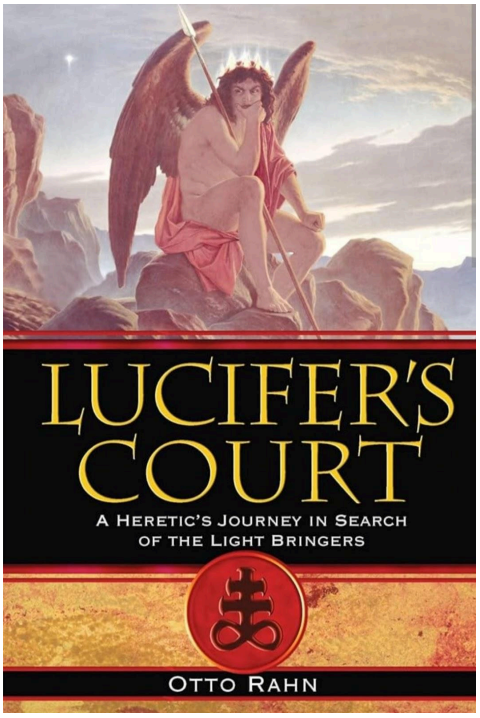


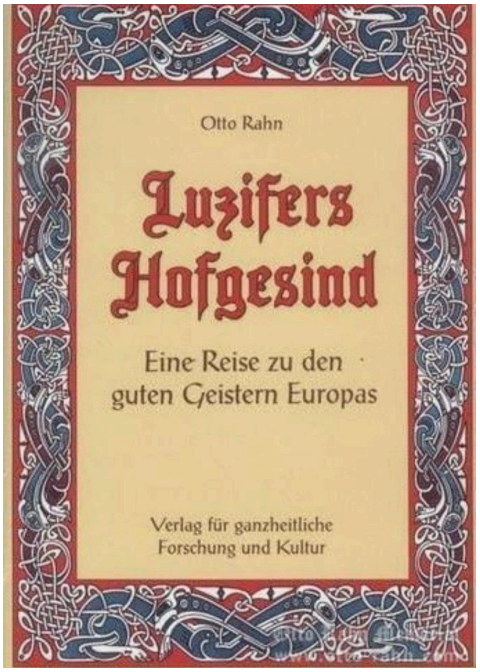


Special edit of the book was presented to the Hitler by Heinrich Himmler on the Führer birthday's day in 1937.

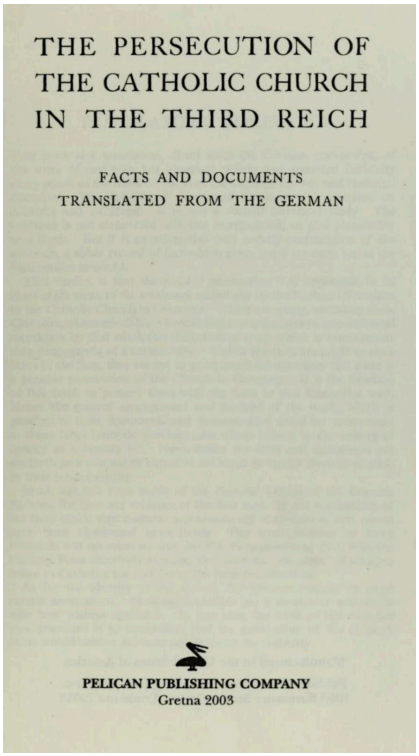
THE PERSECUTION OF
THE CATHOLIC CHURCH
IN THE THIRD REICH

FACTS AND DOCUMENTS
TRANSLATED FROM THE GERMAN

PELICAN PUBLISHING COMPANY
Gretna 2003

“The persecution of the catholic church in the Third Reich” (1940)
This book tells us about the Third Reich’s attacks on the catholic church.

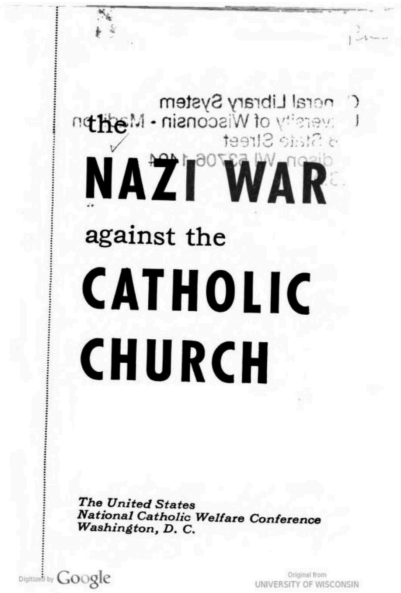
the
NAZI WAR
against the
CATHOLIC
CHURCH

The United States
National Catholic Welfare Conference
Washington, D. C.

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF WISCONSIN

“The Nazi war against the catholic church” university of wisconsin (1943)

This book tells us about the Third Reich's attacks on the catholic church

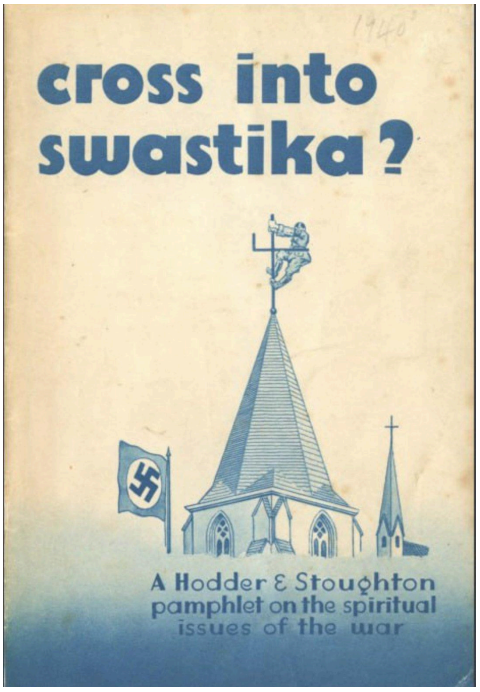


"cross into Swastika"(1940) Hodder and Stoughton.
This book tells us the reason, why (((cross))) was replaced by Pagan Swastika.

Rudolf Hammer "christentum doch judentum"(1939)

The name of the book just proofs the point.

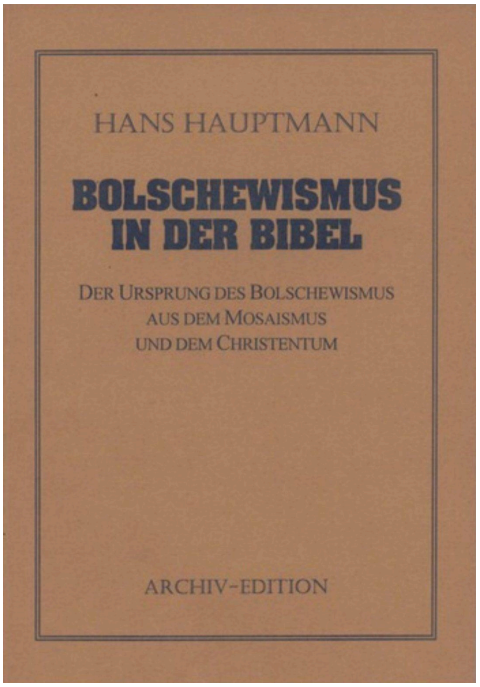


Hans Hauptmann “bolschewismus in der bibel”(1937)

Name, as I think, is completely exhaustive.

Hans Hauptmann,

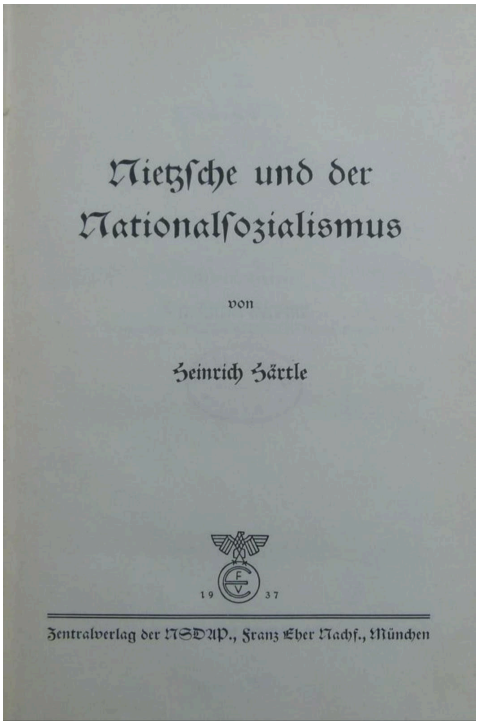


Heinrich Härtle

“Nietzsche und der Nationalsozializmus”
This book is from the official NSDAP library, and it explains the Nietzsche's connection to the NS.
It’s the manual for the opposition to the judeobelief, really advise it.

Fritz Weitzel “die Gestaltung der Festelm Jahres und Lebenslaufln“ (1939)
Book, that explains the celebration of the German Pagan holidays,

Gustav Frenssen “der Glaube der Nordmart”.(1936)
In the Third Reich’s time this book was honoured with Goethe’s medal – the prestigious German medal

And yeah, I will not cite this books, because I don’t want to repeat the thousands of pages, because your can read it by yourself, if you want

# NS-journals/ NS-newspapers

## German journals:

## 1) der Schulungsbrief

Newspaper, that strangely disappeared from the NS-circles, despite the fact, that in the Third Reich's time der Schulungsbrief's monthly circulation rose up to 4 millions copies (very large number at those time btw).
In contradistinction to "der Stürmer" (with my admiration to that), "der Schulungsbrief" was the official NSDAP newspaper.

"Swastika – Reich Flag – Reich War Flag! A symbol .... which has accompanied German folk's ancestors through Stone Age, Bronze Age, Iron Age and early history, and German man through the middle ages down to the present time: 5,000 years of German history lie in the Swastika!

Around the time of christ, the Swastika has been found among Germanic tribes on hundreds of urns filled with funeral ashes, on countless pieces of jewelry and weapons, clothes and equipment, so often that one can speak of a Germanic national symbol. And even 3,000 years before that time [of christ], hence farther back into the Stone Age of Northern Germany's Nordic culture, from which the later Germanic folk first developed, we find the Swastika. It is really tied to our homeland."

Source : NSDAP "Schulungsbrief" 1935 p.3

"There are powers in our country that are against us and that believe they have to take other paths. [...] to fit into our way of understanding the German to drive a wedge into lives by claiming that National Socialism preached Racial materialism. Yes, there will be vessels, which were issued by the government of the Reich for the health of the race and thus for the health not only of the body but also of the soul, were attacked by these powers with the claim that they were "original sin" and that they were only created to promote "lust". An

attempt is made to provoke conflicts of conscience through these claims. But such an attempt will be in vain. Because the healthy judgment of the German people will be able to determine that such attacks are intended to construct a separatism of the spirit that is nothing other than the shameful parallel to that territorial separatism on the Rhine. The Nordic symbol of eternity rises. Seen in ages, the pyres of the inquisition are dying out. But from the fire of the solstice the flame of new life shines and in its glow honor, loyalty and courage harden.
But one day German people will be immune to the concepts of humility, sin and humiliation.
Then the old saying of the Edda applies again: "Let us part happily, fate wins." So remember, you new German person, when you see the sparks flying in the solstice fire, in which time fate has placed you. Your blood is pulsating the past of your ancestors, in it the strength of your century. Stay strong so that your deeds live in the bloodstream of free grandchildren!”

Source : NSDAP “Schulungsbrief” 1935 p.190

"What fundamentally separated Germanicism from the teachings of its converts was, above all, the sharp dualism of the christian worldview, i.e. the excellent evaluation of the soul and the fight against the body, nature. For the Germans, divinity and nature were a unity. This conception of God, which often defended itself in heroic rebellion against its bloody oppression during christianization and which, despite church and dogma, has never died out in our intellectual history, found its greatest proclamation in Goethe's life's work. He merged it with the ethical and spiritual development of the millennium that has now passed and made the knowledge of God in the works of nature and the divine voice within himself. The undervaluation of nature through the new faith [I.e. christianity] went hand in hand with a marginalization of women, which was taken from the old testament and the view of the jew paul, and which was alien to the Germanic peoples, and this should never be denied. The high-born women, princesses and others like them were disadvantaged by their rank ...”

Source : “NSDAP “Schulungsbrief” 1937 #03 p.99

"...The Heathen Gods enjoyed a deeper veneration: Stribi, Pioruni, Chorsi; Perun, the thunder god; Volos, the god of herds, does not. Heathen ideas and customs passed over into christianity, such as the many holidays on which work was not allowed. Superstition was also a Heathen creation that was nurtured by the clergy. A quibble of formalism dominated the church. Pantomime became important and worship exercises were mechanized."

Source : NSDAP "Schulungsbrief" 1937 #04 p.123

"The adoption of jewish theology by christian church fathers and church teachers (mausbach) contributed significantly to the spread of jewish denial of work and thus to a weakening of the moral work force of the European peoples.
The jew paul, a saint of the Roman church, adopted the teaching of original sin (the idea that every person is born with a sin) from jewish theology into christian teaching (mausbach). According to the old testament, the punishment for this sin was: mental idea imposes

work on people as a penance and as a yoke that should weigh heavily on them.  jerome, a medieval saint of the Roman church, gives the advice: “Work so that the devil finds you busy.” respect for work penetrated the monasteries; There were monks who did not work but preferred to be free. wanted to live with the willing gifts of the believers. They also boasted that they were more perfect than others and that they lived entirely according to god's teachings.”

Source : NSDAP “Schulunsbrief”, 1938 #05 p.175

# 2) Völkish Beobachter

Völkish Beobachter was not only one of the most famous newspapers at the Third Reich's time, but also had very interesting statements.
For example, there is a book, called “History of Völkish Observer” (1937, official NSDAP library).

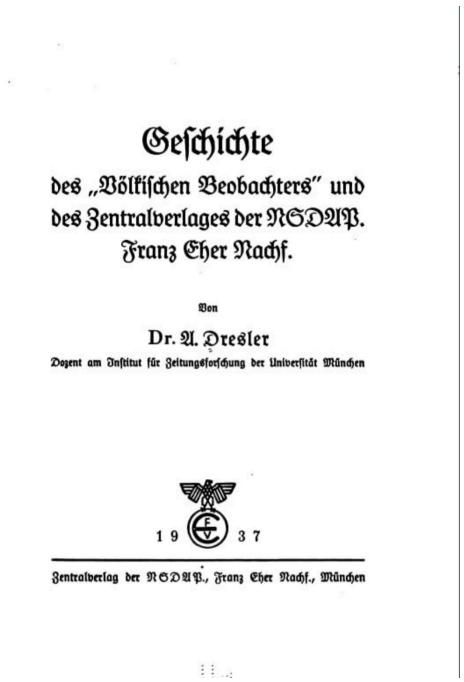

Geschichte
des „Völkischen Beobachters" und
des Zentralverlages der NSDAP.
Franz Eher Nachf.

Von

Dr. A. Dresler
Dozent am Institut für Zeitungsforschung der Universität München

1937

Zentralverlag der NSDAP., Franz Eher Nachf., München

This book have very interesting statement on the p.107:

"A special issue against the jewish-marxist press channel is issued as issue 144a. On the first page it contains an essay by Adolf Hitler "Against the jewish world press poisoning" as well as further contributions by Alfred Rosenberg”

About which Hitler’s quotation is book talking about? Let’s try to read it ourselves:

"The influence of world jewry on this earth has already become so strong that it not only sees the dream of the fathers of a coming world domination come true, but also prepares the peoples destined for destruction with cynical baseness.”

“serious bible students walk as the forerunners of the eternal jew through the individual peoples and countries and proclaim the approach of the 1000-year empire, preventing possible resistance from the outset with the cunning reference to divine prophecies.”

# 3) der Stürmer

der Stürmer was one of the most famous newspapers at the Third Reich's time, with monthly circulation up to 500 thousand copies.
True German's national voice.

"sexual relationship with a non-Aryan"

"Because you love the German man with the approval of others, the curse of the Roman church hits you. Yet the baptized jew, who worms himself into the girl's favor is granted the church blessing"

Source : "der Stürmer", April 1934

“satan mammon”

“The devil has bribed many already. All kind of people taken in. He doesn't stop before the convent walls. So he who doesn't see through him becomes a slave far too soon.”

Source : “der Stürmer”, Mart 1935.

“competition”

“There are eighteen jews in this picture. Four of them are baptized catholic. There are no jews anymore but christians. He, who can show with a cross to our editorial staff the baptized jews will receive a reward.”

Source : “der Stürmer”, August 1935.

“In Spain”

"for the cross, have compassion, we have really never done anything to you !”

“ Carajo, that's your tough luck!”

Source : “der Stürmer”, April 1936.

"journey through life of a big criminal"

"a bolshevik as cultural ambassador of a clergy"

Source : "der Stürmer", June 1936.

"To each his own"

“So what, the other have their films, but he have ammunition for his fight against the Aryan race. “

Source : “der Stürmer”, January 1936.

“jew converted to catholicism out of business considerations and remain jew out of conviction

Source: “der Stürmer”, June 1936.

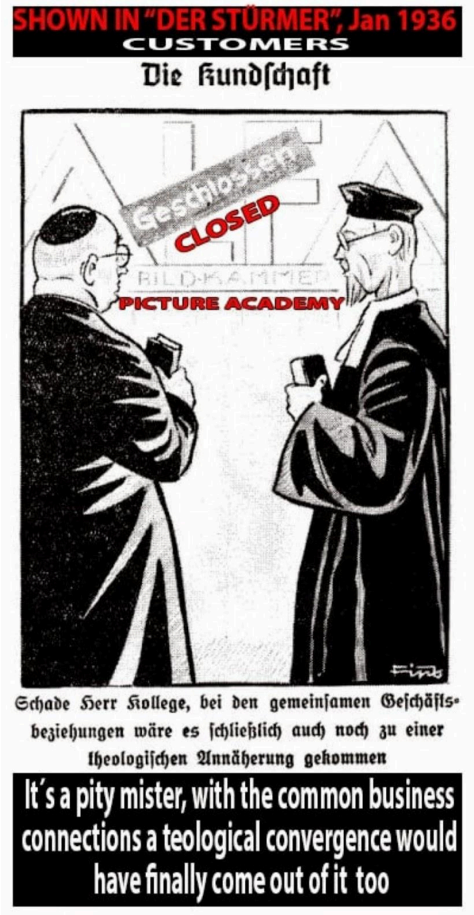


“customers”

“It's a pity mister, with the common business connections a teological convergence would have finally come out of it too”

Source : “der Stürmer”, June 1936.

"infertile"

"She belongs to church, she belongs to satan. Both are lost to German Race."

Source : "der Stürmer", June 1936.

“What comes from the jews has corrupted the world, cultures and people have died as a result.”

Source : “der Stürmer”, November 1936.

“the dear dead”

“jesus, there's absolutely not enough wax to offer up the necessary candles in order to pray them back in life”

Source : “der Stürmer”, November 1936

“congregation”

“It's an uplifting feeling, brother in christ, to understand each other although only in one point : how do sabotage the work of the regierung. “

Source : “der Stürmer”, November 1936.

“Unmasked parsons”

“The heart matters and not the appeareance”

Source : “der Stürmer”, May 1937.

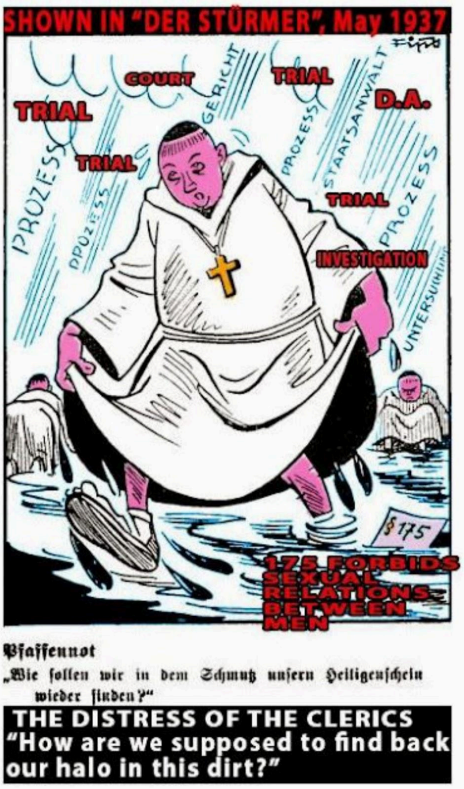


"the distress of the clerics"

"how are we supposed to find back our halo in this dirt?"

Source: "der Stürmer", May 1937.

“among pharisees“

“The less the people fear the devil and the hell, the more we have to fear the district attorney after all”

Source : “der Stürmer”, June 1937.

“storm over monasteries”

“heaven, good god, my god, doesn't the mess (filthy stories) stop?”

Source : “der Stürmer”, June 1937.

"In good hands"

"How are you going to get scared of devil, if you're trying to cover him yourselves?"

Source : "der Stürmer", July 1937.

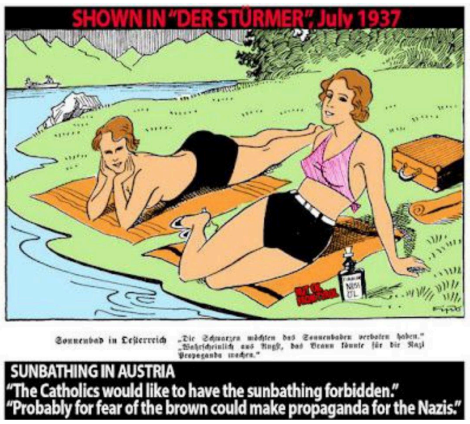


"sunbathing in Austria"

“the catholics would like to have the sunbathing forbidden.
probably for fear of the brown could make propaganda for the Nazis”

Source : “der Stürmer”, July 1937

“the rabbi”

“Let us pray for the health of the pope since we can't be hostile to such a catholic”

Source : “der Stürmer”, August 1937.

"in the dock"

"the sexual offence trials against catholic clergyman change but the defendant is and continues to be the same again and again"

Source : "der Stürmer", August 1937.

“to the political catholicism”

“Tell me with whom you assosiate and I will tell you who you are”

Source : “der Stürmer”, June 1938

"the crown of the pope"

"jew and bolshevik take cover wherever it presents itself"

Source : "der Stürmer", June 1938

# 4) das Schwarze Korps

das Schwarze Korps was the official newspaper of the SS, that was freely distributed and have a big monthly circulation up to 750 000 copies in the 1944.

“The racialized exaggeration of the feeling of shame originated in the church, which believed that it was safest for souls when it, by sufficiently extinguishing the impulses of moral feeling, led people to regard their own physicality as a burden, a disgrace and a curse.”

Source : “das Schwarze Korps”, 25  November 1937, p.15-16

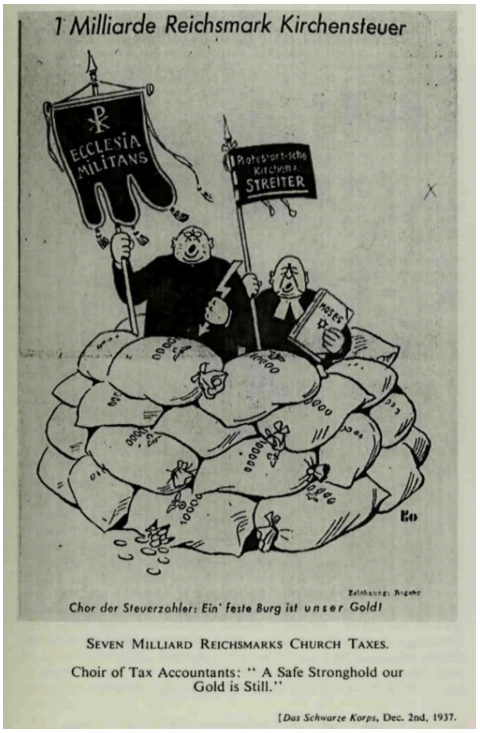


Source : “das Schwarze Korps”, 2 December, 1936

"A festival of our ancestors that is thousands of years old and which for them was much more than a festival in the true and general sense. An old, unchanging belief, a joyful belief in the return of light after long winter nights, a strong connection with the eternally young spirit of nature gripped them at the thought of a new life that lay before them, of the new growth that the awakening light would give them after each turn of winter. Thousands of years ago our ancestors stood in front of such fires, drawing strength for a new life and for new deeds from the brightly blazing flames. And

because there is an ancient faith in these festivals, which is also our faith, felt so strongly and deeply, we too celebrate this festival of reflection, which is so eternal and yet so young. And which is also dedicated to the memory of our dead.”

Source : “das Schwarze Korps”, 30 December 1937 p.17-18

Source : “das Schwarze Korps”, 1 July 1937

Source : “das Schwarze Korps”, 22 July 1937

“We all know that this horrifying mistreatment of animals so often observed in so-called catholic countries is based on the idea that animals have no soul. This mechanistic view of the world, which sees animals as machines with no feelings, is particularly offensive to the faith unique to our race. To us, cod is manifest everywhere in nature, because nature is sacred, and we worship in it the revelation of an eternal will. Seen in this light, the animal is, in our eyes, actually a “little brother,” and our sensibility considers that assaulting a man able to defend himself is more morally acceptable than any cruelty towards a defenseless creature”

Source : “das Schwarze Korps”, 29 June 1939, booklet 26 p.11

# 5) Leitheft

Leitheft – is periodical publication, that was published by Himmler's office.

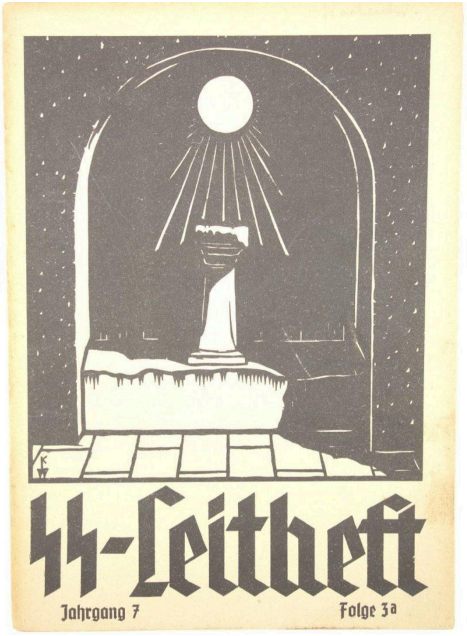


On the cover of this edition of the “Leitheft” we can see Pagan altar of the Sun in Externsteine.
Anhenerbe popularized Externsteine, as one of the national treasures of the last epoch, and in 1930’s many Germans were gathering here in large quantities, to feel this old sacred place, especially when solar rays looked in the Saze window. In 1934 and 1935 Anhenerbe excavated Externsteine with the goal to prove, that Externsteine was the sacred place in pre-historical times.

NS regime wanted to reconstruct “pre-historical Externstein” with, especially, old sacred German Pagan symbol – Irminsul.

Source : “SS Leitheft”, volume 7, issue 3.

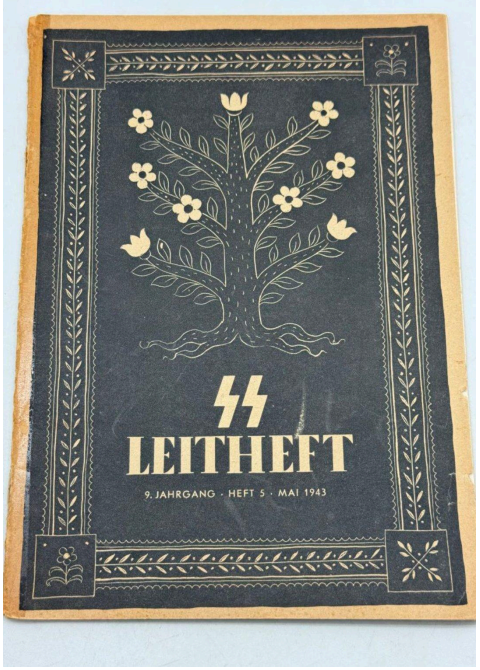


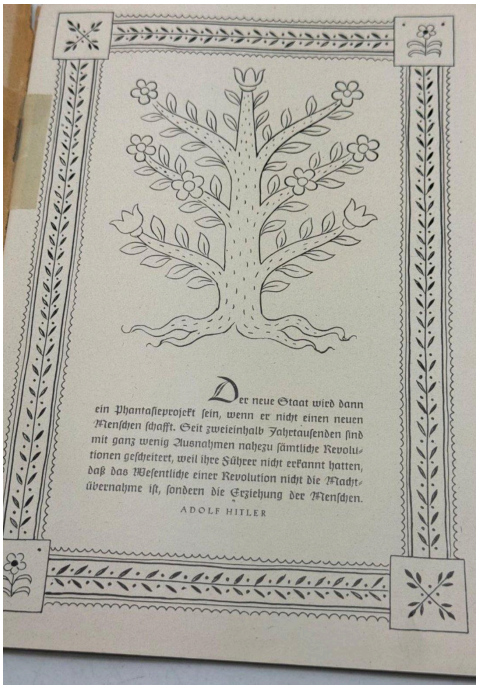

Der neue Staat wird dann ein Phantasieprojekt sein, wenn er nicht einen neuen Menschen schafft. Seit zweieinhalb Jahrtausenden sind mit ganz wenig Ausnahmen nahezu sämtliche Revolutionen gescheitert, weil ihre Führer nicht erkannt hatten, daß das Wesentliche einer Revolution nicht die Machtübernahme ist, sondern die Erziehung der Menschen.

ADOLF HITLER

In this Leitheft's edition we can see Pagan tree of life.

"Today we are aware that the Germanic state creations of the past were only of temporary duration because they allowed the power of the Race to flow again and again into the foreign nation out of a feeling of inexhaustible wealth. The idea of Race obligates us for the future to the strongest preservation and concentration of our strength. This self-confidence and the often insufficient or all-too-low self-awareness also gave rise to the tragic dichotomy that dominates the medieval empire. Only in this way can it explained that Europe, which was already Germanic at the time, fell victim to the universalism of the Roman imperial idea and christianity, and used precious blood for ideas that contradicted its tradition and its world view"

Source : "SS Leitheft", tom 9, edit 7, p.3 (1943)

"... The new attitude towards nature and the cosmos also determines his [paracelsus] relationship to religion and

to god. Life is a wealth of miracles of the spirit. Everything is in flux, everything is in eternal change, because everything is life. But life is god's creative activity. The world is therefore the greatest presence of god, and this earth is also animated by god. In the beauty and splendour of nature he worships his creator. In his knowledge of nature he performs worship in the best and deepest sense. In this way nature and with it man are declared holy. For paracelsus, nature is the ultimately valid and deep-seated bond. The law that god has placed in nature, he has also placed in man, and whoever lives according to these natural laws lives morally. This makes loyalty to one's own nature the holiest duty and requirement of this day. "He who remains true to himself will not fall." This is the great moral law that paracelsus gave us. He possessed the instinctive certainty that the voice of the heart is the voice of god. He felt safe in the universe, in god, felt at one with nature. Basically, paracelsus experiences his worldview as a heroic and affirmative awakening of the reality of god in him, in nature, indeed in the whole world. God is not only the creator of the world, he is also the inner-worldly creator, the life and order power. "All things are put in order." The world is good, just as man

is good, and we come from the womb pure and chaste." But because all things are divine works, the earth is nothing to be despised. Thus he stands in stark contrast to the christianity of his time. By confessing to the laws of life, paracelsus also confesses to struggle as the expression of the egoism of life that we encounter everywhere. Whatever is opposed to life must fall. But what must fall must be completely defeated. Thus he runs a storm against everything weak and decadent. He was the first to take a stand against christianity's contempt for the body, to point out the danger of hereditary diseases and to demand their destruction.”

Source: “SS Leitheft.”
Volume 9, issue 7 (1943) p.29

"Now I'm glad that I found you, like Odin's falcons, greedy for breath, when they rotate whales, warm prey, or dove nets look at the daylight.

I want to kiss the dead king before you throw off the bloody fountain. Your hair is covered with frost, Helgi's chest is drizzled with the dew of battle: the hands of

Högni's Eidam are clammy: How am I, ruler, supposed to heal your suffering?

Helgi speaks:

You created, Sigrun Von Serbaberg, that Helgi was so wet with harm: You golden mean grim teeth, beautiful southern maiden, before going to bed:"

"Had he come, would he come, Now Sigmund's son from Odin's hall. Hope for Helgi's homecoming dark eleven: Already sit Aare in the ash branch. The people are drifting towards the dreamland.

Translation from the Edda by Genzmer”

Source: “SS Leitheft”, volume 9 issue 11 (1943)

"Let's talk about the bible and christianity in fearless seriousness for once! Who among us can still bring himself to believe literally in the biblical creation of the world, in paradise, the fall of man, the genealogy of

jesus, his redemptive death, in the bible as the result of the literally revealed voice of god or in his three - personality? We have seen through the dubiousness of most of the so - called historical evidence for this and only accept others as symbols. We understand christianity to be something quite different from the middle ages or the churches of today. Hasn't this christianity in fact died long ago? Does it not only seem to live on within the walls of the church? Outside the church walls, in the relations between the christian peoples, there is no sign of christianity, especially since the First World War."

Source : "SS Leitheft", volume 10 issue 3 (1944)

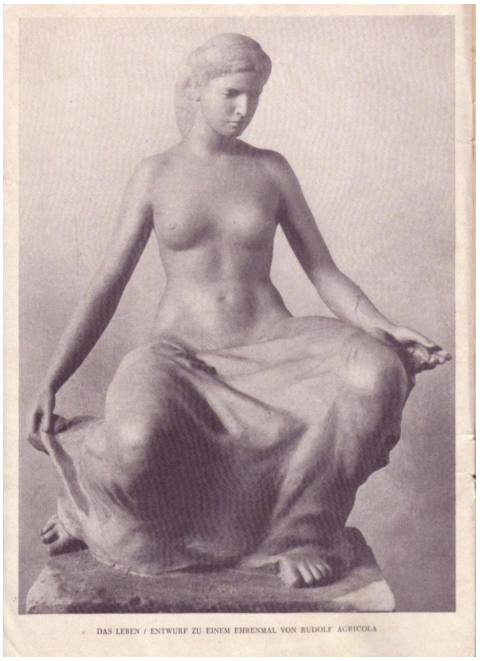


“Goddess of life”

Source : “SS Leitheft”, volume 10 issue 3 (1944)

# Dutch journals

## 1) Storm SS

This journal was one of the most famous Deutsch journals in SS.

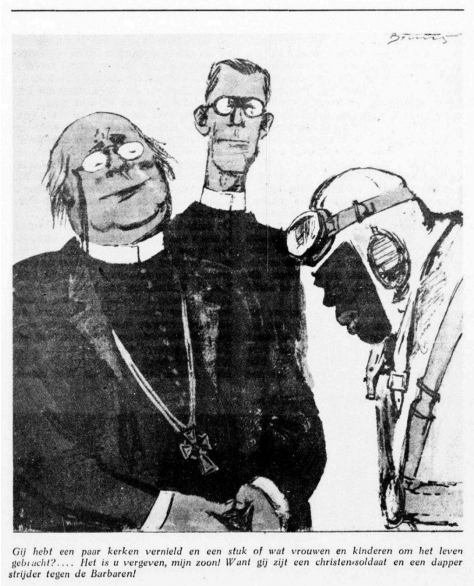


"You have destroyed a few churches and killed a few women and children?... You are forgiven, my son! For you are a christian soldier and a brave fighter against the Barbarians! (Germans)"

Source : Storm SS, 21 Mart 1944

"The jew paul was the first to realize the possibility of successfully proclaiming the messiah-idea in the form

of a new doctrine to this chaos. The bishop of Rome then combined this messiah-idea with his desire for worldly power, whereby he surpassed all others in position; he appointed himself as the vicar of god. The commandment speaking from the messiah-idea grew into zen and thus found a new form of its own. They always came into conflict with the "Imperial Order", whereby they could point out that the kings placed their task of creating a national unity at a disadvantage in fulfilling others which they derived from the foreign imperial idea, now completely leaving aside the extent to which this was already imbued with Germanic ideas. But it was only when man as a free personality had found a free standpoint outside and against the universal, racially hostile "order" of the church, that is to say, only in the "Enlightenment" that the imperial idea as a Europe – encompassing idea found its end. It almost goes without saying that the last dynasty that stood up for it was a catholic one. In doing so, it betrayed the national cause in favor of its own dynastic interests. But Habsburg overlooked the fact that circumstances had changed, that the striving for unity in the national sense had already made such progress that, politically speaking, this already exceeded the still

merely external form of the the idea of empire had grown.”

# 2) Hamer

Hamer – journal of the Dutch SS, that was named by the Germanic God called Thor, was personally financed by Heinrich Himmler (he donated 216 000 euros every year to make this journal).
Journal was dedicated to the Germanic Pagan culture.

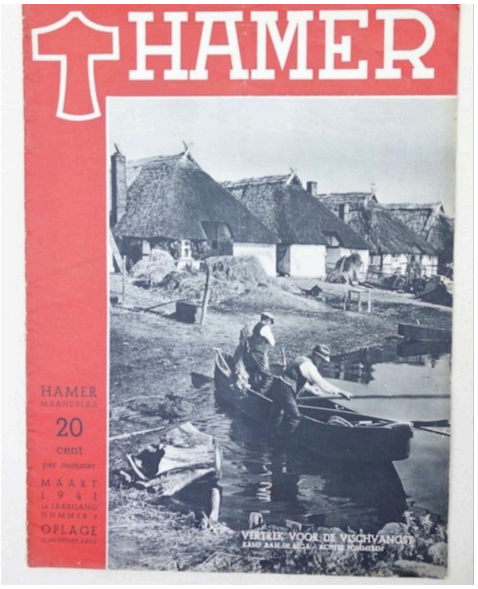

HAMER
HAMER
MAANDBLAD
20
cent
per nummer
JUNI 1941
1e JAARGANG
NUMMER 9
OPLAGE
20.000 EXEMPLAREN

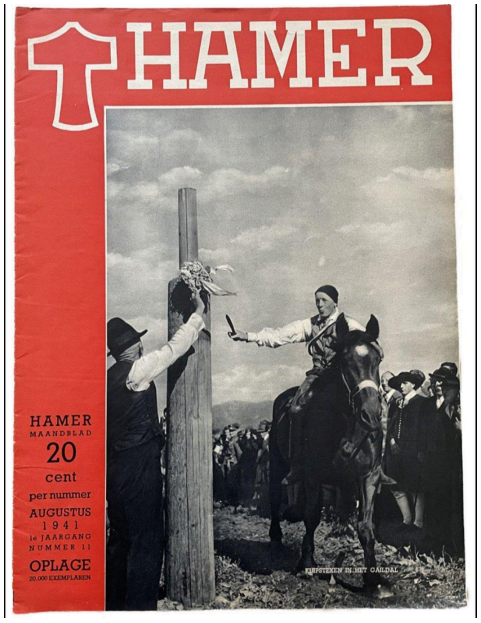
HAMER
HAMER
MAANDBLAD
20
cent
per nummer
AUGUSTUS
1941
1e JAARGANG
NUMMER 11
OPLAGE
20.000 EXEMPLAREN
KIEPSTEKEN IN HET GAULDAL

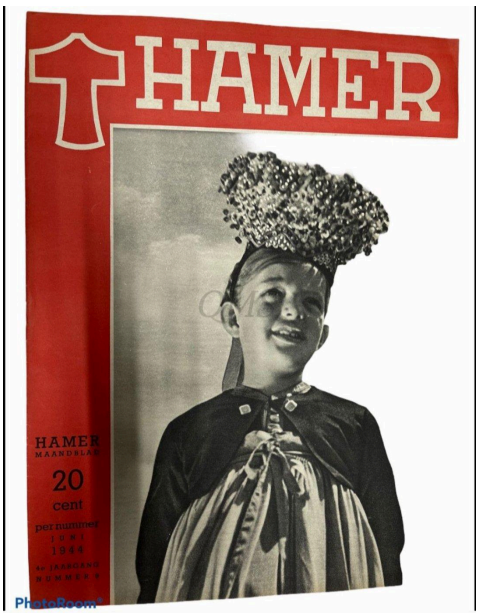


For those who cannot believe it because of the straightforward pagan covers and cannot find it on the Internet and read it themselves, I will personally copy the November 1942 issue of Hamer (to be honest, this is just the first issue I found on the Internet).
Enjoy reading (for those who know Dutch, of course, but you can understand the theme of the magazine just from the pictures).

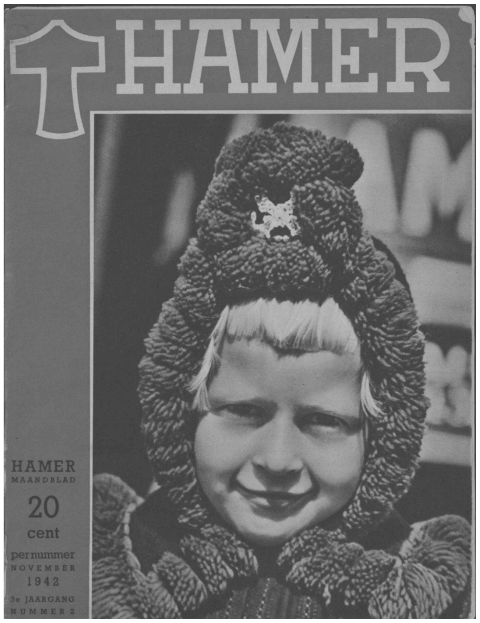

# Volks- en Germanenkunde

*in de*

# zeventiende en achttiende eeuw


HAMER

INHOUD VAN DIT NUMMER:

Meisje uit Volendam (foto V. W. Meeussen) .......... 1
Volks- en Germanenkunde in de 17e en 18e eeuw, door Nico de Haas .... 2-5
De Sluwe Loki, door Jan de Vries ... 7-8
Vroeg Middeleeuwsche ornamentiek, door Gerda Schaap .......... 9-13
Scheepstermen in onze taal, door J. Chr. Wijnands .......... 14-15
Reliëfs van prof. Waldschmidt ..... 16-17
In den Spreeuwpot, door J. G. N. Renaud .......... 18-20
Een schoolmuseum in Dithmarschen, door Ir. W. F. van Heemskerck-Düker en P. Felix .......... 21-25
De kerstening en de volksgebruiken, door Nico de Haas .......... 26-30
Het land van de Danziger Werder (foto's V. W. — Ir. W. F. van Heemskerck-Düker) .......... 32



OPMAAK:
Gerda Schaap

REDACTIE:
Nico de Haas
J. C. Nachenius
Gerda Schaap

Redactie-adres:
Hekelveld 15a, Amsterdam, Tel. 37800

ADMINISTRATIE:
Uitgeverij „Hamer". Dir. Reinier van Houten, Stadhouderskade 40, Amsterdam. Postrekening 202522

ABONNEMENTSPRIJS:
f 1.— per halfjaar, franco per post bij vooruitbetaling exclusief inningskosten.
Duitschland: R.M. 2 per halfjaar.
België: Frs. 15.— per halfjaar.

LOSSE NUMMERS: 20 cent.
Duitschland: R.M. 0.40; België Frs. 3.—.

„Hamer" wordt voor de Volksche Werkgemeenschap uitgegeven door de Uitgeverij „Hamer" te Amsterdam.

VOLKSCHE WERKGEMEENSCHAP:
R. J. Schimmelpennincklaan 12, Den Haag.
Tel. 334383. Giro 307867.

Zooals wij zagen, werd de geschiedschrijving tot aan het einde van de 17de eeuw nu niet bepaald zeer critisch beoefend en moest het oordeel onbarmhartig in de richting van een „woeste curiositeiten-verzameling" uitvallen. Niettemin zijn er ook in de Nederlanden tal van werken ontstaan, die uit heem-, volks- of Germanenkundig oogpunt van eenige beteekenis zijn. Zoo zijn er tal van kronieken, die voor den sagenvorscher waardevolle gegevens bevatten, beschrijvingen van oude bouwwerken, die voor de kunstgeschiedenis kunnen worden gebruikt en van volksgebruiken, die op geen andere wijze zoo nauwkeurig zijn overgeleverd.
Wij zullen uit deze troebele bronnen, waaruit alleen na zorgvuldige zifting kan worden geput, een greep doen.

### DE OUDE KRONIEKEN

Daar zijn in de eerste plaats de kronieken, wonderlijke mengsels van „Wahrheit und Dichtung", van volksvreemd en volkseigen. Er zijn letterkundig belangwekkende bij en droge „historische". De „Chronicon Egmondanum" begint met het jaar 647, de Rijmkroniek van Melis Stoke loopt van 694 tot 1305. Beroemd is Jacob van Maerlants „Spieghel historiael", waarin hij verontwaardigd afgeeft op „die scone walse (fransche) poëten, die meer rimen dan si weten". Andere kroniekschrijvers waren Lodewijk van Velthem, Johannis Gerbrandi, Jan Veldenaer en Joh. de Beka. Vooral de laatste, die het tijdvak van 690—1346 in zijn „Chronicon de episcopis Ultraiectinis" behandelde is door latere schrijvers veelvuldig gebruikt.
Behalve de Egmondsche jaarboeken, „die olde Freesche Cronike" en de steeds meer aangebreide „divisiekroniek" van Holland, Zeeland en Friesland (1517) waren er o.a. nog de „Chronica Tielense", die voor Gelderland en de kronijk van Arent toe Boecop, die voor Overijssel van belang zijn.
Jan Jansz. Reygenbergh van Cortgene liet in 1551 „Dye Cronycke van Zeelandt" verschijnen (1450—1550).
Veel klein goed werd verzameld in de groote werken van Scriverius, Pontanus, Cluverius, Boxhorn en anderen. Ook op de beschrijving van bepaalde provincies, streken en steden legde men zich toe.
Suffridus Petri, Furmerius, Schotanus, Winsemius e.a. beschreven oorsprong en verleden der Friezen, Emmius stad en land van Groningen, Th. Velius Hoorn en West-Friesland, Smetius Nijmegen en Vlitius Breda. In 1696 kwam M. Smallegangen met een nieuwe „Chronijk van Zeeland" voor den dag.
Men moet zich van dit alles geen overdreven voorstelling maken. Hoe onze voorouders over hùn voorouders in dien tijd werden voorgelicht, moge blijken uit een citaat uit de steeds weer herdrukte Divisiekroniek. In een uitgave van 1595 lezen we een aanhaling van een zekeren Ethicus, een vreemde wereldreiziger, die als getuige wordt gebezigd over ons voorgeslacht: „Deze schrijft, dat dat volc van desen Landen geen kennisse van letteren of schrifturen en hadden, ende en thoonde niet dan alleen haer menschelicke natuere en gedaente, levende onwettelijcken ende onmenschelijcken als beesten ende al hadden sy al letteren ende schrifte gehadt, soo souden sy hen gheschaemt hebbe haer leven, zeden ende manieren in schrift te stellen, want sij beestelic ende niet menschelic en waren. Wie en soude niet abhorreren verschrickede, alsmen hoorde seggen dat sy paerden, wolven, vossen, ghieren, crayen, storcken, camelen ja serpenten ende slanghen aten, ende offerde haer Goden, hare dienstboden onnoosel bloet, welcke zeden manieren ende leven, sij noch vele van hen luyde oeffenden ende hielden totten grooten Coninck Karels tijden toe." Zoo bont maakten het niet alle kroniekschrijvers, maar 't geeft toch een aardig beeld van wat er toen nog mogelijk was.

### OUDHEDEN EN ZEDEN

Van Guicciardini verscheen in 1565 te Antwerpen een beschrijving van onze gewesten, die in 1613 te Amsterdam vertaald opnieuw uitkwam onder den titel: „Belgium, dat is Nederlandt ofte beschrijvinge derselviger provincien ende steden etc." In 1615 volgde Jean François le Petit hem in zijn „Nederlandts Ghemeenebeste" op niet zeer geslaagde wijze na.
Men gaat zich echter nu ook hier min of meer onwennig met onze „oudheden" bezig houden, waarover de zonderlingste meeningen opgeld doen. Van deze nieuw ontwaakte renaissancistische oudheidliefde getuigde o.a.: J. B. Grammaye, die de Brabantsche oudheden beschreef, R. Versteegen met zijn „Nederl. Antiquiteiten enz." (Antw. 1613), J. van Someren met „Herstelde Oudtheyt of Beschrijvinge van Batavia" (1657) en J. Picardt: „Korte beschrijving van eenige vergetene en verborgene Antiquiteiten der Provintien en Landen, gelegen tusschen de Noordzee, den Yssel, de Emse en Lippe", gevolgd door zijn „Annales Drenthiae" (1660). Vergelijken we nu dezen langademigen Picardt met den grooten Kluwer, dan blijkt er tusschen 1609 en 1660 nog niets veranderd te zijn in den kijk op onze Germaansche voorouders. De prenten uit Picardts werk doen zelfs min of meer komisch aan. De bouwers van de groote steengraven of hunebedden stelt hij als reuzen voor, die in vellen zijn gehuld en kappen met horens erop dragen. De vrouwen zijn vaak geheel naakt. Daar de teekenaar de platen uit Kluwer niet begreep, heeft hij de klauwen aan de dierenhuiden als een versiersel opgevat, zoodat zijn „Hunnen" een paar pootjes aan een bandje om den hals dragen. De merkwaardigste opvattingen heeft Picardt over de ziceneressen of priesteressen, die volgens hem blijkbaar in aardhoopen of holwoningen huisden. Hij meent „datse snelder waren geweest als eenige creatuyren, dat zij altijdt in 't wit waren gekleedt geweest en wierden daerom niet witte wijven, maer simpliciter de Witten genaemt" ....
In 1685 komt er weer een navolger van Kluwer met een „Batavia Illustrata", n.l. Simon van Leeuwen, de substituut griffier „van den Hoogen Rade van Hollandt, Zeelandt en Westvrieslandt". Ook hij schreef een „Hollandsche Chronijk, voornamelijk uyt een menigte van oude Schriften en Authentyque Stukken en Bewijsen te samen gesteld." Wat hem gunstig onderscheidt is zijn wantrouwen jegens de wonderbaarlijke gegevens, die de



oude kloosterkronieken en „heiligenlevens" bevatten. Als hij aan de „geschiedenis" van Willebrord toe is, begint hij dan ook aldus: „daarvan wij de schoone Historie alhier in kort ten toon stellen, om te betonen hoe stout en Godslasterlijk dese Monniken derven liegen." Maar veel beters geeft hij er toch niet voor in de plaats, althans zeker niet voor de vroege geschiedenis. Maar dat doet eigenlijk niemand. Een enkele boektitel spreke voor zichzelf: „De Katten, de voorouders der Batavieren", is de naam van een geschrift waarin A. Pars in 1697 de „oergeschiedenis" der Katwijkers onthult!

Meer hebben wij dan ook aan de schrijvers, die zich met de zeden en gebruiken van den lateren tijd bezig houden. Zoo verscheen reeds in 1683 van Jan Uytenhage de Mist: „Begin ... der ... erfgrafelijke bedieninge ...", een kultureel ingestelde poging tot geschiedschrijving, 71 jaar voordat Voltaire zijn wereldvermaard „Essai sur les Moeurs" liet verschijnen.
Uiterst merkwaardig is de verhandeling van Jacques Dardanelli: „De historie der queesters" uit hetzelfde jaar. De hierin behandelde vrij- en trouwzeden vinden we met een aantal anderen ook in „De Lusthof der Huwelijken" van mr. P. de Neyn (2e druk 1697) en in „De Hollandsche Lys met de Vlaamsche Bely" van Gilles Jacobs Quintijn, dat reeds in 1629 met prenten van Dirk Mattham was verschenen.
Moraliseerend en letterkundig vinden we vele volks(huwelijks)-gebruiken verwerkt bij de schrijvers van dezen tijd. Zoo dicht Jacob Cats over het stoovebranden, het mengelbed en andere „woeste en onbetamelijke gewoontes" (Houwelijck, Trou-Ringh) en Van Heemskerck doet landelijk in zijn „Batavische Arkadia" (1637) om slechts enkele bekende werken te noemen. Daarnaast ontstonden ontelbare andere landelijke of moraliseerende verhalen en gedichten, zonder veel letterkundige beteekenis.

### DE 18DE EEUW IN NEDERLAND

De 18de eeuw is rijk aan allerlei bewerkingen, herdrukken en „weerleggingen" van de 17de eeuwsche geschriften. Maar dat niet alleen natuurlijk, er ontstaan ook vele oorspronkelijke en meer geordende critische beschouwingen, die ook heden hun beteekenis nog niet verloren hebben.
In 1700 zien de „Antiquitates Belgicae of Nederlandtsche Oudheden" van Simon van Leeuwen het licht, terwijl vanaf 1709 de 21 deelen van de „Vaderlandsche Historie" van Jan Wagenaar beginnen te verschijnen, die aansluiten bij de Divisiekroniek van 1517 en naast louter „geschiedenis" ook veel beschrijvends bevatten.
Maar ook voor de „oudheden" blijft de belangstelling gaande: in 1711 verschijnt een „Schatkamer der Nederlandsche Oudheden" van C. Smids, die ook in de 19de eeuw nog gaarne benut wordt.
Zeer omvangrijken arbeid op dit gebied verrichtten H. F. van Heussen en H. van Rijn met hun „Oudheden en Gestichten" van allerlei gebieden, provincies en steden.
M. Brouer en I. Le Long stelden een „Kabinet van Nederlandtsche en Kleefsche Oudheden" samen, dat door A. Rademaker van prenten werd voorzien (1727—1733) en J. Ermerius kwam met niet minder dan acht deelen „Zeeuwsche Oudheden" voor den dag (1780—'97). Zelfs de „Katwijksche en Rijnsburgsche Oudheden" vonden in 1745 een beschrijver in den min of meer fantasierijken A. Pars. In het jaar 1760 blijkt er echter een pionier voor heemkunde naar eigen aard te zijn opgestaan. In dat jaar verschijnen n.l. de „Oudheidkundige brieven" van mr. Johannes van Lier, „bevattende verhandelingen over de manier van begraven en over de lijkbusschen, wapenen, veld- en eereteekens der oude Germanen en in het bijzonder beschrijvingen van eenen alouden steenen grafkelder met de daarin gevondene lijkbusschen, donderkeilen en donderbijlen, enz. bij het boerschap Eext, in Drenthe ontdekt" (met aanteekeningen van Vosmaer en vijf platen). Deze onderzoeker — die zich weliswaar evenmin als zijn tijdgenooten van religieuze vooroordeelen wist te ontdoen — is reeds zoo getroffen, door de bodemvondsten, die hij onderzocht, dat hij schrijft: „Dit meen ik, zal hier genoeg zijn, om aan te toonen, dat men zich zulke laege gedagten van zijne Voorvaderen niet behoort te vormen: ja, dat zij tot onzen beschaving — gemerkt zij blinde Heidenen waren — ons, die de naam van Christenen dragen, in eenvoudige rechtvaardigheid en billijke handelingen, verre hebben overtroffen". Met dit oordeel zal deze Drentsche heemkundige in zijn tijd vrijwel alleen hebben gestaan. Niettemin werden zijn brieven veel gelezen en druk gebruikt, vooral in de eerste helft van de negentiende eeuw. Daarna werden zij weer nagenoeg vergeten. Van mr. Van Lier verscheen ook nog een verhandeling over de Drentsche slangen en adders.

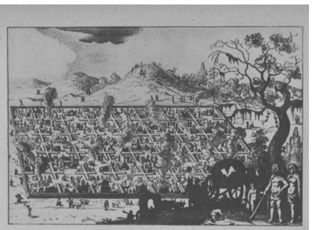

*Een tweetal afbeeldingen uit het werk van Picardt (1660), die duidelijk laten zien welke „reusachtige" en fantasierijke voorstelling de schrijver van de oude bewoners van deze gewesten had.*

Ook aan belangwekkende stadsbeschrijvingen ontbrak het niet, zooals die van H. K. Arkstee, die „Nijmegen, de oude hoofdstad der Batavieren" beschreef (1733) of de „Beschrijving van Haarlem" door Th. Schrevelius (1754).
Van de streekbeschrijvingen noemen we R. Paludanus' „Oudheid- en Natuurkundige Verhandelingen, meest betrekkelijk West-Friesland of het Noorderkwartier" (1776) en de kronieken van Burger-van-Schoorl van Schagen en Medemblik. Minder belangwekkend zijn de „Zaanlandsche Oudheden" van H. Soeteboom (1658) en de „Beschrijving der Zaanlandsche Dorpen", door P. Loosjes (1794).
Veel meer boeien de „Brieven over Texel", samengesteld uit de aanteekeningen van P. van Cuyck door J. G. van Oldenbarnevelt (Tullingh), die in 1789 geïllustreerd verschenen.
Ook in een der deelen van de bekende „Natuurlijk Historie van Holland", door J. Le Francq van Berkhey, is een aantal volksgebruiken verwerkt, waarbij het te betreuren is, dat dit rijk gedocumenteerde werk geen

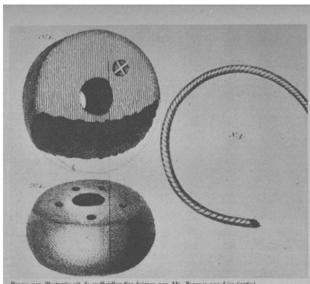

*Proeve van illustratie uit de oudheidkundige brieven van Mr. Joannes van Lier (1760)*

ander gewest dan Holland behandelt. Men vindt er o.a. de bekende beschrijvingen van Palmpaschen en van de Vrijstersmarkt te Schagen in (1773).
K. van Alkemade en P. v. d. Schelling houden zich in de drie deelen van hun tusschen 1732 en '35 verschenen „Nederlands Displegtigheden" bij uitzondering uitsluitend met een bepaalde groep gebruiken bezig.
Als merkwaardigheid zij hier de in 1801 verschenen vertaling genoemd, die J. Meerman van het latijnsche geschrift van Hugo de Groot maakte en uitgaf onder den titel: „Over de Zeden en den Inborst der Atheniensers, Romeinen en Hollanders".

### HERKOMST EN AFSTAMMING

Wij zullen nu echter nagaan hoe in de 18de eeuw de groote vraagstukken van Germaanschen en volkskundigen aard werden beschouwd op gezag der groote historici van dien tijd.
Want een aantal schier tijdelooze vragen bleven door alle eeuwen heen het onderwerp van min of meer systematische en wetenschappelijke onderzoekingen. Een er van is die, van den oorsprong en herkomst der Germanen.
Nog bij de Humanisten trachtte men, zooals wij zagen, dit vraagstuk op te lossen met behulp van den bijbel, antieke berichten en hoogst willekeurige woordafleidingen. In de 18de eeuw toonde men echter genoeg zelfbeheersching, om dit vraagstuk, met de als ontoereikend erkende hulpmiddelen, voorloopig te laten rusten. Men bepaalt zich liever tot uitvoerige, dikwijls wijsgeerig getinte beschouwingen over de kultuur der Germanen, zonder zich aan vóórtijd speculaties te wagen. Maar het was in ieder geval een groote vooruitgang, dat men de fabeltjes van de afstamming der Germanen van Mozes, Noach of Japhet of andere joodsche figuren als bloote verzinsels eindelijk durfde verwerpen, gelijk met het verwerpen van een „Trojaanschen" of „Skythischen" oorsprong van onze voorouders, om van Kelten en Egyptenaren maar te zwijgen. Bovendien werden nu ten slotte ook de onheilstichtende geschiedvervalschingen van den klerus (de beruchte „Berosus" en den „Hunnibald") als zoodanig aan de kaak gesteld. Hiermede zijn de, ook door de Humanisten nog gerespecteerde oudtestamentische stamboomen in de officieele wetenschap ten langen leste van den baan.
Men hield het voor ondoenlijk om verder dan de Kimbrische oorlogen terug te gaan en zoo begint de 18de eeuwsche Germaansche geschiedenis met het jaar 113 vóór onze jaartelling. Zoo houden zich de grondleggers van de nieuwere geschiedvorsching van het Noorden, Mascov en Bünau ook aan dit jaartal, evenals Häberlein, Heinrich, Adelung en ook Schlözer met zijn *„Algemeine Nordische Geschichte"* (1771). Anders is het met de niet-officieele geschiedkunde. Weliswaar heeft ook bij deze in de 18de eeuw de „Berosus" afgedaan, maar men blijft hardnekkig twisten over de vraag van welke van Noachs zonen Herman de Cherusker nu eigenlijk wel afstamde . . . precies zooals de Humanisten Lazius, Praetorius, Cluver, Eccard en vele anderen dit in vollen ernst en met groote verbetenheid hadden gedaan!

### GERMAANSCH GELOOF EN KERSTENING

Een andere strijdvraag van alle tijden, is die van de waarde van het heidendom — en bijgevolg van de beteekenis der kerstening.
De Humanisten, zooals Cluver, hadden zich nog geenszins van alle middeleeuwsche dogmatische suggesties bevrijd en konden dan ook niet anders dan een verzoenend standpunt innemen. Zij trachtten derhalve het Germaansche heidendom als een soort vóór-christendom voor te stellen, als een monotheisme-in-dendop, met een zeer aan het christendom verwante wereldbeschouwing.
Maar ook in de 18de eeuw, was het zoogen. „rationalisme" niet de alleenheerschende trek in het wetenschappelijk leven, maar voelde men nog uitgesproken christelijk, meer in het bijzonder protestant-christelijk.
De wetenschappelijke tendens is dan ook zoowel anti-heidensch als anti-roomsch en de opvatting van de kerstening komt ongeveer daar op neer, dat *„het eene bijgeloof met het andere uitgeroeid"* werd.
De roomsche middeleeuwen werden daarbij als duister beschouwd, terwijl aan het Germaansche heidendom de zedelijke reinheid der godengestalten, het ontbreken van een ingewikkelde afgodendienst en de eenvoud der gevoelens wordt geprezen.
Zelfs de meest rationalistische geleerden trachtten onverdroten de Germaansche goden als incarnaties van Christus te bewijzen, Odin als een der gedaanten van den Messias voor te stellen en in het bijzonder alle goden als verschillende namen voor dezelfde godheid uit te leggen.
Het komt eenvoudig niet in hun hoofd op, om het heidendom als gelijkwaardig en gelijkberechtigd met het christendom te beschouwen. Met nauw verholen afgrijnzen spreken de verlichte heeren van de „gruwzame offeranden" en prijzen in alle toonaarden de „mildere reden"(!) die door de kerstening zouden zijn gebracht.
Ook de „fijnere christelijke beschaving" komt hun nog als een onaantastbare waarheid voor, terwijl nog diep in de 18de eeuw de heksenprocessen woeden.
Om de Germanen voor veelgodendom te sparen, worden er zelfs pogingen gedaan om de mythen als boosaardige verzinsels van heidensche priesters te verklaren, waarbij Odin oorspronkelijk slechts een volkskoning zou zijn geweest of een beroemde held (dit thema herleefde in de „Oera-Linda-Kroniek", een felomstreden mystificatie uit het begin van de negentiende eeuw). Pas in de twintigste eeuw geeft Wilhelm Grönbeck de Germaansche wereld in de volle eigen geaardheid en oorspronkelijke hardheid weer, met zeldzaam begrip voor het licht en het donker van dien tijd.
Had de 18de eeuw dus nog niet het minste begrip voor Germaansch geloof, in de 19de eeuw had men dit nog minder, want de „romantici" leefden in den waan van de middeleeuwsch-christelijke eenheid, een romantisch ideaalbeeld van een zoogenaamde organische volksgemeenschap, een germaansch-christelijke synthese. Het was door dezen waan eenvoudig onmogelijk om het Germaansche en het christelijke element als een tegenstelling te zien. Idealistisch verblind zag men de christelijke wereld als de meest volkomen, de verloste wereld. Dat de *kerstening* in wezen een onbevredigende toestand was, lag daarmede buiten hun gezichtskring.

Loochenden de Humanisten het bestaan van offers in de Germaansche oudheid, om een zoo „vlekkeloos" mogelijk verleden te construeeren, de mannen van de „Aufklärung" loochenden liefst de goden, om het voorgeslacht niet al te heidensch af te moeten schilderen.
Zoo blijft de Germanenkunde van de 17de tot de 19de eeuw in christelijke orthodoxie bevangen, een lijn die vanaf Cluver tot de romantiekers doorgetrokken kan worden (Tittel, Gatterer, Zimmermann, Schütze, Mones, Zschackwitz, Barth, enz.). De grootheid van de Germaansche mythe vergeleken bij die van de Olympos, bleef dezen geleerden echter niet verborgen en met trots stellen zij de Noordsche mythen tegenover die van Griekenland en Rome.
Merkwaardig is de tegenstelling, die men in de 18de eeuw soms tracht aan te toonen tusschen christendom en kerstening. Het christendom wordt als voortreffelijk beschouwd, de kerstening als het werk van roomsche roovers, vernielers en moordenaars, als de booze daad van „recht en taal schendende vreemdelingen". (Schütze, Zschackwitz e.a.). Een enkele gaat zelfs zoo ver om te beweren dat Bonifacius en zijn soortgenooten echte kultuurbrekers en grove indringers waren, die de volksche zeden bedorven hebben, maar dat het christendom niettemin reeds



eerder en in volle zuiverheid door „de apostelen" naar het Noorden was gebracht!
Van dit standpunt is het nog slechts een betrekkelijk geringe stap tot het wetenschappelijk inzicht van dezen tijd, waarbij de kerstening als een ontstellende kultuurbreuk wordt opgevat, als een verderf voor eigen aard en zeden van het Noorden.

### JUSTUS MÖSER

Zoolang men aan den leiband van den klerus bleef loopen en de joden als het stamvolk der Germanen bleef beschouwen, was het onmogelijk om de Germanen als boerenvolk te zien. De bijbel stelt immers nadrukkelijk vast, dat de joden *nomaden* waren. De berichten van Tacitus en Caesar over dit onderwerp waren zeer moeilijk te duiden, daar men niet op de letter, maar op den zin van deze klassieke betoogen moet letten.
Het is de groote verdienste van Justus Möser, om dit in de tweede helft van de 18de eeuw reeds te ontdekken, terwijl beroemde geleerden als Bünau en Tittel nog spraken van „de betreurenswaardige luiheid en armzalige armoede van de wilde jagers en visschers" en van hun „eenige belangstelling, die het vechten gold". Maar Möser was geen kamergeleerde, maar een landelijk zakenman, die verstand had van het boerenleven en sociale en maatschappelijke verhoudingen.
In zijn in 1768 verschenen *„Osnabrückische Geschichte"* geeft hij de eerste organische geschiedbeschrijving van een bepaald gebied, met een ongewoon inzicht in historische *mogelijkheden*.
Hij toont aan, dat de klassieke berichten uitzonderingsgevallen betreffen, dat Caesar Sueven tijdens hun grooten trek heeft beschreven enz. Hij bewijst, dat bodemverbondenheid en veeljarige akkerbouw op dezelfde plaats een historische noodzakelijkheid moet zijn geweest in die vroege periode. Hij stelt een agrarische rechtsorde voor de Germanen als uitgangspunt voor de geschiedkundige beschouwingen op en keert zich tegen de fabel van „agrarisch communisme" bij ons voorgeslacht. Hij was het ook, die met alle kracht vocht tegen het onvolksche staatsabsolutisme en in vurige bewoordingen en uiterst felle geschriften opkwam voor het nut en de noodzaak, voor de waarde en de kracht van de verscheidenheid en menigvuldigheid in uitingen van het bodemverbonden volksleven.
Hij was het, die in de bodemverbondenheid van den boer een der voorwaarden voor een sterke en gezonde volksgemeenschap ontdekte. *„Alleen den theologen bleef het voorbehouden, om de menschen onder de rubriek van de arme zondaars aan elkaar gelijk te maken"* schreef hij bitter-spottend.

Van 1774—'86 zagen zijn „Patriotische Phantasiën" het licht, maar van de meeste beteekenis is toch Mösers strijd tegen de ambtenarij en haar onbegrip voor volkseer en ambachtsheerlijkheid. Hij keerde zich af van het humanisme en het dogmatische christendom met hun „sedert eenigen tijd mode geworden menschenliefde". Zijn liefde ging uit naar het stoere, bodemgebonden volksleven, naar het organisch gegroeide en van blijvende beteekenis werd het door hem ontsloten begrip voor de eigen waarde en het bestaansrecht van de historisch gegroeide maatschappelijke vormen in het leven van de volksgemeenschap en voor de wezenlijke beteekenis van de verschillende sociale lagen, die zich binnen het volksgeheel gevormd hebben.
Mösers gedachten over de bodemverbondenheid der Germanen vonden nog maar weinig weerklank. Zij hebben o.a. nog op Jacob Grimm ingewerkt, maar helaas niet veel verder. Pas in 1892 heeft de Weensche germanist Rudolf Much dit alles „herontdekt" en er den grondslag mee gelegd voor ons huidige begrip van den kultuur van onzen voortijd.

### HERDER

Door Möser beïnvloed werden verder geleerden als Abbt, Schlözer, Goethe en J. G. Herder. Hun belangstelling was echter grootdeels wijsgeerig-letterkundig, terwijl in den loop der jaren het literaire meer en meer de overhand zou krijgen.
Terwijl in 1794 in Frankrijk het minachtende scheldwoord „Vandalisme" ontstond, in de gebomeerde breinen der rationalisten, verscheen in 1796 Herders „Iduna oder der Apfel der Verjüngung", waarin hij de aandacht vestigde op de beteekenis van de Noordsche mythologie.
Hij wees op het Noordsche karakter van Shakespeares meest schilderachtige scènes en vooral op Hamlet. Hij weet prachtige woorden te vinden voor de Noormannen als bevrijders der wereld. Wat beteekenen de helden van Troje en Thebe, vraagt hij, doelend op de statenstichtende Noormannenvorsten, vergeleken bij die van Normandië, Sicilië en Napels?
Herder deed in 1767 een oproep verschijnen tot het verzamelen van volksliederen. In zijn (1778 en '79) twee deelen „Volkslieder" zijn echter niet alleen oude volksliederen, ook liederen van Shakespeare, Claudius, Goethe en andere kunstenaars opgenomen, die nimmer tot echt volksbezit werden, maar ook liederen van „wilden", van vreemde, primitieve kulturen. De herdruk van 1807 heet dan ook beter: „Stimmen der Völker in Lieder".
De woorden „volksgeloof" en „volkslied" werden door Herder het eerst gebruikt, terwijl hij ook reeds de gebruiken, dansen, sprookjes en sagen in zijn beschouwingen betrekt, die de verzamelde volksliederen trachten te verklaren. Want hij was ook de eerste, die de veelvormigheid van het volkslied beschreef in verband met zijn oorsprong, de volksgroep die het schiep en den ouderdom.

*De Titel-bladzijde van het boekje van Dardanelli (foto's U.B.)*

Aug. Wilh. Schlegel bouwde hierop verder en stelde vast, dat het volkslied niet eerder was ontstaan, dan in de 15de en 16de eeuw, althans het overgeleverde volkslied dat men toen bestudeerde. In de ontwikkeling van taal, religie en dichtkunst, zag hij de ontplooiing van den *volks*geest, een inzicht, dat eveneens toen nogal gedurfd klonk.
De meest vooruitstrevende geleerden bleven niettemin nog steeds bevangen in een „drievoudige periode van de humaniteit", n.l. de „vooruitgang" van jagers en visschers tot herders en van herders weer tot boeren.
In dien zin sprak men van „de kindheid, de jongelingschap en de manwording der menschheid", of van „wildheid naar barbarei en van barbarendom tot beschaving". Ideeën die de marxisten heden nog aanhangen in gewijzigden vorm.

### ROME EN HET NOORDEN

Voor de humanisten beteekende het Romeinsche Rijk eenvoudig „de Christenheid", omdat het Duitsche Keizerrijk als de „translatio", als de door God gewilde voortzetting ervan werd beschouwd. Volgens het visioen van Daniël was Rome immers het laatste keizerrijk ter wereld en kon niet voor den dag des oordeels ondergaan! Voor het humanisme waren Noord en Zuid dan ook één in Christo en van een door het bloed bepaalde tegenstelling tusschen de volken en kulturen van Noord en Zuid kon dan ook geen sprake zijn.
Cluver bijv. heeft dan ook geen flauw idee van een eigen Noordsche geaardheid. Voor de humanistische wereldbeschouwing beteekende de romeinsche overheersching dan ook niets smadelijks, maar het brengen van een hoogere en fijnere beschaving. Dat deze volksvreemd was kon niet in hun hoofd opkomen.
Romeinsche grootheid was eenvoudig eigen grootheid, een standpunt dat heden in roomsche kringen nog opgeld doet — begrijpelijker wijze! Vooral Limburgsche roomschen zijn daar sterk in.
Aan deze verblindheid werd vooral door den grooten oostfries H. Conring een einde gemaakt, die in zijn *„De Germanorum Imperio Romano"* (1643) scherpe kritiek op de translatio-gedachte uitoefende. Er voor in de plaats komt de idee van het perverse en ontaarde Rome, dat door de frissche en sterke barbaren verpletterd wordt. Niet zonder weemoed denkt men daarbij echter aan de ondergang van de schoone latijnsche kultuur, onder de slagen van „de moedige ondieren"! Sommige schrijvers van dezen tijd wijten de overgeleverde woestheid der Germanen aan de noodzaak van dezen strijd, als een reactie tegen de wreedheid en trouweloosheid der Romeinen, enkele (Gatterer en Schlözer, van de Göttinger universiteit) zien echter de Romeinen als de beschavingbrengers-ondanks-alles. Gemis aan uitgangspunt, n.l. geen inzicht in het rasvraagstuk, verhinderde ook dit probleem consequent op te lossen.
Had men in de 18de eeuw dus wel degelijk oog voor de volksvreemdheid der Romeinsche overheersching (in onderscheid met de Humanisten) in de 19de eeuw werd dit standpunt bij gebrek aan grondslag weer verlaten en de heele Germaansch-Romeinsche worsteling opnieuw opgevat uit het centrale gezichtspunt van Rome, n.l. als „randgeschiedenis van de antieke wereld."
Dit latijnsche standpunt werd slechts even door de Romantiek verlaten, die het afwijst Germaansche geschiedenis als een aanhangsel van romeinsche historie te beschouwen, maar het neo-humanisme heeft ook dit inzicht weer verstoord. Pas in onze dagen, is het volksche standpunt weer ingenomen.

(*Wordt vervolgd*). NICO DE HAAS.

SCHEVENINGEN — VOLENDAM

(Foto's V.W.—Monnom)

SNEEK — LEEUWARDEN

# DE SLUWE LOKI

## GERMAANSCHE GODEN X

Elke mythologie schijnt een spotfiguur te moeten bezitten, opdat het heilige en hoogernstige Godenregiment niet al te zwaar op de stervelingen drukken zou. In het Germaansche pantheon vervult Loki die rol. Hij doet dat op voortreffelijke wijze, want hij blijft voor ons, die hier beneden op aarde wonen, volkomen ondoorzichtig. Wat is hij nu eigentlijk: een onschuldige hanswurst of de lijfelijke Satan? Wij weten nooit of zijn clowneriën nu ernst of spel zijn; nu eens kunnen wij hartelijk om hem lachen, maar een volgend oogenblik worden zijn grappen zoo rauw, dat wij hem gaan argwanen; ja zijn optreden in het drama van den wereldondergang is ronduit duivelsch.

Laten wij beginnen met een oogenschijnlijk onschuldig verhaal, en wel dat van den Reuzenbouwmeester. Het was nog maar in het begin van de wereld, toen de Goden geschapen hadden Midgaard, de wereld der menschen, en Walhalla, het Godenpaleis. Maar zij hadden nog niet een veilige burcht, waarin zij zich zouden kunnen verdedigen. Toen kwam er een smid, die hun het aanbod deed, binnen drie jaren een kasteel te bouwen, die zelfs de reuzen niet zouden kunnen veroveren, maar als loon bedong hij zich niet alleen de zon en de maan, maar ook de godin Freyja. De Asen beraadslaagden over dit voorstel en zagen geen anderen uitweg, dan het aan te nemen, maar dan moest de burcht reeds binnen den tijd van één winter tot stand gebracht zijn. Als op den eersten dag van den zomer een stukje van het kasteel niet gereed was, zou de bouwmeester het recht op zijn loon verliezen. Bovendien mocht hij voor dit werk van niemand hulp aannemen. Toen zij hem deze voorwaarden mededeelden, vroeg hij van zijn kant, of hij dan gebruik mocht maken van zijn paard Swadilfari en op aanraden van Loki werd hem dit toegestaan.

Op den eersten winterdag begon hij met zijn arbeid. Elken nacht sleepte hij met behulp van zijn paard steenen aan en de Asen verwonderden er zich grootelijks over, wat een geweldige rotsblokken dat paard aansleepte, want het dier verrichtte wel dubbel zoo zwaar werk als de bouwmeester zelf. Maar het contract was gesloten onder aanwezigheid van veel getuigen en het afleggen van zware eeden, omdat de reus er geen vertrouwen in had in de buurt van de Asen te zijn, als hem niet plechtig de vrede beloven was, vooral als Thor intusschen terug mocht komen van een zijner tochten naar het Oosten, waarop hij de reuzen bezocht.

Toen de winter al een eind opgeschoten was, zette de reus er alle kracht achter om de burcht af te krijgen; zij was zoo hoog en steek, dat het een wonder was. Nog maar drie dagen zou het duren, voor de zomer aanbrak, en de muur om de burcht was al bijna geheel klaar. Nu gingen de Goden beraadslagen en zij vroegen elkaar, wie toch wel aangeraden had om Freyja in de Reuzenwereld uit te huwelijken en den hemel te bederven door zon en maan aan de reuzen uit te leveren. Ja, toen bleek het, dat die raad gekomen was van hem, die gewoonlijk boose plannen smeedde. Loki de zoon van Laufey. Zij zeiden, dat hij den dood verdiend had, als hij zes geen uitweg zou vinden, dat de bouwmeester zijn loon niet zou krijgen. Zij bedreigden Loki zelfs met geweld. Hij werd daardoor zoo benauwd, dat hij bezwoer het zoo te zullen inrichten, dat de bouwmeester bedrogen zou uitkomen, hoe hij het dan ook zou aanleggen.

Diensteiden avond, toen de reus met zijn paard weer steenen aansleepte, sprong plotseling uit een bosch een merrie te voorschijn, die luid hinnekend op den hengst van den reus afliep. Toen de hengst dit echter bemerkte, verbrak hij de strengen en rende op de merrie af, maar deze liep nu weer het bosch in. De bouwmeester er achteraan om zijn paard weer te vangen, maar de paarden bleven den heelen nacht doorrennen, zoodat er niets van het werk terecht kwam en er overdag niet zoovel kon worden gebouwd als gewoonlijk.

Toen de bouwmeester na zag, dat het hem niet zou lukken, op tijd klaar te komen, geraakte hij in een reuzenwoede. De Asen bemerkten nu, dat de reus op hen afkwam en nu bekommerden zij zich niet om eeden of beloften en riepen de hulp van Thor in, die dan ook dadelijk aankwam en zijn hamer Mjöllnir zwaaide. Daar betaalde hij den bouwmeester zijn loon, maar niet met zon of maan, integendeel hij belette hem nog verder in Reuzenheim te wonen, want met den eersten slag verbrijzelde hij hem zijn schedel in gruzelementen.

Maar het was Loki geweest, die als merrie Swadilfari weggelokt had: korten tijd later baarde hij een veulen, dat grauw van kleur was en acht pooten had; dit was het allerbeste paard in de wereld der Goden, zoowel als in die der menschen.

Een grappig verhaal met een blij-eindend slot! Maar is het wel een echte, oude mythe? Er bestaat reden om daaraan te twijfelen, want wie herkent hierin niet de wijd en zijd verspreide volksage van de Duivelsschuur? Hier gaat het om het bouwen, van een schuur, hetgeen de duivel in één nacht zal klaarspelen, en inderdaad als het tegen den morgen loopt, staat zij al bijna geheel gereed. Maar dan laat de boer (of soms ook zijn pientere vrouw) den haan een beetje vroeger dan gewoonlijk kraaien, zoodat de duivel zonder het gebruikelijke achterlaten van veel stank moet verdwijnen. Maar het gedeelte, dat nog niet voltooid was, is dit altijd gebleven; wat de boer er overdag aan liet verbeteren, verdween steevast den daaropvolgenden nacht.

Deze sage is in Skandinavië ook zeer verspreid en hier wordt zij gewoonlijk vertold met betrekking tot den bouw van een kerk; de voorwaarde van de uitlevering van zon en maan komt hier merkwaardigerwijze ook voor. Wat moeten wij nu geloven? Is de mythe van Loki en den reuzenbouwmeester eigenlijk niet anders dan een volksage, die later als een grap aan goddelijke wezens verbonden werd, maar waarnaar men in den heidensche tijd toch nooit geloofd heeft? Of is de sage een voortzetting van een oude Germaansche godenmythe? Met zekerheid durven wij niet beslissen; het schijnt, dat op het oogenblik de kansen voor een werkelijke mythe niet gunstig staan.

Dit is althans duidelijk: in den vorm, waarin wij deze mythe kennen en den wij hierboven weergeven, blijkt meer het plezier in een leutig verhaal, dan de eerbied voor het bedrijf der goden. Toch zijn er wel eenige trekken aan te wijzen, die uit het heidensche geloof stammen. Daartoe behoort allereerst de poging van een reus, om in het bezit van een godin te komen; als wij de reuzen beschouwen als de vertegenwoordigers van den ruwen Noordschen winter, dan beteekent deze mythe, dat in den herfst deze demonische wezens de vrouwelijke machten der vruchtbaarheid in hun macht krijgen. Zulk een trek kan dus echt genoeg zijn.

Hetzelfde geldt ook van Loki's rol in de geduante van een merrie. Hem wordt vaak verweten, dat hij zich als een vrouwelijk wezen gedraagt, en dit is waarlijk niet vleiend voor een Germaansche god. De verteller van dit verhaal heeft bovendien van de gelegenheid gebruik gemaakt, om de herkomst van Odin's achtvoetig paard Sleipnir te verklaren, maar dat is natuurlijk een later verzinsel. Wanneer wij verder Loki's optreden in deze mythe beschouwen, dan kunnen wij ze nauwelijks anders dan als een vrij onschuldige grap kenmerken: Loki geeft welisweer een raad, die voor de goden slecht zou hebben kunnen afloopen, maar hij redt ze met een list uit de klem. En intusschen hebben de Asen, zonder dat het hun meer dan een beetje angst gekost heeft, een kostelijke burcht, die hun in den strijd met de goden te pas zal komen.

Zoo is het ook in eenige anders verhaken, waarin de reuzen tegenover de goden optreden en ten slotte aan het kortste eind trekken. Loki treedt daarin op als een onverantwoordelijke kwajongen, die allerlei kattekwaad uithaalt, maar ten slotte toch gedwongen wordt zijn streken weer goed te maken. Soms geraakt hij in de macht van de reuzen, die hem dwingen tot een daad, die voor de goden gevaarlijk is; maar ook in zulk een geval blijkt, dat Loki niet uit zich zelf daartoe gekomen is.

Maar er zijn ook wel degelijk mythische verhalen, waarin wij Loki van een heel anderen kant leeren kennen. Allereerst herinner ik aan de Balder-mythe, zoals wij die uit de IJslandsche overlevering kennen: hier wordt Loki beschouwd als de hoofdschuldige aan den dood van den god, doordat hij den blinden Hödh tot het noodlottige schot verleidde en later den terugkeer van Balder belette, door in de gedaante van een reuzin niet te weenen. Dat is duidelijk boos opzet, dat het er op toelegt het bestaan van de wereld in gevaar te brengen. Is het dan een wonder, dat wij hem ook vinden onder de machten, die in de Ragnarok tegen de goden optrekken en den ondergang van de wereld veroorzaken? De voorspelling der Zieneres, het beroemde Eddalied, noemt hem als een der belangrijkste aanvoerders van de scharen der demonen, die zich van alle kanten tegen de Godenburcht verzamelen. Daarmede stemt overeen, dat hij met verschillende demonische wezens ten nauwste verwant is. Zijn dochter is Hel, zijn kinderen zijn de wolf Fenrir en de midgaardslang; eger kan het wel niet! Welisweer zullen deze familiebetrekkingen wel eerst bedacht zijn, toen Loki als een min of meer duivelsch wezen beschouwd werd, maar zij wijzen dan toch wel zeer duidelijk op de richting, waarin deze goddelijke figuur zich ontwikkeld heeft. Met opzet spraak ik van een duivelsch wezen, want soms doet Loki denken aan den Christelijken Satan. Nu moeten wij het volgende

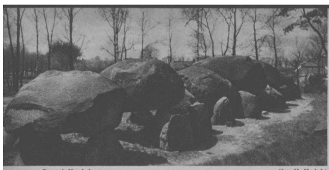

*Drentsch Hunebed* *(foto H. Heukels)*

steeds bedenken. Wij kennen een groot deel van de Loki-mythen eerst uit een werk van den IJslandschen geleerde Snorri Sturluson, dat in de eerste helft der 13de eeuw geschreven werd, dus omstreeks 250 jaar, nadat het heidendom op IJsland was verdwenen. Dat is een langen tijd. Wanneer een tijdgenoot van ons zou trachten op te schrijven, wat er in 1700 aan verhalen in omloop was, terwijl hij alleen op mondelinge overleveringen bouwen kon, zou hij ons inderdaad een juist en betrouwbaar beeld kunnen geven van die oude sagen? Hetzelfde geldt natuurlijk ten aanzien van Snorri, ook al houden wij er rekening mede, dat de traditie toen taaier gehandhaafd werd dan tegenwoordig. Daar nu de IJslanders gaarne aan het weefsel der oude overleveringen verder gesponnen hebben, moeten wij er rekening mee houden, dat er ook na den heidenschen tijd nog allerlei aan de godenmythen veranderd en toegevoegd is. Hier kan alleen een zorgvuldig onderzoek ons op het juiste spoor brengen.
De Christenpredikers stelden de heidensche goden als duivelsche wezens voor, die de arme ongeloovigen door hun gevaarlijke listen bedrogen hadden. Waarlijk, geen Germaansch god kon eerder als een Satan geteekend worden, dan Loki, van wien de heidensche mythen reeds allerlei bedenkelijke verhalen bevatten! En zoo moeten wij rekening houden met het feit, dat Loki in de latere traditie aanmerkelijk „verduiveld" is. Zoo hooren wij van een straf, die de goden hem hebben opgelegd: gebonden met de darmen van zijn eigen zoon moest hij uitgestrekt liggen op een rotsblok en boven hem waren slangen opgehangen, die onophoudelijk gif op hem lieten neerdruppelen. Een waarlijk afschuwwekkend beeld van helsche marteling. Maar het wordt toch verlicht door een straal van menschelijkheid: zijn vrouw Sigyn vangt de gifdruppels in een schaal op; alleen wanneer zij deze moet uitstorten, voelt Loki de ondraaglijke kwelling van het addergebroed en hij krimpt van pijn ineen: daardoor ontstaan op de menschenwereld de aardbevingen.
Wij hebben iets van Loki's aard leeren kennen, maar nog steeds geen antwoord gevonden op de vraag, wat hij nu eigenlijk voor een god is. Vroeger was men daarmee gauwer klaar en men steunde daarbij op een mythe, die de verklaring zonder omhaal schijnt te geven. Het gebeurde eens, dat Thor met twee begeleiders op bezoek bij den heer der reuzen kwam. Een van zijn makkers was Loki. De reus geeft hen allerlei taken op, waarin zij zich met de reuzen moeten meten en zij leggen het oogenschijnlijk leelijk tegen hen af. Tegenover Loki werd de reus Logi geplaatst voor een trog met vleesch en zij moesten om het hardst eten, Loki aan den eenen en Logi aan den anderen kant. Nu het eind was, dat Loki al het vleesch van de beenen afgegeten had, maar Logi had met het vleesch ook de botten en zelfs den trog verslonden. Later troost de vorst der reuzen hen over hun nederlagen; zoo was Logi, gelijk de naam reeds aangeeft, het verterende vuur en daartegen kon Loki natuurlijk niet op.
Merkwaardigerwijze heeft men uit deze mythe afgeleid, dat Loki en Logi dezelfde figuur waren, dat dus Loki eigenlijk een god van het vuur zou zijn geweest. Wie het verhaal van den wedstrijd onbevooroordeeld leest, moet wel tot de slotsom komen, dat Loki juist niet dezelfde als zijn tegenstander is, daar hij het tegen hem verliest. Maar men voert daartegen in het veld, dat Loki natuurlijk tegenover een reus geplaatst werd, die in aard met hem overeenstemde, zoodat . . . in het kort, Loki was niet anders dan het verslindende vuur. Wij gelooven niet meer aan zulke salto mortales op het gebied der mythologische uitlegkunde, te meer omdat wij in de verhalen, die van hem verteld worden, nergens een bijzonder nauw verband met het element van het vuur ontdekken kunnen.
Een andere verklaring verbindt den naam van dezen god met een Germaansch werkwoord *lukan*, dat wij nog kennen in de samenstelling *ontluiken*. Dit woord lûkan beteekent „sluiten" en zoo zou Loki eigenlijk niet anders dan „de sluiter" beteekenen, hetgeen zou wijzen op de rol, die hij speelt in het drama van den wereldondergang. Omdat hij daar een deel der demonische machten tegen de goden aanvoert, zou hij dus het bestaan van den kosmos tot een einde brengen. Ook aan deze verklaring kunnen wij niet gelooven, omdat wij allerminst zekerheid hebben, dat Loki's functie in de mythe van de Ragnarok inderdaad een oorspronkelijke en fundamenteele trek van zijn wezen is.
Bovendien gaan beide verklaringen mank aan het euvel, dat men den naam van een god tracht te verklaren en dan daaruit zijn eigenlijke beteekenis afleidt. Maar het verklaren van een Godennaam is vaak niet meer dan het gissen van een raadsel. Willen wij het wezen van den god begrijpen, dan moeten wij zien naar de daden, die hij verricht, de omstandigheden, waaronder hij optreedt. Voor wat Loki betreft, zou ik dan het zwaartepunt willen leggen, op het burleske karakter van vele zijner streken. Het is gemakkelijk verklaarbaar, dat een god, die tamelijk onschuldige plagerijen uithaalt, langzamerhand ontaardt tot een duivelsch wezen; maar dat men uit een Satan de ontwikkeling in omgekeerde richting kan laten verloopen, is minder waarschijnlijk. Nu kennen wij ook uit de geloofsvoorstellingen van andere, zoowel Indo-Germaansche als daarmee niet verwante volkeren de figuur van den God-bedrieger, die nu eens in de onschuldige gedaante van een clown optreedt, dan weer in de gevaarlijke gestalte van een duivelschen belager. Meermalen is deze dubbelzinnige god tegelijk de brenger van allerlei kultuurgoederen, waarvoor de menschheid hem groote dankbaarheid verschuldigd is. Het lijkt ons waarschijnlijk, dat Loki ook een voorbeeld is van dit uit kultuurbrenger en bedrieger gemengde type; de aard onzer overlevering, die Loki steeds meer als een boosaardig wezen is gaan beschouwen, maakt het begrijpelijk, dat zijn functie als schepper van kultuur geheel op den achtergrond getreden is.
Zeker is het, dat de poëzie uit de rijke mogelijkheden van zulk een goedheid volop partij getrokken heeft. Zoo is er een Eddalied, dat vertelt, hoe Loki binnendringt op een feestmaal, dat de goden hebben aangericht en daar iedereen met smaad overlaadt. Hij weet hen in het hart te treffen, want geen gebrek der anderen is hem verborgen gebleven en hij smaakt het duivelsche pleizier ieder van hen in het bijzijn der overige goden te ontmaskeren. Totdat ten slotte Thor verschijnt, die met zijn hamer dreigend hem gebiedt te zwijgen, zoodat Loki het maar geraden vindt om zich stil uit de voeten te maken. Maar het heeft hem in elk geval deugd gedaan, eens van zijn hart geen moordkuil te hebben gemaakt. Als men dit Eddalied leest, dan denkt men allereerst aan een Griekschen of Romeinschen dichter uit den laat-klassieken tijd, die zijn gallige spotzucht aan de heidensche goden botviert, zoo levendig, zoo raak, zoo gewaagd zijn thema en behandeling van dit gedicht tegelijk.
Maar leg dan daarnaast het lied van den reus Thrym. Deze heeft Thor's hamer gestolen en de dondergod is diep ongelukkig, als hij zijn wapen mist. Loki wordt uitgezonden, om wat naders te weten te komen en hij komt terug met het bericht, dat de reus bereid is, hem weer uit te leveren, als hij daarvoor in ruil Freyja tot vrouw zal krijgen. Hier zien wij dus dezelfde begeerte van den reus naar het bezit van een godin, als wij dat in het verhaal van den reuzenbouwmeester reeds ontmoetten. Freyja briescht van verontwaardiging en weigert aan het verlangen van den reus te voldoen. Goede raad is duur. Dan komt Heimdal op de gedachte Thor als bruid uit te dossen en hem in die vermomming naar het Reuzenheim te laten gaan. Geen kleinere verontwaardiging bij Thor, dien Loki echter kalmeert, door er op te wijzen, dat voor het voortbestaan der Azen de hamer onontbeerlijk is. Met een begrijpelijk pleizier vertelt de dichter, hoe Thor tot dezen tocht wordt voorbereid en Loki is er als de kippen bij om dit avontuur mee te maken; hij zal zich als dienstmaagd verkleeden en aldus Thor vergezellen. Zoo komen zij samen bij den reus Thrym. Deze is verbaasd over den ontstellenden eetlust van deze bruid, maar Loki stelt hem gerust: zoo verlangde zij naar het reuzenland, dat zij acht dagen lang niet gegeten had. Dan wil de reus haar kussen, maar een blik uit Thor's oogen doet hem tot het eind van de zaal terugspringen. Geen wonder, beweert Loki, dat haar oogen branden, want zij heeft ze zeven nachten uit puur verlangen niet dicht gedaan. Behoeft het nog verteld te worden, dat Thor zijn hamer terugkrijgt en een vreeselijke wraak aan Thrym oefent?
Zoo is Loki in het gezelschap der Germaansche goden een figuur, die wij niet graag zouden willen missen. Hij geeft aan het Skandinaafsche pantheon een noot van luchtige scherts, zelfs van frivoliteit, die aangenaam afsteekt bij de plechtige, zelfs sombere ernst, die hier anders pleegt te heerschen. En verder is hij een zoo raadselachtige grappenmaker en bedrieger, dat hij zelfs met de geleerden van onze dagen nog zijn plaagziek spel speelt! Wie zou zich durven beroemen dezen ondoorgrondelijke doorgrond te hebben?

JAN DE VRIES.



# VROEG-MIDDELEEUWSCHE ORNAMENTIEK

In één van onze vorige beschouwingen hebben wij het ornament, dat zoo kenmerkend voor de kunst van de Wikingen was, behandeld.
Vooral de merkwaardige, bijna wild dooreengestrengelde diermotieven en de fraaie vlechtbandmotieven hebben de sierkunst in Skandinavië haar bijzonder karakter verleend.
Een zeer groote overeenkomst met deze Wikingkunst heeft de sierkunst in Ierland. Weliswaar is het Iersche volk geen Germaansch maar een Keltisch volk, maar ondanks dat is de sierkunst der beide landen zeer verwant. Geen wonder, de Wikingen die bekend zijn om hun groote overzeesche tochten naar verschillende landen, dreven ook een levendigen handel met de Iersche bevolking en het spreekt dus vanzelf, dat naast de handelsbetrekkingen ook een groote kultureele uitwisseling tusschen beide volken ontstaan kon. De Kelten waren van oorsprong een Noordrasvolk, dat ten Noorden van de Alpen woonde. De Iersche „Kelten" waren echter reeds sterk vermengd met ander ras. Het Iersche christendom had een heel eigen karakter, was sterk aangepast aan den aard van dit in vele opzichten zeer begaafde volk en oorspronkelijk geheel onafhankelijk van Rome. Zoo bleef Iersch-heidensche kunst ook lang leven.
Tot in de 13e eeuw heeft de oorspronkelijke Iersche kunst zich kunnen handhaven. Een bewijs ook voor de groote zelfstandigheid en diep ingewortelden eigenaard van het Iersche volk, een trek, die we er nu nog steeds in kunnen bewonderen.
Langen tijd heeft het geduurd voor het christendom de eigen kultuur van het Iersche volk verdrongen had; als we nagaan dat reeds in het begin van de 5e eeuw de heilige Patrick zijn eerste schreden op het bekeeringspad in Ierland deed.
Het meest karakteristieke ornament, dat in de metaalbewerking en in de miniatuurkunst der Iersche monniken voorkomt, is het vlechtbandmotief, dat in zijn steeds wisselende veelvormigheid een onuitputtelijken rijkdom aan variaties oplevert. Het zou aan de kunstenaarseer afbreuk doen, indien men „zichzelf zou copieeren", wanneer men dus niet genoeg afwisseling in het vlechtwerk zou aanbrengen. Een groote verscheidenheid in het fijne netwerk van dooreengestrengelde banden te kunnen maken, gold blijkbaar als een eerste vereischte. Zijn grootste schoonheid kreeg dit vlechtbandornament in samenstelling met de diermotieven, die wij ook in de Wikingkunst ontmoetten en die daarin zoo'n overwegend groote rol speelden. Op de fibulae of sierspelden werden deze verfijnde siermotieven in Ierland ook veelvuldig toegepast, maar ook in de kerkelijke kunst, op de miskelken en op kleine bronzen relikwie-kistjes werden de oude heidensche motieven nog verwerkt.
De zijkanten van deze kastjes zijn veelal in velden verdeeld, die ieder weer een eigen ornament vertoonen van door elkaar geslingerde banden en diermotieven, maar daarnaast komen vreemde grillige voorstellingen of bijbelsche figuren op.
Een van de mooiste voorbeelden van Iersche metaalbewerkingskunst is de St. Patrick's klok, die tusschen 1091 en 1105 door Cudulig Ua Inmainen in opdracht van koning Domnall Ua Lochlainn voor een bisschoppelijken kerkschat gemaakt werd. Met liefde en grooten kunstzin is het vlechtwerk in het metaal verwerkt, terwijl daarnaast fijne motieven in filigraan en schitterende steenzettingen het geheel nog verlevendigen.
De friezen op de fraaie gouden en bronzen kelken zijn eveneens bijzonder fijn uitgevoerd, zoodat in het algemeen een uiterst verfijnd geheel ontstond, vooral als we daarbij het glanzende metaal in oogenschouw nemen.
Maar het mooiste komt de oude Iersche kunst toch wel uit in de beschildering van de miniaturen, waarin de monniken meesters waren. Hoewel men zou verwachten, dat zij een nieuwe kunst tegelijk met het nieuwe geloof zouden inluiden, getuigt het voor den sterken eigenaard van deze Ieren, dat zij aan de oude ornamenten vasthielden. De bloeitijd en het hoogtepunt bereikte deze sierkunst van het boek omstreeks 700. De rijkdom van kleuren: geel, rood, blauw, goud en violet, kleuren, die in de Keltische dichtkunst ieder een eigen beteekenis gekregen hadden, gaf aan de miniaturen hun bijzondere bekoring. De prachtige hoofdletters, die bijna heele bladzijden van de boeken beslaan, zijn met een schat van ornamenten versierd. Evenals in de sierkunst van de Germaansche kulturen is ook hier het ornament ten deele abstract gebleven, vooral het vlechtbandmotief werd toegepast, verbonden met het dierornament, zooals ons dat ook van de Wikingkunst overgeleverd is.
Eén van de mooiste voorbeelden van de Iersche miniatuurkunst vindt men in het boek van Kells, dat omstreeks de 8e eeuw door monniken uit het klooster van Kells of uit het klooster van Jona geschilderd werd. Tot in 1541 is het boek in het klooster van Kells bewaard gebleven, waaraan het zijn naam te danken heeft, daarna is het in de Trinity College Library te Dublin terecht gekomen.
Naast deze diermotieven en vlechtbandornamenten komt o.a. de trifos of drieloop in het boek van Kells voor, gevat in spiralen, op velerlei manieren verwerkt. Een uitzondering op den regel van abstractheid in de ornamentiek, zijn de afbeeldingen van den figuur van den evangelist, die verschillende malen in genoemd boek zijn opgenomen. Evenals in alle vroeg-Germaansche werken is ook hier de menschelijke afbeelding ornamentaal en niet naturalistisch verwerkt.

*De voorzijde van de St. Patrick's klok, met fijne steenzettingen en vlechtbandmotieven in rijke schakeeringen versierd* (± 1050).

### IERSCHE INVLOEDEN

Van groote beteekenis was het feit, dat vele Keltische missionarissen vanuit Ierland naar het vasteland getrokken zijn, ter verbreiding van de christelijke leer. Want wat was het gevolg hiervan? De Ieren hadden een soort synthese gevonden tusschen de christelijke kunst en de eigen kunst, waarbij zij vooral aan hun oude overgeleverde motieven vasthielden. Deze trouw aan de Noordsche vormenschat brachten de monniken ook mee naar de landstreken, waar zij het nieuwe geloof wilden verkondigen. Zoo zien we, dat het handschrift van St. Gallen zeer groote overeenkomst vertoont met het boek van Kells en de mogelijkheid moet onder het oog gezien worden, dat dit handschrift grootendeels door Iersche monniken geschreven is.
Hun grootsten invloed hebben de Iersche monniken echter in het nabijgelegen Engeland uitgeoefend, waar één van de meest waardevolle voortbrengselen van miniatuurschilderkunst — het evangelieboek van Lindisfarne — in de 8e eeuw is geschreven en beschilderd. Het boek bevindt zich tegenwoordig in het Britsch Museum in Londen.
Lindisfarne was een klooster op Holy Island,



The title translates as “early medieval ornamentation”
Apparently about the preservation of Pagan symbolism during the times of moshiachianity.
And above it we can see a wonderful Pagan ornament.

*De dierfiguren uit het evangelarium van de Münster-schat in Essen vertoonen groote overeenkomst met de diermotieven uit het handschrift van Oxford.*

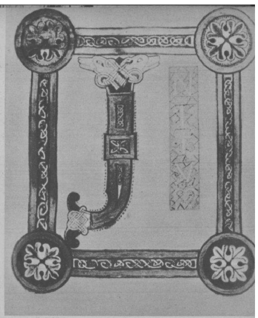

*Verluchting van het evangelarium van Egmond uit de 10e eeuw (Koninklijke Bibliotheek).*

in de nabijheid van Northumberland en werd in de 6e eeuw door Iersche monniken gesticht. Opvallend is in het boek van Lindisfarne het immer afwisselende vlechtbandmotief, dat in de Keltische miniaturen zoo veelvuldig werd toegepast. Het bandwerk slingert zich in al zijn rijkdom om de initialen heen en vult in eindelooze variatie de vlakken van het blad. Merkwaardig is in de Engelsche handschriften vooral ook de punteering. Waar storende open vlakken zouden zijn blijven staan, worden deze opgevuld met stippen, terwijl ook driepassen, vierloopen en meerbeenige draaiende wervels, gevat in decoratief uitgewerkte spiralen, een fraaie vlakvulling vormen.
Dat deze kunstzinnige Keltische monniken ook in Nederland hun sporen hebben nagelaten, blijkt uit een kroniek van het klooster te Egmond. Tusschen zeer eenvoudige bladzijden vallen vooral de fraai uitgevoerde bladen met vlechtbandmotieven op.

### FRANKISCH-MEROWINGISCHE KUNST

Een heel ander karakter vertoonen de miniatuurschilderingen in de Frankisch-Merowingische kunst. Was de sierkunst van de Keltische Ieren voornamelijk gericht op abstracte motieven en had zij daardoor haar kenmerkend uiterlijk gekregen; de siermotieven bij de Merowingers waren daarentegen veel meer door het Zuiden beïnvloed. Vooral in de beschildering van de handschriften kwam deze neiging naar zuidelijke siervormen sterk tot uiting; de vlechtbandmotieven met de daaraan gekoppelde diermotieven ontbraken zoo goed als geheel — wel werd het dier echter veelvuldig in allerlei vreemdsoortige figuren toegepast, waardoor deze kunst een min of meer natuurnabootsend karakter kreeg.

Bijzonder merkwaardig worden deze dieren verwerkt. Soms wordt één letter uit drie verschillende dieren samengesteld, die elkaar dan met staart, kop en pooten vasthouden en zoo als het ware de verbindingen vormen. Heele bladzijden worden meermalen met een aaneenschakeling van dergelijke uit dieren gevormde letters gevuld en in het Evangelistenboek van Oxford, dat omstreeks 800 geschreven werd, komen deze lettertypen vrij veel voor.
Maar niet alleen in de verzorging van de handschriften ontmoeten we dezen sterken zuidelijken inslag van de Merowingers, ook de kunstnijverheid en de architectuur is vol van deze vreemde siervormen, die duiden op een sterken invloed van de Middellandsche zeetraditie.
Op den duur echter overwinnen de Merowingers dezen zuidelijken geest min of meer, door de figuren niet meer klakkeloos over te nemen. Men gaat er namelijk toe over om ook beelden uit het eigen leven in de versiering op te nemen en dan vooral afbeeldingen met een mythische beteekenis.
In deze voorstellingen uit den heidenschen tijd, werd de eigenaard tegenover den christelijken geest gesteld en in den Merowingischen tijd heeft in de harde worsteling om de wereldbeschouwing, de christelijke leer dan ook nog niet kunnen overwinnen.

De Merowingische Franken uit het oosten van het Rijk waren aanvankelijk veel minder sterk door het Zuiden beinvloed. Weliswaar kwamen ook hier de vreemdsoortige dierfiguren in de handschriften voor, maar daarnaast kunnen we de vlechtbandmotieven bewonderen. Uiteraard zijn deze bladen heel decoratief en in het evangelarium van de Münsterschat in Essen komt dit vooral prachtig tot uiting. Maar niet alleen in de handschriften vinden we de oorspronkelijke motieven toegepast, ook in de houtbouwkunst en in de architectuur zijn de dooreen gevlochten banden in kerfsnede in hout en steen uitgevoerd, geen zeldzaamheden.

De St. Peterkerk in Metz en de kerk in Germigny-des-Prés bij Orléans vertoonen in hun kapiteelen en in de deurposten en op de wanden van de heilige kastjes nog een menigte vlechtbandmotieven en kerfsnede-ornamenten. Eén van de merkwaardigste dingen uit de kerk in Germigny-des-Prés is de beschildering van het gewelf in den absis. Hierop zijn namelijk twee gevleugelde heiligen afgebeeld, waarvan de uiteinden van de vleugels in elkaar grijpen en zoo een fraai gevlochten motief vormen. De kleursamenstelling van dit schilderwerk, van rood en blauw, met zwart en goud, is eveneens eigenaardig — het is namelijk een combinatie die bij de Germanen zeer in trek was.

### GOTHEN EN LANGOBARDEN

In het Zuiden — t.w. in Noord Italië — hebben zich na den volksverhuizingstijd achtereenvolgens de Oostgothen en de Langobarden gevestigd, twee Germaansche volksstammen, die dicht bij het vreemde vuur zaten, maar die desondanks tijdens hun kultureele bloeiperioden aan eigen aard en daarmede aan eigen motieven hebben vastgehouden.
De Koning der Gothen, Diederik, was tot het christendom overgegaan, maar hij was niet zoo fanatiek in de leer, dat hij zijn onderdanen verplichtte daar eveneens toe te besluiten. Zoo leefden de Oostgothen betrekkelijk in groote vrijheid en voor het meerendeel dus in zekeren zin onafhankelijk van de christelijke invloeden.

*Een blad uit het evangelarium van Lindisfarne (begin 8e eeuw)*

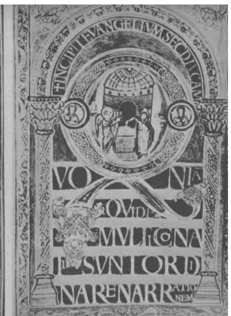

*Een miniatuur uit de „Godescalc"-groep (Evangelarium in het Britsch Museum).*

Het belangrijkste monument, dat van de Gothen bewaard gebleven is, is het groote Diederik grafteeken, dat in Ravenna op last van hemzelf gebouwd werd en waarin later zijn lijk werd bijgezet. Het is een koepelvormig, trotsch en stoer bouwwerk, geheel van grijswitte kalksteen opgetrokken. De steen werd voor deze gelegenheid zelfs uit Istrië gehaald, in de nabijheid van het geboorteland van den Koning. Het machtige gebouw is bijna zonder eenige versiering. Eén van de weinige versierde onderdeelen is een fries, die juist onder het koepelvormige dak aangebracht was. Om dit fries is onder de geleerden heel wat gestreden, want velen beschouwden zijn ornament slechts als een vervallen zuidelijk motief; anderen daarentegen hebben na grondige studies en vele onderzoekingen wel degelijk bewezen, dat we hier met een Germaansch ornament te doen hebben. Evenals het heele bouwwerk het stempel draagt door Germaansche handen vervaardigd te zijn, is ook zijn versiering oorspronkelijk gebleken. Het ornament van dit fries is een driehoekig motief, met aan den bovenkant op de spits een samenstel van concentrische cirkels. Dit motief doet zeer veel denken aan de knopjes op de kopplaten van de oude sierspelden, ook daar een driehoek met een ronding er bovenop.

Als afsluiting van het ornament op dit fries was dan nog onder den driehoek een spiraal gebeeldhouwd, eveneens een veel voorkomend motief in het Noorden.
Jammer genoeg is het bouwwerk blijkbaar later leeggehaald, want er wordt beweerd, dat Karel de Groote in Aken een kapel heeft gesticht, die hij grootendeels uit de wonderschoone stukken van dit gedenkteeken heeft laten samenstellen. Hij liet zich alle gewenschte onderdeelen ten geschenke geven door paus Hadrianus, die klaarblijkelijk den grooten roomschen keizer tot vriend wilde houden.
Veel is door deze plundering verloren gegaan en het wetenschappelijk onderzoek is er geenszins gemakkelijker door geworden. Het is te betreuren, dat er in den loop der eeuwen zooveel moois is zoek geraakt en vernield, want hoeveel van die oude onderdeelen en vooral ook hoeveel van de houten bouwwerken, die alle vergaan zijn, zouden ons opheldering kunnen geven over de ontwikkeling van de Noordsche kunst.
Nadat het rijk van de Oostgothen in Noord-Italië door de opdringende Romeinsche legerscharen vernietigd was, was het ook met hun kultureelen glans gedaan. De Romeinen hebben echter niet lang van hun overwinningen kunnen genieten, want 13 jaar na hun zegevierenden intocht in de Noord-Italiaansche gebieden konden zij als overwonnen volk den terugtocht weer aanvaarden.
De Langobarden waren namelijk vanuit het Noorden komen opzetten en dezen vestigden zich in het tegenwoordige Lombardije. De Langobarden waren echte strijdersnaturen, die in den aanvang op kultureel peil niet zoo hoog stonden als de Gothen. Maar moge dit in de beginperiode van hun vestiging in Noord-Italië zoo geweest zijn, op den duur is er van de rijke, beheerschte Langobardische kunst een zeer groote werking uitgegaan, die haar stempel nog gedrukt heeft op de Romaansche en zelfs op de Gothische kunst.
Allereerst besteedden de Langobarden veel aandacht aan de versiering van hun bouwwerken. Vooral de behandeling van de vlakken week bij de Langobarden sterk van die van de Gothen af. Waren de laatsten vrij sober in hun kunstuitingen, de eersten schiepen daarentegen wanden vol afwisseling, een afwisseling, die vooral verkregen werd door verschillende soorten materialen toe te passen.
Niet echter alleen in het monumentale spraken de kracht en de drang naar levendigheid van de Langobarden, maar ook in het kleine kwam deze tot uitdrukking. Het ornament wordt namelijk bij hen buitengewoon belangrijk en het motief, dat we steeds weer in de Germaansche wereld zien toegepast, het vlechtbandmotief, wordt ook bij de Langobarden rijkelijk gebruikt. Wel heeft het vrij lang geduurd, voordat de Langobarden tot hun kultureele hoogtepunt gekomen zijn, want twee eeuwen van woelingen en strijd moesten eerst voorbijgaan, voordat van een kultureelen opbloei gesproken kan worden. De strubbelingen in deze gebieden zullen aanleiding geweest zijn, dat de noodige rust ontbrak om tot scheppingen van formaat te komen.
Vele stukken, die zich nu nog in de musea in N.-Italië bevinden, zooals in het Museum van Cividale, leggen getuigenis af van den hoog ontwikkelden kunstzin van de Langobarden. Zij toonen het vlechtbandmotief in zijn veelvormigheid en in zijn beheerschte pracht. Het is bewonderenswaardig, hoe steeds weer nieuwe oplossingen gevonden werden in het fijn dooreengestrengelde netwerk van banden, bij de kunstvol zich om elkâar slingerende lijnen. Zelfs tot in Zuid-Italië en in Rome is dit Langobardische ornament doorgedrongen.
Zijn toepassing vond dit ornament veelvuldig bij het beeldhouwwerk van de kapiteelen, op de rijk bewerkte friezen. Ook aan de kleine tempeltjes of Ciboriën, die de altaren in de kerken overdekten, werd het karakteristieke motief op een uitzonderlijk fraaie manier verwerkt. Het Ciborium van den heiligen Eleucadius, in de S. Apolinare in Classe te Ravenna, is een van de mooiste voorbeelden hiervan.
Een fraai staaltje van Langobardische sier-

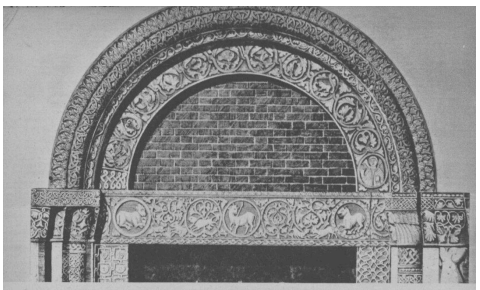

*Portaal van de St. Ambrosio in Milaan. Op het eerste gezicht lijkt het volkomen met oosterse motieven bedekt, maar bij nadere beschouwing ontdekken we tusschen de vier lagen een koop, die met een kostelijk vlechtwerk versierd is, terwijl de delijsten van de kapiteelen, de kapiteelen zelf en de zuilen, eveneens van het vlechtwerkornament voorzien zijn. De asymetrische oplossing van het hele bouwwerk is nog zeer kenmerkende Germaansche trek.*

kunst is ook de doopkapel in den dom van Cividale. Van dit baptisterium trekken vooral de lage muurtjes, die de zuilen aan den onderkant van het hoofdgebouw verbinden, onze aandacht, daar twee van deze vlakken op een merkwaardige manier versierd zijn.
Op het eene wandje, dat zin zijn oorspronkelijken vorm bewaard gebleven is, zijn de vier evangelisten, ieder in een cirkel gevat, schematisch voorgeteekd; midden boven is een kruis aangebracht, dat met een soort gevlochten touwmotief bewerkt is. Onder dit kruis is een boom geboeldhouwd, waarop twee duiven zitten, die in druiven pikken. Muschien is in dezen boom nog een aanklank van den levensboom te zien, voorzien van de zonnevogeltjes.
Het tweede veld is slechts voor een deel bewaard gebleven, waarschijnlijk is hier in later jaren een ander stuk aangezet, want het bestaat nu uit twee slecht by elkaar passende stukken. Boven de koppen van de evangelisten op het eene stuk is een breede strook aangebracht, geheel met een ingewikkeld vlechtbandmotief versierd. Op het andere deel van den wand is een groote zonnevogeltjes, terwijl ook hier weer een gevlochten motief opduikt.
Zoo komt steeds weer in de sierkunst der Langobarden het vlechtbandmotief naar voren en zelfs nadat de glorie van het Langobardische Rijk is vergaan, blijft het motief nog voortleven in de kunstwerken, die zullen in Italië en ook in Frankrijk verrijzen. Een treffend voorbeeld hiervan we te vinden in de burchtSanctaMaria in Valle in Cividale, die omstreeks de 12e eeuw gebouwd moet zijn. De versiering der friezen bewaart nog een levendige herinnering aan de geslachten motieven van de Langobarden en ook in de behandeling van de wijzenkaren in de ornamentiek van deze burcht is nog een Langobardische trek te herkennen.
Al is echter in 774 het Rijk van dit levenskrachtige volk door de overweldigende macht van Karel den Frank ineengestort, daarom is de kunst van de Langobarden nog niet met een slag weggevaagd. Tot in den Romaanschen stijl is, als gezegd, hun invloed kenbaar, want als we de eigenaardige ineengestrengelde versiering op de kapiteelen van Romaansche bouwwerken zien, dan wijst dit niet zelden op Langobardische invloeden en zijn Langobardische steenhouwers de scheppers van deze oorspronkelijke kapiteelen.

*Een lekplaat uit den dom van Aquileja, waarin het Langobardisch vlechtwerk in rijke afwisseling en met grote fantasie, vaaste voorstellingen uit den bijbel is toegepast.*

## DE KAROLINGISCHE TIJD (800–950)

Op het gebied van kunst en kultuur, waarin een volk zich uitloeft en waarin het zijn eigen aard kan laten spreken, heeft Karel de Frank (768–814) heel wat eeregiens vermiertigd door zijn groote voorliefde voor alles, wat uit het Zuiden kwam, een neiging die wel in verband met zijn christelijke levensbeseiding en wereldbeschouwing gebracht zal kunnen worden. Hij had een groote bewondering voor de Italiaansche konstwerken — want de gedachte van het „en Oriente lux" was bij hem sterk ontwikkeld en onder zijn invloed werd in de bouwkunst veel van het Zuiden opgenomen. Het spreekt evenzeer vanzelf, dat in de beschildering van de miniaturen met voorkeide rankenornamenten werden opgenomen, die vooral in de miniaturen van de „Godescalc-groep" sterk op den voorgrond treden. Zoowel mogelijk is hier gebruik gemaakt van veerende motieven; het merkwaardige is echter, dat juist de ontwerken van de hoofdletters zelf voor een groot deel hun eigen karakter behouden hebben. Hierin worden de vlechtbandmotieven aangebracht, zoouls we die ook bij de Iersche handboeken zagen. Vreemd is het deze beide sierutinegen op dén bladzijde van een handschrift verenigd te zien. Het eerste ongedwongen, vlot, een beach van lijnen gelijk — het laatste beheerscht, in zichzelf gekerend, maar uiterst kunstig en vol innerlijk leven, veel meer beantwoordend aan den Noordschen aard.
Het karakter van de handschriften, die in den Karolingischen tijd ontstaan zijn, is vaak zeer uiteenlopend en om nu de verschillende soorten aan te duiden, spreken we van „scholen".
Zoo heeft de school van Tours uit het Karolingische Frankrijk handschriften voortgebracht, waarin de miniaturen een sterke neiging tot het rankenornament vertoonen, hoewel ook hier, evenals in de miniaturen van de Godescalc groep nog sporetjes van oude vlechtbandmotieven voorkomen.
Heel anders was het siermotief in de handschriften van de Franko-Saksische school. Men kan niet met groote zauwkeurigheid aanduiden, waar en in welk klooster deze handschriften gemaakt zijn, maar op stijlcritische gronden bekeken moeten zij in de landstreek tusschen Isle de France en de Vlaamsche kust ontstaan zijn. In deze werken spreekt namelijk weer veel meer de Iersche invloed. Het vlechtband vormt de hoofdschotel van het sierlijke geheel, hoewel het af en toe geromaniseerd schijnt te zijn, gezien de uitloopers, die een neiging tot bladvorming vertoonen.
Veel minder oorspronkelijk zijn de handschriften uit de school van Metz, waarin de ranken weelderig over de bladzijden uitgespreid zijn, terwijl ook figuurlijke voorstellingen van heiligenleven in het lanten netwerk van ranken zijn opgenomen.
De school van Corbie vertoont weer meer overeenkomst met de Godescalc groep. Ook hier wordt overvloedig met ranken versierd, maar daarnaast blijven de letters zelf en een gedeelte van de omlijsting hiervan aan het overgeleverde vlechtbandmotief vasthouden.
Een gunstig teeken voor den aanleg der kunstenaars-monniken, die dus niet alleen klakkeloos het vreemde copieerden, maar al en toe nog wat oorspronkelijkheid evergehouden schijnen te hebben.

Een groote heen van kennis voor de wetenschap is verloren gegaan in den Karolingischen tijd, met het scherp doorgevoerde christendom, doordat die dooden sindsdien geen wapens, sieraden, huisraad en andere voorwerpen meegegeven werd in het graf.
Er werden echter vele andere voorwerpen gemaakt, die niet overgeleverd zijn, zoouls gouden sieraden en voorwerpen, maar bijna alle van kerkelijk karakter. Ook de toename van stenen bouwwerken, die den Germaansche houthouw gingen vervangen, heeft ertoe bijgedragen, dat wij van de ornamentiek zog een behoorlijken indruk kunnen krijgen, hoewel deze door het nieuwe materiaal, natuurlijk een heel ander karakter kregen. Het is te betreuren, dat van den houthouw van voorheen zoo weinig bewaard is gebleven, want dan zouden we een beteren kijk op den ontwikkelingsgang van het ornament hebben gekregen dan nu. Maar de eerste stenen bouwwerken lieten aan hun constructies vaak wel herinneringen aan den houthouw zien. De versiering van de kapiteelen wijst ook meermalen op dezen overgang, want de oersude Germaansche motieven zijn niet eenskaps verdwenen met de inwoning van de steenen kerken. Meermalen ontmoeten we in de Romaansche bouwwerken nog resten van de oude kulturen, zoo werden heel vaak de kapiteelen met spiralen en vlechtbandmotieven versierd en zoms was het kapiteel als het ware één ineengestrengelde knoop. Een van de meest Germaansche bouwwerken uit den Romaanschen tijd is de Dom van Quedlinburg, die in den tijd van Heinrich I gebouwd werd. Zoowel in bouwwijze, in plattegrond als in versiering kunnen we van dit gebouw zeggen, dat het een Germaansch bouwwerk is, dat bijna geheel onafhankelijk van zuidelijke invloeden ontstaan is. Duidelijk is in dit sinere, eenvoudige heiligdom de overgang van hout- naar steenbouw te onderscheiden. Belangrijk is echter vooral de versiering van de onderdeelen. Rijk met vlechtwerk voorzien zijn vooral de friezen en ook hier weer de kapiteelen. Een van de friezen van een architraaf is o.a. versiëerd met een bijzonder strak motief, eenlinwaar een vlechtwerkmotief, maar uiterst gestileerd, want de banden kronkelen zich niet over het oppervlak in gebogen lijnen, integendeel het zijn rechte banden, die scherpe hoeken maken bij hun ombuiging. Aan het eind van deze friezen is een kruis in het steen geboeldhoerwd, die aan de vier uiteinden in een leliemotief uitloopt.
De vlechtbandversiering van dit frieze doet zeer veel denken aan de versiering van de Langobardische friezen, die in den dom van Aquileja uit de 8e eeuw voorkomen.
De St. Petenskerk in Werder aan de Ruhr vertoont ook nog Germaansch erfgoed in haar ornamentiek en wel in de bogenbeschildering, Deutlfde motieven, die we in de miniaturen tegen kwamen, vinden we ook in deze beschildering terug. Hoewel dus de schilderkunst op zichzelf een en-Germaansche kunst van, kwamen hierin toch de Noordsche trekken tot uitdrukking.
In de Romaansche kunst voor het grootste deel door kloosterlingen verwezenlijkt, de Gothiek is door arbeid van meer begaafde leeken tot stand gekomen, die in hun bouwgilden, de z.g. bouwhutten, verenigd waren. Grootsch is het werk geweest dat deze kunstenaars verricht hebben en rijk aan Germaansche motieven, die in de drieboogen en vierpassen, in de raanvullingen en in de balustraden een ruime toepassing vonden. Een beziehde kunst, die gedrungen werd door beziehde Noordraanmenschen, die hun volkschen eigenaard in bouwkunst en beeldhouwkunst tot levende werkelijkheid voor het nagedachtt maakten.

GERDA SCHAAP

*Romaansch kapiteel uit den dom van Quedlinburg waarin de Germaansche ornamenten op frasie toejzet toegepast werden.*

*Vensterzuiling uit den dom van Aquileja, waarbij het Langobardisch vlechtbandornament een bijzonder karakter krijg.*





# Another Pagan ornamentation

# SCHEEPSTERMEN

## *in onze taal*

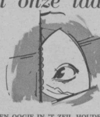

EEN OOGJE IN 'T ZEIL HOUDEN . . .

Van oudsher zijn de Nederlanders een zeevarend volk geweest en het behoeft dus geen verwondering te wekken, dat niet alleen schilders, componisten en dichters zich door „de machtige, bruisende golven, steeds weer deinend, nu vergrootend, dan verkleinend Holland's kuststrook, eeuwen lang", zich hebben laten inspireeren bij het scheppen van hun kunstuitingen, maar dat ook onze taal als het ware doorspekt is met gezegden en spreekwijzen, aan het zeewezen en de scheepvaart ontleend. Het opmerkelijke daarbij is, dat zoo velen dergelijke uitdrukkingen bezigen, zonder zich er van bewust te zijn, dat die zegswijzen haar oorsprong vinden in het beroep, dat een groot deel onzer voorvaderen eertijds heeft beoefend en menige intellectueel, die zich er wel voor hoeden zou, zich in gezelschap minder „parlementair" uit te drukken, zou vreemd opzien, indien iemand hem op een gegeven oogenblik er opmerkzaam op maakte, dat hij zich van „zeemanstermen" bediende.

Onwillekeurig hebben wij daar reeds een der tallooze vorenbedoelde zegswijzen den lezer voorgezet, want doorgaans wordt onder de uitdrukking „hij bezigt wat al te graag zeemanstermen", verstaan, dat iemand zich bij voorkeur eenigszins grof uitdrukt. Maar neemt men het begrip „zeemanstermen" uitsluitend in zijn taalkundige beteekenis, dan kan men als vaststaand aannemen, dat er géén Nederlander is, of hij bedient zich op zijn tijd van zeemanstermen. Immers, de zegswijzen aan de zee en het bevaren daarvan ontleend, zijn voor elken Nederlander als het ware gemeengoed geworden, echter zonder dat hij zich daarvan altijd bewust is. De oorzaak hiervan schuilt in de omstandigheid, dat er verschillende uitdrukkingen in onze taal burgerrecht hebben verkregen, welke oorspronkelijk wél in het zeemansleven — in elk geval onder de schepelingen — zijn ontstaan, doch waaraan zulks, naar het taal-uiterlijk, niet meer te herkennen is.

Zeker, wanneer ge iemand hoort verzekeren, dat hij wel zal oppassen, „niet uit den koers te raken", of dat men hem niet met dit of dat „aan boord moet komen", of ook, dat hij door een ander de boel niet „in het riet zal laten sturen", dan ligt het voor de hand, dat de gebezigde uitdrukkingen ten nauwste verband houden met de scheepvaart in het algemeen. Ook als gij iemand toevertrouwt, binnenkort „een veilige haven te zullen binnenloopen", of van plan zijt, ergens „op af te stevenen en dat wel, zónder den steven te wenden", dan is de beteekenis van uw woorden al héél duidelijk en ook behoeft aan de herkomst van de gebezigde uitdrukkingen geen seconde twijfel te bestaan. Van een nadere uitlegging of omschrijving kunnen wij ons dan ook gevoegelijk onthouden.

### VEEL GEBRUIKTE GEZEGDEN

Evenzoo is het gesteld met een zegswijze als „alle hens aan dek", waarvan de beteekenis voldoende bekend is, hoewel het weer niet van algemeene bekendheid is, dat het woord „hens" een verbastering is van het Engelsche woord „hands" (handen), waarom dan ook de uitdrukking alleen gebezigd wordt in gevallen, waarin alle beschikbare personen hulp moeten verleenen. Dat iemand, die „naar de haaien gaat", als verloren beschouwd moet worden, is ook voldoende duidelijk. Wij mogen ook wel als algemeen bekend veronderstellen, dat, indien iemand aan boord van een zeeschip sterft, al spoedig haaien rondom het schip zwemmen, omdat het scherpe reukorgaan, waarover deze roofvisschen beschikken, hun verraadt, dat zich een lijk aan boord bevindt. Het scheepsvolk was gewoon, in dergelijke gevallen te zeggen: „hij is voor de haaien", en in figuurlijke beteekenis hebben de landrotten die uitdrukking overgenomen. Nu wij het toch over sterfgevallen aan boord van een zeeschip hebben en over de op hun prooi loerende haaien, benutten we de gelegenheid om aan een zegswijze te herinneren, welke — zeer populair naar het woordverband — toch niet onmiddellijk aan de zee zou doen denken. Als ge iemand, van wien gij verheugd zijt, hem kwijt te raken, „het heilige kruis nageeft", dan zult ge wel geen oogenblik kunnen vermoeden, dat ook deze uitdrukking op zee is geboren. We zullen haar even nader onder de loupe nemen.

Teneinde te verhinderen, dat het stoffelijk overschot van een op zee overledene door de haaien verslonden zou worden, werden een paar roosterstaven van gegoten ijzer in het zeildoeken omhulsel genaaid, waarin het lijk geborgen was. Om het mogelijk te maken, dat de lucht uit den vorenbedoelden zak zou kunnen ontsnappen, wanneer deze in zee werd geworpen, was het aan boord gebruikelijk, boven aan den zak een snede in kruisvorm aan te brengen. De schepelingen waren dan gewoon te zeggen, dat den overledene „het heilige kruis werd nagegeven". Men ziet hieruit dus wel, dat deze uitdrukking, (evenals trouwens tal van andere) allengs geheel van beteekenis veranderd is.

### HERKOMST GEMAKKELIJK TE RADEN

Nu laten we eerst nog even eenige algemeen bekende zegswijzen volgen, welke géén uitlegging behoeven, daar ieder met de beteekenis er van volkomen vertrouwd is, doch alleen om te laten uitkomen, van welken invloed de scheepvaart op onze taal is geweest. Men denke b.v. aan uitdrukkingen als: „De vlag dekt de lading"; „Het zeil te hoog in top hebben" (op te grooten voet leven); „Zijn eigen mast over boord zeilen" (tegen het eigen belang in handelen); „Hij verdient gekielhaald te worden" (vroegere strafoefening op de schepen); „Hij loopt van stuurboord naar bakboord" (van 't kastje naar den muur); „Iemand den wind uit de zeilen nemen" (het gras voor de voeten wegmaaien); „Vroeg naar kooi gaan" (naar bed gaan); „Liggende maan, staande matrozen" (als de maan voor ons niet rechtstandig zichtbaar is, wordt volgens sommigen onstuimig weer verwacht, waarom de matrozen bij de hand moeten zijn om, zoo noodig, de helpende hand te kunnen bieden).

Van alle vorenvermelde zegswijzen is de herkomst al heel duidelijk en niemand behoeft te twijfelen, of zij wel aan de scheepvaart ontleend zijn. Ook als een beschonkene b.v. nageroepen wordt: „Houd je roer recht!", is het alweer, zelfs voor den leek op taalkundig gebied, alleszins begrijpelijk, dat deze uitdrukking ontstaan is, doordat zoo'n groot aantal Hollanders de boterham op zee verdienden. Aanvankelijk werd dit vermanend advies slechts aan beschonken matrozen of mariniers gegeven, doch later werd het meer in het algemeen gebezigd.

Bij uitdrukkingen als „Iemand de loef afsteken" en „Aan lager wal geraken", is reeds eenige kennis van scheepvaart-termen noodig

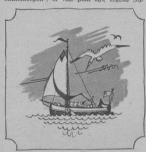

VOOR DEN WIND ZEILEN . . .

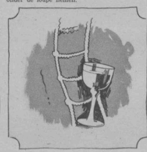

HET GLAASJE OP DEN VALREEP . . .

DE BOEL IN HET RIET STUREN



om de herkomst en de juiste beteekenis te kunnen vaststellen. Als een zeiler met zijn schip loefwaarts, dat is aan de windzijde van een ander vaartuig zeilt, ontneemt hij dien anderen zeiler het voordeel van den wind, hetgeen in zeilerstermen heet: de loef afsteken. Er wordt ook wel gesproken van de loef afwinnen of afknijpen. De beteekenis er van is duidelijk: Iemand, die in vrijwel dezelfde omstandigheden verkeert, benadeelen of dwarszitten.

De schipper, die, in geval van noodweer, zijn vaartuig niet meer naar het roer kan doen luisteren, loopt gevaar tegen lagerwal op te loopen en dus schipbreuk te lijden. Aan lagerwal komen beteekent dus: maatschappelijk te gronde gaan.

### ZEILERSTERMEN

Vooral aan de zeilsport zijn in onze taal tallooze woorden en uitdrukkingen ontleend; men denke slechts aan: „Een oog in 't zeil houden", „Alle zeilen bijzetten", „Voor den wind zeilen", enz.

Hoewel het, met het oog op het ons ter beschikking staande ruimtebestek, uiteraard niet mogelijk is, van álle zegswijzen, verband houdende met de scheepvaart en welke een nadere uitlegging behoeven, hier een opsomming te geven, willen wij er toch nog enkele noemen, omdat er maar weinige lezers zullen zijn, die, indien zij die zegswijzen kennen, ook de herkomst kunnen aangeven.

Wij noemen dan allereerst: „Uit de lijken geslagen zijn", hetgeen met doode menschen niets te maken heeft. Onder lijk verstaat men een touw, dat in den omtrek of den rand van het zeil ingenaaid is, om dien zoom te versterken. Het groot marszeil b.v. is met het bovenlijk vastgemaakt aan de marsra, de uiteinden van het onderlijk worden over schijven uitgehaald, waardoor het onderlijk gespannen wordt. Als bij stormweer dit zeil gereefd moet worden, dan laat men de marsra zakken, de matrozen klimmen op de groote ra en grijpen het onderlijk vast, teneinde het zeil op de ra te halen en vast te binden, hetgeen een rif insteken genoemd wordt. Slaat nu het zeil, het lijk uit de handen van de matrozen, dan gevoelen zij een soort van krampachtige tinteling, welke de handen krachteloos doet worden. Zij loopen zelfs gevaar, dan het evenwicht te verliezen en neer te storten. In die gevallen wordt van den matroos gezegd, dat hij uit de lijken geslagen is. Later is de uitdrukking in ruimeren zin toegepast en beteekent dan, de kluts geheel kwijt te zijn.

Al even weinig bekend is de herkomst van de zegswijze „een steek onder water geven", waarvan de beteekenis iedereen natuurlijk bekend is. Maar dat zij aan het zeewezen ontleend is, zullen niet velen weten. Onder een steek verstaat men twee saamgevlochten touwen, welke een kabeleind vormen, dat door den ring van een ankeroog gestoken wordt. Als het anker gelicht wordt en de matroos ziet den steek of den knoop boven water, dan is hij er zeker van, dat het anker „klaar" is en hij roept den kapitein toe: „Hij is gezien! Steek boven water." Zoolang echter de steek onder water is, is het nog twijfelachtig of het touw niet om de armen (ook wel tanden of bladen genoemd) of om den ankerstok geraakt is, waardoor de zeeman een onklaar anker heeft. Hoe nu die uitdrukking later haar figuurlijke beteekenis gekregen heeft om iemand op bedekte wijze iets onaangenaams te zeggen, is niet met zekerheid vast te stellen. Het gevolg ván het feit, dat aan het schip de steek onder water is, kan minder prettig zijn en dat gevolg is dus in figuurlijke beteekenis op den voorgrond geplaatst.

Van geheel anderen aard is de zegswijze „Een glaasje op den valreep nemen", waarmede, zooals de meeste lezers wel weten zullen, bedoeld wordt, bij het afscheid nog een dronk nuttigen. De valreep is een stevige touwladder, welke buiten boord gehangen wordt, wanneer een schip, dat in zee is, personen aan boord moet nemen. Zoo klimt bijvoorbeeld een loods altijd langs den valreep op het schip. Ook doet de valreep dienst, als een koopvaardijschip in de nabijheid van een kustplaats het anker uitwerpt en den kooplieden de gelegenheid wordt geboden, met allerhande artikelen in kleine bootjes het schip te naderen. Zij klimmen langs den valreep omhoog en bij het afscheid wordt, staande op den valreep, nog wel eens een versnapering genuttigd. Vandaar „het glaasje op den valreep nemen".

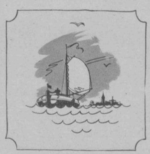

ERGENS OP AF STEVENEN . . .

Volledigheidshalve willen wij nog herinneren aan de uitdrukking „Water naar de zee dragen", welke echter op zichzelve niet zoozeer verband houdt met het zeewezen als zoodanig. Dit is wel het geval met de uitdrukking „poolshoogte nemen". Men weet, dat hieronder verstaan wordt, zich op de hoogte stellen van den toestand, waarin het een of ander verkeert. Een zeeman, die astronomisch wil berekenen, op welken hoogtegraad hij boven de kim is, bezigde hiervoor eertijds een graadboog, welke bestond uit een vierkanten stok met graadverdeeling, waarlangs verschillende dwarshouten met vizieren aan beide einden konden geschoven worden en die in gedaante en vooral in behandeling veel op een hand- of kruisboog geleek. Zoo werd door zeelieden, die zich in het noordelijk halfrond bevonden, de poolster als aangewezen ster genomen, waarvan zij de hoogte voor de breedtebepalingen moesten berekenen, omdat deze zich het dichtst bij de pool en altijd in de nabijheid van de meridiaan bevond. Vandaar de uitdrukking „poolshoogte nemen".

### MATSCHUDDING MAKEN

Teneinde niet ál te uitvoerig te worden, willen wij nog één uitdrukking nader verklaren, hoewel wij dan allerminst zouden willen beweren, volledig te zijn geweest in onze opsomming van zegswijzen, ontleend aan de scheepvaart of het zeewezen. Wij bepalen dan nog even de aandacht van den lezer bij de zegswijze „matschudding maken", hetgeen in den volksmond beteekent: ruzie zoeken.

In den ouden tijd werden enorme partijen tin van Banka en Billiton naar ons land verscheept en als zoo'n schip in een Nederlandsche haven gelost werd, ging het omhooghijschen van den laatsten baal tin met een zekere plechtigheid gepaard, waaraan echter oneerlijkheid ten grondslag lag. De lossers hadden n.l. zoo veel tin als zij maar grijpen konden, rondom het lichaam van een arbeider gebonden, waaromheen dan tenslotte een kranjang of mat geslagen werd, waarmede de arbeider, die tegelijk met den laatsten baal tin uit het ruim geheschen moest worden, werd uitgedost. Die man kreeg ook een baard van geplozen touw of vlas en hij werd de „koning" geheeten, die den laatsten baal mocht vergezellen. Als dan die arbeider tegelijk met den baal tin op het dek aankwam, drongen de kameraden om hem heen en juichten: „Hoera voor den koning!" Dit opdringen had echter slechts ten doel, te voorkomen, dat waakzame oogen den diefstal van het tin zouden ontdekken.

De „koning" met de kameraden (lees: medeplichtigen) zochten zoo spoedig mogelijk de een of andere kroeg dicht bij de haven op en daar moest de buit verdeeld worden. De matten, welke om het lichaam van den „koning" gebonden waren en waaraan natuurlijk stukken tin zich hadden vastgehecht, werden uitgeschud en ieder maakte aanspraak op een deel van den buit. Dit was dus de matschudding en zoo goed als altijd gaf het verdeelen van het gestolen tin aanleiding tot hevige ruzie. In lateren tijd is de matschudding, welke aanvankelijk aanleiding gaf tot de ruzie, gebruikt in de beteekenis van het ruziemaken zelf.

Zooals uit de verschillende toelichtingen in dit artikel blijkt, worden in het dagelijksch leven tal van zegswijzen gebezigd, waarvan men wel de beteekenis, maar niet de herkomst weet. Wij hopen door de hier gegeven uiteenzetting aan de kennis van de herkomst een steentje te hebben bijgedragen.

JOH. CHR. WIJNAND.

DEN WIND UIT DE ZEILEN NEMEN . . .

HET HEILIGE KRUIS NAGEVEN . . .

HOUD JE ROER RECHT . . .

*Een van de sterkste persoonlijkheden, die wij ooit hebben leeren kennen, is zeker de boeldhouwer Waldschmidt, een kunstenaar die als zeeman een hard leven leidde en daarbij veel van de wereld zag. Professor Waldschmidt is ongetwijfeld een groot kunstenaar en tegelijk een oorgezonde natuurmensch. Iemand, die de schoone schijn der beschaving grondig verucht, maar geheel vervuld is van een onverwoestbare levenskracht, die in hem één gevoeden is met de volksche geduchte. Volkomen anacademisch van aard, schept hij spontaan de grootsche verbeeldingen, die wij o.a. aan het Luchtvaartministerie bewonderden. Lichamelijk onvermoeibaar en ijzersterk, verwerpt Waldschmidt ieder mechanisch hulpmiddel, zelfs bij het uithouwen van deze reusachtige reliëfs, die hij geheel uit de hand, slag voor slag uit de harde steenblokken opriep. Het sterke rythme, dat deze voortschrijdende figuren bezielt, maakt ook bij de meest vluchtige beschouwing grooten indruk; bij nauwlettender beschouwing dwingt de variatie, die Professor Waldschmidt in de groote vlakken van zijn gestalten wist te leggen, opnieuw bewondering af.* *N.A.H.*

*(foto's Gustav Dähn)*

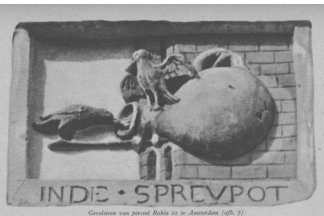


*Gevelsteen van pand Rokin 22 te Amsterdam (afb. 7)*

# IN DEN SPREEUWPOT

*Een oorspronkelijke studie van J. G. N. Renaud, die de eigenaardige vogelpotten weer aan de vergetelheid ontrukt heeft.*

Tien het dan eindelijk zoo ver was, dat er — heel gewichtig — van een wetenschappelijke her-ontdekking van den spreeuwpot gesproken kon worden, heb ik wel even in tweestrijd gestaan.
Een geleerd artikel schrijven en het volle gewicht van deze ontdekking op de wereld der kunst- en kulturahistoric laten neerkomen? Of trachten ook buiten deeren kring belangstelling te wekken voor het onderwerp van jarenlange nasporingen?
Tja, waarom eigenlijk niet. Spreeuwpotten zijn toch maar heel gewone voorwerpen en de behandeling ervan behoeft mij heelemaal niet tot onbegrijpelijke beschouwingen te voeren. Achteraf kan men zich haast niet meer voorstellen, dat deze voortbrengselen van de pottenbakkers zoo'n problem vormden. Hoe begon het ook weer? Ja, dat zat zoo.
Op een van mijn speurtochten door verschillende musea ontdekte ik tusschen andere potten en pannen een voorwerp van rood, ongeglazuurd aardewerk. Een lange hals, een bolle bodem, een oor op den buik. Het merkwaardigste is wel, dat er een gat in den buik zat. Een gat, met opzet door den pottenbakker er in gemaakt. Om hem eventueel met andere vreemde potten te kunnen vergelijken, fotografeerde ik de wonderlijke verschijning. (Afb. 1).
Later vond ik hem in andere musea terug; in Hoorn, Leeuwarden, Arnhem om enkele plaatsen te noemen. Nergens wilt men een verklaring of kende men de bestemming der potten. Een toeval bracht mij op het spoor. Een verloren uurtje, doorgebracht in een zaal met oude schilderijen, leidde tot het begin van de oplossing. Op een schilderij van Frans Cartré, hofschilder van den Friesschen Stadhouder Willem Frederik, tentoongesteld in het museum te Groningen, ontdekte ik namelijk aan den gevel van een huis iets, dat mij herinnerde aan de wonderlijke potten. Aan den hals zat zoo iets als een ritstokje voor vogels. Wanneer men eenmaal een aanknopingspunt heeft, vindt men geen rust, voordat er meer klaarheid gekomen is. Elk schilderij zocht ik ijverig af, met het verblijdende resultaat, dat er heel wat van die potten te voorschijn kwamen. Op een schilderij van Julius Rombouts (Haarlem, 2de helft der zeventiende eeuw) in het Rijksmuseum Twente te Enschede hangt er bijvoorbeeld een tegen den houten wand van een duinzerd. (Afb. 2). Het stond toen wel vast: de wonderlijke pot uit Amsterdam en van elders moet beschouwd worden

*Een vogelpot, waarvan de bestemming onbekend was (afb. 1)*

*Vogelpot van wit Delftsch, Museum Boymans, Rotterdam. (afb. 3)*

*Beschadigde spreeuwpot met afsluitbare opening (afb. 4)*



als nestkastje. Wanneer men de eerste afbeelding nog eens aanwikkerig bekijkt, ziet men duidelijk boven aan den hals een uitstreksel. Dit is doorbouwd; het zitstokje moet er door gestoken worden.
De her-ontdekking van den spreeuwpot was begonnen. Dat wil zeggen, naar beteekenis en gebruik behoefde men nu niet meer te raden; de naam was nog onbekend. Maar daarover later.
Zooals alle dingen moet ook het nestkastje zijn geschiedenis hebben. Men vraagt zich af, wat er aan de potten voorafgaat. Het schijnt zoo te zijn: voordat men de vogels gelegenheid gaf aan den gevel te wonen, mochten zij *in* den gevel nestelen. Zoo hier en daar vindt men namelijk in oude gevels openingen uitgespaard, waaraanhet zich een kleine ruimte bevindt. De één-kamerwoning van de familie munch. Soms heeft men eenvoudig tusschen twee steenen een opening gelaten, soms een tegel ingezet met een rond gat. Dit is bijvoorbeeld het geval aan den gevel van het oude klooster te Elburg. Volkomen onbaatzuchtige bedoelingen lagen klaarblijkelijk aan het gelegenheid geven tot nestelen ten grondslag. Er schijnt in het algemeen nog geen neiging te bestaan om eieren en jonge vogels te willen bemachtigen. Later is dat wel anders.
Welke pottenbakker is op de vruchtbare gedachte gekomen om potten te draaien, die aan den woningnood in de vogelwereld tegemoet zouden komen? De man zal er geen spijt van gehad hebben.
Waarschijnlijk had men zich, voordat de speciale potten in den handel kwamen, reeds op andere wijze geholpen. Bijvoorbeeld door een kapotte melkkan af koekpot aan den muur te hangen. Op deze gedachte komt men temminste, wanneer men de oude schilderijen bekijkt. Toen het dan eenmaal zoo ver was, dat er potten voor dat doel te koop waren, ontstonden er natuurlijk ook verschillende modellen. Niet, dat de eene soort nu zooveel weelderiger was ingerichtt dan de andere. Het komt tenslotte steeds neer op een eenvoudige doch nette éénkamer-woning. Het groote verschiltsat hen natuurlijk in den „stand". De eene vogelfamilie woonde aan den gevel van de Waag of het Stadhuis: de andere aan de achterzijde van het Pesthuis of van de beruchte tavernne van Dolle Dirk, waar de schout en zijn rakkers zog al eens ongemoed op bezoek kwamen. De verschillen in de „nestkastjes" van aardewerk bepalen zich tot het volgende: sommi hangen blijkens de afbeeldingen met den bodem tegen den gevel, terwijl anderen met den bodwand tegen den gevel rusten. De bewaard gebleven exemplaren leveren de bewijzen voor de juistheid van de afbeeddingen. In het West-Friesch Museum te Hoorn bevindt zich een geschonden pot van de soort, die met den bodem tegen den gevel rust. Het gat, waarin het zitstokje behoort te steken, bevatte wat vermolmd hout, hetgeen allen twijfel aan de bestemming van het voorwerp wegnamen. Vrij plomp is dit stuk uit Hoorn (Afb. 3). Echte revolutie-bouw!
Dan het exemplaar uit Arnhem! (Afb. 4). Zorgvuldig opgelratisté; fijn afgewerkt. Kijk, er zijn toch nog wel potten en potten. Een bepaald weelderige woning, een Petit Trianon, bevindt zich in Museum Boymans te Rotterdam. Deze is van wit Delftsch; uit fijne pottenbakkerskleí vervaardigd, gedompeld in het witte, ondoorzichtige tinglazuur, gebrand, gedompeld in het boeiglazuur, opnieuw gebrand en maagdelijk blank en glanzend uit den oven gekomen. Men staat er verstelt van, dat er ooit zoo veel zorg aan een vogelpot is besteed. Zeker een geschenk van Grootvader aan zijn eerstes kleinzoon. (Afb. 5).
En nu dat andere model. Het eerste vogelhuis, waarmee ik kennis maakte, was er een van dit tweede type. Diezelfde pot geniet na ook de eer, tentoongesteld te zijn in het Zoölogisch Museum van Artis te Amsterdam. De bewoner zit er bij, bezig het huis in te richten. (Afb. 6).
Daar in Amsterdam had men namelijk een verrassende ontdekking gedaan, terwijl ik rusteloos oude schilderijen afzocht. In een huis op het Rokin werd een oude gevelsteen ontdekt, waarop een voorstelling te zien is, die tot in kleinigheden weergeeft, wat ik zoo vaak op schilderijen met enkele lijnen aangeduid had gevonden. „In de Spreeuwpot" staat onder het tafereelje geboetseld. De steen is, kleurig beschilderd, in den gevel herplaatst en valt op No. 22 te bewonderen. (Afb. 7).
*Spreeuwpot* is dus de officiëele naam van de vogelwoning. Weet men eenmaal zoo iets, dan grijpt men naar oude woordenboeken en vindt meestal meer. Zoo kwam ik er ook achter, dat Vader Cats wel eens wat over den spreeuwpot had gezegd. In zijn gedicht „Gulathea ofte Harders Minne-klachte" leert hij:

Met een netjen, met een strick,
met een wyhjen op een krick (= kruk)
met een boge, met een buys,
met den spreeuwpot aen het huys,
met den slagh, of vogel-lijm,
op den mistkoop, in den rijm, (= rijp)
met een weynigh kruyt en loot,
vanght men vogels kleyn en groot.

De potten werden dus niet altijd met onbaatzuchtige bedoelingen opgehangen! Nu wordt het duidelijk, waartoe die gaten in den buikwand dienden. De lange deftige gang voor de beweners, een in en uit te gaan naar believen. Daarnaast een gemakkelijk achterdeurtje voor de dieven, die op eieren en jongen uit zijn. Dat achterdeurtje kon bij den beschadigden pot van afb. 9 (de luik is afgebroken) goed gesloten worden. De gaatjes in den rand van het gat dienden ongetwijfeld om de pennetjes op te nemen, die op het dekseltje gestaan zullen hebben.
Het gat in den pot te Leeuwarden is zoo grillig uitgesneden, dat daardoor alleen al het deksel wel op zijn plaats bleef. De spreeuwpot uit Middelburg heeft een ronde opening; die heeft misschien geen deksel gehad, maar werd voldoende afgesloten door den muur, waar de pot tegenaan hing. Het oor is namelijk zoo aangebracht, dat het iets afgeplatte deel van den buikwand met de ronde opening tegen den muur wordt gedrukt.
Heeft men eenmaal weten en verschijning van den spreeuwpot leeren kennen, dan gaat men zich afvragen, of andere tot nu toe onverklaarbare voortbrengselen van een of andere pottenbakker ook niet als spreeuwpot verklaarbare voortbrengselen van een of andere pottenbakker ook niet als spreeuwpot ver-

*Gedeelte uit een Schilderij van Julius Rombouts. Tegen den wand van een duinzerd een vogelpot (afb. 2)*

*Boven: Vogelpot uit Hoorn (Westfrisisch Museum.) De luik is afgebroken (afb. 3) Onder: Diezelfde in het Zoölogisch Museum te Amsterdam (afb. 6)*

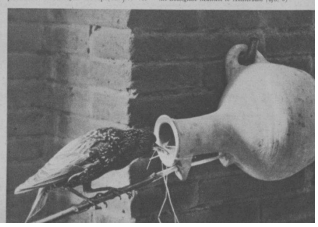

kaard kunnen worden. En vaak meen ik de vraag bevestigend te moeten beantwoorden. Het woren besloot gelegenheden om te nestelen, die zich in den muur van het Stadhuis te Heusden bevonden. Een van die blauwgrijze potten is in het Central Museum te 's-Hertogenbosch terecht gekomen. (Afb. 9). Bij de restauratie van het Stadhuis te Heusden, die plaats vond van 1876 tot 1880, vond men deze potten in de muren. Door de zorg van den toenmaligen burgemeester, Jhr. van Suchtelen van de Haare, was zoo'n pot met bijschrift bewaard. Het is achteraf gemakkelijk zich vroolijk te maken over de verklaring. Ik geef die dan ook meer om zijn merkwaardigheid.

„Pot, uitgebroken met onderscheidene andere uit de muren van het Stadhuis te Heusden. Deze potten dienden om den muur droog te houden. Door haar porieusheid verzoarde zich daarin het vocht uit den muur, dat vervolgens door de opening naar buiten liep."

We hebben hier waarschijnlijk te doen met de verklaring, die na lang over en weer praten door betrokkenen bij de restauratie als de meest aanneemlijke werd gegeven. Misschien is het ook hun niet ontgaan, dat in het onderste deel van den pot nog heel wat water kan blijven staan. Ook al zou de pot met den platten kant naar boven in den muur ingemetseld hebben gezaten, dan nog kan niet al het vocht afvloeien.

Deze potten zijn voor mij — zooals ik boven reeds te kennen gaf — spreeuwpotten. Uit welken tijd? Het oude stadhuis is in 1461 gebouwd. Het werd in 1572 door een hevigen brand beschadigd, zoodat het sterk gerestaureerd moest worden. Het materiaal van den pot doet mij vermoeden, dat hij bij den bouw in 1461 ingemetseld is.

In verschillende musea bewaart men langwerpige, ongeglazuurde potten van rood aardewerk, zooals afb. 10 er een weergeeft. Meestal vindt men sporen van kalkoperie op den buitenwand. Zelf heb ik wel eens gedacht, dat deze bakseis uit gemetselde zwerm zijn geksmeen en dienden om de hitte in het vertrek te brengen. Nimmer echter heb ik er gevonden met roefsporen, hetgeen dan toch het geval zou moeten zijn.

Het schijnt mij nu niet ongegrond, ook deze potten voor vogelbehuizen te houden. Het overtuigend bewijs zou geleverd zijn, wanneer zij inderdaad in een ouden buitenmuur zouden worden aangetroffen. Dat gelukt heb ik nog niet gehad, maar wacht natuurlijk met ongeduld op een dergelijke ontdekking. Het zou mij een genoegen doen, ook deze voorwerpen als verre verwanten van de spreeuwpotjes te mogen beschouwen.

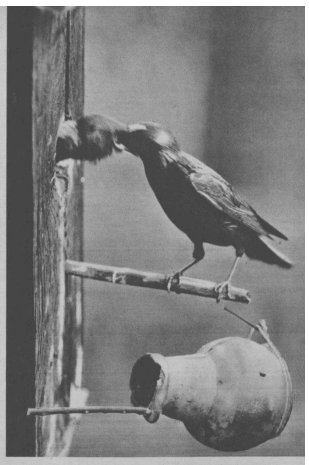

*Boven: De praktijk van de spreeuwenbehuizing uit onzen tijd en daarbij een vogelpot uit het Gewestmuseum in Arnhem (afb. 3) Linksonder: Blauwgrijze vogelpot uit het Stadhuis te Heusden (Centraal Museum, Den Bosch — afb. 9) Rechtsonder: Vogelpot van rood, ongeglazuurd aardewerk (Museum Boymans — afb. 10)*

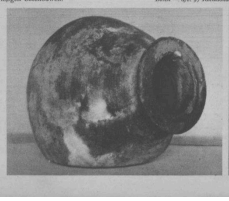

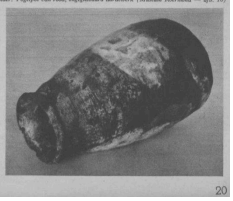



# HET SCHOOLMUSEUM IN DITHMARSCHEN

*Detail van het doorsagen van een steen.*

*Detail van het doorboren van hout.*

*Matten en zijn schoolkinderen hebben hij graafwerk, tijdens den aanleg van een museum nog in Sleeswijk-Holstein, een werkplaats ontdekt, waar vroeger vuurstenen werktuigen gemaakt werden.*

Waar komen deze stukken vuursteen oorspronkelijk vandaan?

Waarnaar kan je nu zien, dat zoo'n stuk vuursteen bewerkt is of niet?

Hoe werden deze gereedschappen en wapens vroeger gebruikt?

Hoe konden ze toen al deze bijlen zoo mooi glad maken en er zoo'n prachtig rond gat in boren?

Is dat nu door de Germanen gemaakt?

Eigenlijk zijn dat zoo in het algemeen de vragen, die bij de schooljeugd het eerst opkomen, wanneer ze in een museum de verschillende versnede steen- en bronsvijdvondsten wat nader bekijken. En jammer genoeg, krijgen ze hieroop, terminate wat de Nederlandsche musea op dit gebied betreft, maar heugst zelden een bevredigend antwoord, want aan deze toch in wezen zoo belangrijke vragen is geen of zoo goed als geen aandacht geschonken.

Dit is natuurlijk volkomen verkeerd. Juist omdat wij onze jeugd toch willen opvoeden, zoo dat ze meer begrip voor hun land en hun volk zullen krijgen en zullen beseffen, wat reeds in het grijs verleden door hun voorvaders werd tot stand gebracht, juist daarom is het goed aan deze essentieele vragen meer aandacht te besteden.

Helaas moeten wij vaststellen, dat door de deskundigen meestal te veel vergeten is, dat het den belangstellenden leek en vooral de jeugd, weinig of niets zegt of een urn er nu zus of zoo uitziet en waaraan nu wel te herkennen is of zoo'n voorwerp 500 jaar vroeger of later gedateerd moet worden.

Typologie en chronologie zijn zonder eenigen twijfel voor een wetenschappelijke studie van onze vroegste geschiedenis in hooge mate belangrijk en onontbeerlijk, onze jeugd zegt het echter niets en een opvoedend, vormend element zit er niet in. Zeker niet, wanneer het gevonden materiaal in zulke hoeveelheden wordt tentoongesteld, dat door de boomen het bosch niet meer te zien is!

Maar behalve deze fout van het bewust te veel willen uitstallen, waardoor de geniddelde bezoeker vermoeid raakt en zijn belangstelling zienderoogen afneemt, wordt vaak ook bij onze kleinere heemkundemusea vergeten, dat het alleen de kenners, de wetenschappelijk geïnteresseerden zijn, die dit alles naar waarde kunnen schatten zonder nadere verklaring. De meeste museumbezoekers hebben minstens zooveel belangstelling voor kleine, betrekkelijk leelijke vuurstenen vondsten en de wijze, waarop deze vervaardigd en gehanteerd worden als voor de mooiste stenen strijdhamers, bronzen bijlen, dolken en andere voorwerpen, die wellicht den trots van den conservator of directeur uitmaken, daar ze wetenschappelijk eenig in hun soort zijn of „geheel bewijzen, dat de opvatingen van Prof. X. of Dr. Y volkomen onjuist zijn".

Wil een museum een waarlijk volksmuseum zijn, dat een levend beeld aan zijn bezoekers geeft en waarvan een opvoedende kracht wil uitgaan, dan zal men er meer dan tot nu toe rekening mee moeten houden het tentoongestelde zoo te laten zien, dat het voor een ieder begrijpelijk is. Tot de directie van vele musea is het nog maar altijd niet doorgedrongen, dat de meeste menschen en vooral ook kinderen, die een museum bezoeken, weinig of niets van het gebysoeerde materiaal afweten of begrijpen. Daardoor moet de verklarende tekst, wil hij het doel, ook werkelijk bereiken zoo eenvoudig en overzichtelijk mogelijk worden samengesteld. Dit gelukt zeker niet het minst voor onze kleinere streekmusea en andere heemkunde-tentoonstellingen, willen ze hun belangrijke volks-kulturele taak naar behooren kunnen vervullen!

Nu is vooral de laatste jaren in Duitschland op de hierboven aangehaalde vraagstukken van museumtechniek dieper ingegaan en op allerlei wijzen gezocht naar een bevredigende oplossing, waarbij aan het wetenschappelijke niet te kort wordt gedaan, maar anderzijds aan het opvoedende element meer aandacht wordt geschonken en dit meer op den voorgrond wordt gezetld.

Een bijzonder geslaagd voorbeeld hiervan is het Museum germanischer Trachten, waarvan in „Hamer" reeds eerder sprake was, maar wellicht nog merkwaardiger is het Museum Dithmarscher Vorgeschichte in Heide en wel daarom, omdat het materiaal door de Heider schooljongens en -meisjes voor het grootste gedeelte zelf werd bijeengebracht en verzameld. De directeur van dit schoolmuseum, Hermann Matzen, onderwijzer en schoolhoofd, ging n.l. van den volgenden stelregel uit: de hedendaagsche jeugd zal straks de drager zijn van alle tradities en overleveringen en juist daarom is de jeugd in de eerste plaats noodig om onze musea op het gebied van onze vroegste geschiedenis en heemkunde te helpen inrichten. Des te beter zullen ze dit alles weer aan hun kinderen kunnen overdragen, naarmate dit alles zelf voor hen een levende beteekenis heeft. Matzen bracht dit nu sedert jaren aldus in praktijk: na een zomersche regenbui, wanneer alles buiten is blootgelegd en schoongespoeld en vooral ook in den herfst, wanneer de oogst pas van het land is en de akkers verach geploegd zijn, gaat hij met de jongens van zijn school in de omgeving van Heide op zoek naar vondsten uit vroeger tijden. Nu is Sleeswijk- Holstein, zooals bekend, bijzonder rijk aan schitterende vondsten uit den steen- en bronstijd, zoodat het dan ook geen wonder is, dat in een betrekkelijk klein aantal jaren door de leerlingen gewoldig veel kon worden bijeengebracht, wat nu weliswaar niet allemaal even belangrijk en mooi was, maar toch in elk geval er toe bijdroeg, dat de overgroote meerderheid van de jongens meer belangstelling voor dit alles kreeg dan anders ooit het geval zou zijn. Door nu onder leiding van hunzelf en andere jongens, de scholieren kaarten en maquettes te laten ontwerpen, waarop alle vindplaatsen met hun geologische bijzonder heden staan opgetekend, bereikte Matzen bovendien, dat vooral de knutselaars onder de jongens er hoe langer hoe meer plezier in kregen.

Bovendien, en dat is wellicht het allerbelangrijkste van dit museum, ging Matzen met zijn leerlingen na, hoe nu vroeger de verschillende vuurstenen mesjes, schaafjes en krabbers wel gemaakt moeten zijn. Als onderwijzer weet hij beter dan een ander, dat een kind in de eerste plaats het verlangen heeft om er achter te komen hoe een dergelijk ruw bewerkt stuk

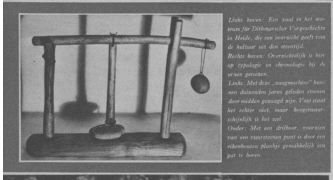

*Linke boven: Een oud en het nieuwste für Dithmarscher Vorgeschichte in Heide, die een overzicht geeft van de beltwat tot den steentijd.*
*Rechts boven: Overzichtelijk is hier op typologie en chronologie bij de urnen gemaakt.*
*Linke: Met deze „maagmachine" hebben duizenden jaren geleden vuursteen door midden gezaagd wijze. Vast staat het echter niet, maar hoogstwaarschijnlijk is het wel.*
*Onder: Met een drilboor, voorzien van een vuursteenen punt is door een eikenhouten plankje gemakkelijk een gat te boren.*

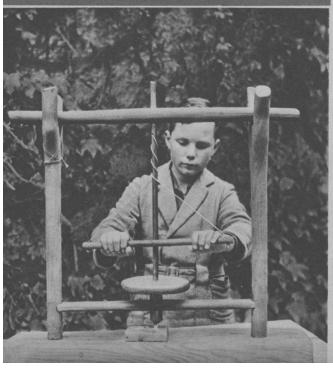

vuursteen nu wel gemaakt is en of het mogel
is zoo'n ding thans ook nog te maken. Daar
werd begonnen met te trachten van ru
knollen vuurstenen, die de jongens van de
cursisten meebrachten, zoodanige stukken af
slaan, dat ze een vorm kregen als de gevraa
bewerkte voorwerpen. Dan bleek hun pas h
moeilijk het is om er werkelijk een bepaald
vorm aan te geven en dat dus de steentij
menschen ware kunstenaars in hun vak moet
gewest zijn. Pas na een lange oefening
veel mislukkingen blijkt het dan mogelijk
bruikbaars te krijgen en den te meer wa
deeren zij de kunst, die in Engeland nog e
paar vuurstenarbeiders, die al deze vo
steenen wapens en gebruiksvoorwerpen n
precies kunnen namaken, machtig zijn. D
blijkt hun pas met recht, dat onze voorouder
menschen die in den steentijd leefden, werk
lijk niet zulke barbaren kunnen zijn gewee
als velen, ook in ons land, ons nog maar alt
willen doen gelooven. Zoomin als wij vroeger
tijden en alles, wat daarin tot stand is geb
mens, mogen overschatten, zoomin moeten w
het kennen en kunnen uit die dagen onde
schatten, of afdoen met „onbelangrijk en p
mitief".
Met de zelf afgeslagen of gevonden meys
proberen de jongens nu wat er zoo al te ma
den, kerven en te bewerken valt. En dan blijk
dat deze heusch niet veel onderdoen voor
stalen messen van tegenwoordig. Zij worde
bij gebruik even goed bot als een hedendaagse
mes en kunnen den door een „vakman" we
worden bijgeslepen, waarna zij opnieuw bruik
baar zijn.
Hout, bontvellen en boombast kan men
zeer goed mee bewerken of in stukken snijde
en vanneer wij een aantal laagjes papier wille
doorsnijden, dan kost dat nauwelijks mee
moeite dan met een modern veiligheid
scheermesje het geval is! Integendeel, in vele
lei opzicht is haast aan een dergelijk mes
de voorkeur te geven, al zijn ze erg breekba
en splinteren ze gemakkelijk af.
Ook de holten en uitbochtingen, die vele va
deze vuurstenentjes vertoonen en waaraan
het eerste gericht door een leek niet genoe
aandacht wordt besteed, hebben allee een be
paald doel of een bepaalde betekenis gehe
en wanneer ze in een daarvoor geschikte va
ting worden vastgezet, dan ziet een ieder pa
dat het eigenlijk maar allemaal voorlooper
zijn van de gereedschappen en gebruiksvoo
werpen, die de timmerlieden en smeden hede
ten dage nog gebruiken. Een bijzonder mo
voorbeeld daarvan was het vuursteenen haa
mes, dat voor eenige jaren, zij het in ern
deren vorm en van ander materiaal, nog over
bij boerentimmerlieden en meubelmakers o
ons plattteland in gebruik was.
„Het iset er uit, of de muizen er aan hebbe
gezeten", zeggen de jongens als ze voor h
eerst de retusche op een vuursteenen mes
dolk zien en ze nog niet weten wat voor do
en nut dit heeft. Maar al spoedig begrijpen



dat dit maar niet toevallig of vanzelf ontstaan kan zijn, dat het echter wel degelijk als versiering of omdat het voorwerp daardoor handiger te gebruiken is, werd aangebracht. Ook hun zakmes heeft een scherpen kant en een botten, de rug is daardoor veel gemakkelijker te hantteren. Met een puntige boorder, als die uit den steentijd, is met de hand in een oogwerk een sigarenkistplankje te doorboren en wanneer een dergelijk puntig stuk vuursteen in een drilboor wordt geset, dan blijkt het eveneens in een paar minuten mogelijk om door een eikenhouten plankje van beloorlijke afmeting ghd heen te komen. Vanzelfsprekend worden hiervoor niet de oorspronkelijke boorders, die in den steentijd vervaardigd werden, gebruikt, omdat het jammer zou zijn, als een dergelijk oud stuk bij een van deze proefnemingen verloren zou gaan. Daarom werden nieuwe boorders naar het oude model van een stuk vuursteen afgeslagen, die bovendien veel scherper zijn en steeds opnieuw weer geslecht kunnen worden. Zeer terecht beschouwt Matten de vraag of nu een dergelijke drilboor reeds duizenden jaren geleden bestaan kan hebben, van volkomen ondergeschikt belang. Met opzet wijst hij zijn leerlingen er steeds weer op, dat noch een dergelijk houten instrument uit die oude tijden gevonden is, maar dat dit toestel niuver en alleen in elkaar is gezet omdat dan blijkt, wat hiermee nog allemaal te maken valt.
Tmolotte is het niet geheel uitgesloten, dat dergelijke apparaten eens gebruikt zijn, al kunnen wij hiervoor met zekerheid niets meer zeggen, maar om aan te toonen hoe dit vuursteen te gebruiken is, is het een juiste methode om ze naast gereedschap van de laatste tientallen jaren te laten zien.
Zoo is het ook met de door de leerlingen zelf gebouwde toestellen waarmede steenen kunnen worden doorgezaagd en het apparaat,

*Boven: Zoudt ook geschiedenisboekjes den Germaan voorstellen. Onder: Zoodt de Germanen in den bronstijd (—1800—800) gekleed waren volgens de jongste wetenschappelijke onderzoekingen. Bijzetting in een boomkist – tekening van Prof. Wilhelm Petersen.*

waarmede gaten in de steenen bijlen worden geboord. Ook daarvan hebben wij niets teruggevonden, dat een dergelijke constructie waarschijnlijk zou maken. Belangrijk is
slechts, dat de jongens zien en beleven, dat
met deze scherpe, bewerkte stukken steen
allerlei mogelijkheden bestaan om gebruiksvoorwerpen te vervaardigen en te bewerken op een manier, die wij ook vandaag, zij het in andere vormen of van ander materiaal, nog altijd toepassen. Merkwaardig is ook het levende antwoord, dat Matten hier greft op de vraag: „In welk leerjaar moeten wij met de behandeling van heemkunde en de vroegste geschiedenis op de lagere school gaan beginnen?", een vraag, die in onderwijzerskringen van groot belang wordt geacht en waarover groote onenigheid heerscht. Het is duidelijk, dat bij een dergelijke werkwijze als Matten er op na houdt, deze vraag tamelijk overbodig wordt en geheel op den achtergrond komt. Met deze doelbewuste, opvoedkundige hoogstaande methode om schoolkinderen zelf alles te laten vernamelen, namaken en uitvoeren, wat op onze oudste geschiedenis betrekking heeft, blijkt zonder meer, dat vrijwel op elken leeftijd een begin kan worden gemaakt, mits maar aan de grondregels van eenvoud en overzichtelijkheid wordt vastgehouden. Door de jongens reeds vroeg een kijkje te laten nemen in de werkplaatsen van hun medescholieren-vuursteen-arbeiders, ontstaat vanzelf de drang dit ook te kunnen, hier meer van te weten om er straks zelf aan mee te kunnen doen en mee te kunnen werken in deze wapensmidse, waar bijlen, dolken, messen, krabbers, pijl- en speerpunten, schaven en boorders uit steen worden vervaardigd. Een werkplaats, waar uit hout, been en berthshoorn de toestellen worden samengestuld, waar vroeger de wapens nen werden gepolijst, van gaten voorzien, doorgezaagd en

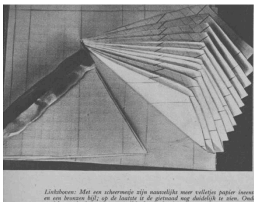

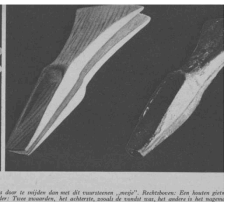

*Linksboven: Met een scheermesje zijn nauwelijks meer velletjes papier ineens door te snijden dan met dit vuursteenen „mesje". Rechtsboven: Een houten giet en een bronzen bijl; op de laatste is de gietnaad nog duidelijk te zien. Onder: Twee zwaarden, het achterste, zooals de vondst was, het andere is het nageme model, zooals de vondst er eertijds dus heeft uitgezien.*

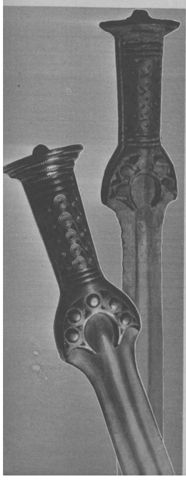

op andere wijze voor het gebruik geschikt werden gemaakt. Ook urnen en sieraden worden er nagemaakt naar voorbeelden zooals hun voorvaderen in het verre verleden dit eens deden. Door dit voorbeeld, dat op de fantasie van de jeugd zoo geweldig werkt en door van dit materiaal dat door zijn schooljongens hoofdzakelijk zelf gevonden was, een klein gedeelte zoodanig tentoon te stellen en te verklaren — een kunst, waarin Matzen werkelijk een meester mag worden genoemd — ontstond een schoolmuseum, dat eenig in zijn soort is. Geen wonder, dat ook op andere scholen soortgelijke pogingen en plannen werden gemaakt, die alle tot resultaat hadden, dat de jeugd hier meer dan elders in Duitschland met zijn geboortegrond en eerste geschiedenis vertrouwd raakte en daadwerkelijk leerde beseffen, wat de woorden „Bloed en Bodem" eigenlijk zeggen willen! Vooral omdat Matzen deze vroegste geschiedenis van Sleeswijk-Holstein, de bakermat van de Germanen, zoo nauw met de natuur, het klimaat en de geologische gesteldheid van den bodem heeft weten te verbinden. Hij heeft dit duidelijk kunnen maken aan de hand van goede maquettes, foto's en platen; benevens planten- en diergroepen, die eveneens door de schooljongens zelf voor het grootste gedeelte eigenhandig geconserveerd of verzorgd worden.

Evenals de steentijd in dit museum voor de Heider schooljeugd tot een levend geheel geworden is, zoo heeft Matzen dit in een andere afdeeling ook voor den bronstijd weten te bereiken, daarbij vooral steunend en voortbouwend op de vele modellen, die door den Reichsbund für deutsche Vorgeschichte speciaal voor dergelijke doeleinden in den handel gebracht zijn. Uit den aard der zaak is het natuurlijk niet goed mogelijk om de bronzen en zwaar gouden sieraden door de jongens en meisjes zelf te laten namaken in die mate als dit met velerlei voorwerpen uit den steentijd wel mogelijk was. Zoowel het materiaal als de werktuigen leenen zich daar minder goed voor, terwijl ook de mogelijkheden voor allerlei proefnemingen belangrijk kleiner zijn. Toch is het ook bij dit gedeelte van het museum gelukt om er hetzelfde levende karakter aan te geven, dat ook de geschiedenis van den steentijd zoo boeiend maakte.

In de eerste plaats is dat hier bereikt door de uitstekende, overzichtelijke, maar bovenal bijzonder leerzame wijze van tentoonstellen, waarbij geheel vermeden is om alleen aan de bijzonder mooie stukken meer dan gewone aandacht te besteden, of deze meer opvallend tot hun recht te laten komen. Bovendien is hier, naast de gevonden bronzen

stukken op een goede manier gebruik gem van de prachtige schoolplaten, die Profe Wilhelm Petersen indertijd ontwierp en op een wetenschappelijk geheel te ver woorden grondslag beelden toonen uit leven van ruim 3000 jaar geleden. In genstelling tot de vele andere teekening die er op dit gebied reeds bestaan en die st weer in allerlei populaire werken de ro doen, is het goed eens te kunnen vaststel dat het dus wel degelijk mogelijk blijkt pl te ontwerpen en uit te voeren, waaraan zweem of schijn van „Kitsch" vreemd is. zou te wenschen zijn, dat dergelijke teeke gen en schoolplaten ook in Nederland op scholen een plaats zouden krijgen en dat al daarmede een aanvang gemaakt werd om beteren objectieveren kijk ook op onze ei vroegste geschiedenis te krijgen, des te m omdat in de praktijk wel gebleken is, een diepen onuitwischbaren indruk dit s platen op de schoolkinderen in het algem weet te maken. Wat hier in de zaal van bronstijd getoond wordt, is weinig, maar s vol en begrijpelijk. Zoo is b.v. bij een mo van een tweewieligen renwagen op den acht grond een aantal reproductie's naar rots keningen uit Noorwegen en Zweden aan bracht, die eveneens renwagens met paar bespannen, voorstellen. Met een zeer e voudige verklaring is dit dadelijk voor een ie duidelijk. Hetzelfde is gedaan met een zonder geslaagd model van den beroem zonnewagen van Trundholm. Ook hier zijn den wand er achter de rotsteekeningen allerlei zonnefiguren en zonne-runenteeke als het in vieren gedeelde jaar of het vi spakige zonnerad of de ringenzonnen aan bracht en wel zoodanig, dat ook voor diegen die weinig of niets van dit alles afweten, da lijk duidelijk wordt, dat hier een en hetzel ding n.l. de zon uitgebeeld is. Daarnaast lig een tweetal kunstig nagemaakte, blinke bronzen luren — een links- en een rech draaiend — die bij bepaalde plechtige en fees lijke gelegenheden als midwinter, midzom herfst- en lentedag door de schooljongens, hiervoor eenigen aanleg toonen, gebla mogen worden. Het zijn modellen, die nau keurig gereconstrueerd werden door een kende blaasmuziekinstrumenten-firma, zoo met de allergrootste zekerheid gezegd k worden, dat eertijds op deze zonnewendedag met precies zulke instrumenten muziek maakt werd.

Het spreekt welhaast vanzelf, dat speciaal a alles, wat met den landbouw en veeteelt maken heeft, meer dan bijzondere aandac geschonken is. Vooral omdat een groot g



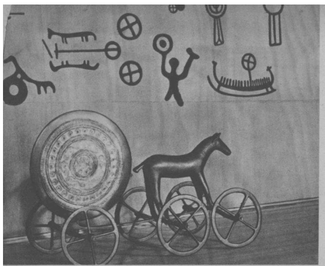

*Een model van de zoo bekende zonnewagen van Trundholm. Op den achtergrond afbeeldingen van Noorsche en Zweedsche rotsteekeningen, die verschillende zonnefiguren weergeven.*

deelte van deze Dithmarscher schooljeugd met het boerenland zeer vertrouwd is, (Heide is tenslotte maar een klein provinciestadje in een rijk landbouwgebied) staat datgene, wat op het boerenbedrijf betrekking heeft in het middelpunt van de belangstelling. Op vragen als: wanneer voor het eerst een werkelijke ploeg gebruikt werd en welke korensoorten het eerst bekend geweest zijn, wat voor soort brood daarvan gebakken werd, daarop kunnen de jongens en meisjes, doordat ze zelf alles bijeenbrachten en uitzochten, gemakkelijk een goed antwoord geven. Bakjes met graankorrels van de eerst verbouwde graansoorten, waarvan sommige thans practisch niet meer bekend zijn, met daarnaast de veel grootere en veredelde, rijkere soorten, die we heden ten dage verbouwen, wederom verduidelijkt met teekeningen en afbeeldingen der rotsinkervingen, ploegende boeren voorstellende, met reconstructies van de eerste ploegen, zijn ook voor een volslagen leek op dit gebied overtuigend omdat zij aantoonen, welke evolutie zich in den landbouw heeft voltrokken. Dan krijgt pas beteekenis, wat het wil zeggen, dat van een visschers- en jagersvolk langzamerhand door allerlei ontwikkelingen heen een bodemverbonden boerenbevolking ontstond, zooals we die thans in Holstein overal kennen.

Bijzonder instructief werken ook het naast elkaar toonen van bronstijdvondsten als zwaarden, dolken, bijlen, armbanden en halsringen en de reconstructies, die natuurgetrouw uitbeelden, hoe deze wapens en sieraden er eens nieuw moeten hebben uitgezien. Er is bij een wetenschappelijke verzameling nu eenmaal nauwelijks aan te ontkomen, dat voor de overgroote massa der bezoekers de beschadigde, half complete en meestal sterk aangetaste vondsten, die bovendien veelal in den loop der eeuwen sterke verkleuringen ondergingen, weinig of nietszeggend zijn. Een mooi, glimmend gepoetst bronzen zwaard of een dolk met de daarbij behoorende houten scheden, die vaak fijn bewerkt zijn, werken nu eenmaal meer op de verbeelding van het publiek en komen den oorspronkelijken toestand meer nabij, dan de groezelige, kapotte vondsten dit doen. Daarom is het een goede gedachte steeds deze twee vormen — de vondst in den toestand, zooals we deze vinden en de daaruit met wetenschappelijke zekerheid te reconstrueeren vorm naast elkaar te leggen. De museumbezoekers leeren er uit, dat een schijnbaar onoogelijk opgegraven stuk van groote waarde en beteekenis kan zijn indien het in handen komt van menschen, die het deskundig kunnen beoordeelen en die het kunnen laten namaken, zooals het eens, toen het pas vervaardigd was de trots van den maker moet zijn geweest.

Van de plannen om ook, en dan vooral vondsten en wetenswaardigheden uit het begin van den ijzertijd op eenzelfde manier te laten zien, moest in verband met den oorlog helaas voorloopig nog worden afgezien. Wel zijn reeds een reeks modellen aangeschaft en is een bescheiden plan voor uitbreiding van deze afdeeling ontworpen. Over niet al te langen tijd zal dus ook hieraan verder kunnen worden gewerkt, zoodat dan met recht van een voorbeeld gesproken mag worden, dat een compleet beeld geeft van onze vroegste geschiedenis, gepaard aan een bewonderenswaardige museumtechniek. We zijn dan een stap dichter gekomen bij een waarlijk volksmuseum.

Hoe een dergelijk volksmuseum er in de toekomst uit zal moeten zien is nu nog moeilijk te zeggen. Zeker is slechts, dat het uit het volk en door het volk zelf tot stand zal moeten komen en begrepen zal moeten worden. Het zal levend moeten zijn, zooals bij dit museum in Heide het geval is, ook al zijn daardoor thans nog geen richtlijnen te geven, die immers voor het eene heemkundemuseum goed, elders wellicht minder geschikt zullen blijken. Zeker is ook, dat een dergelijk museum een omwenteling op museumgebied zal beteekenen, daar in de tegenwoordige musea nog veel te weinig de band gezien wordt tusschen de oudste geschiedenis en de volkskunde, een band, die echter voor een juist begrip van ons land, ons volk en onze geschiedenis onontbeerlijk genoemd kan worden.

W. F. VAN HEEMSKERCK-DÜKER
P. FELIX

*(foto's V.W.—Ir. W. F. van Heemskerck—Düker)*

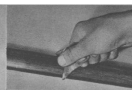

*Een steenen krabbertje, waarmee de knoestig glad en rond geschaafd worden.*

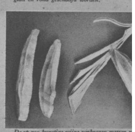

*De op zoo kunstige wijze verkregen messen z mate geschikt om been, bontvellen en led te maken en te bewerken.*

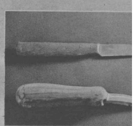

*Wanneer we zoo'n langwerpig steenen me handvat zetten, doet dit bijna niet onder aardappelmesje van tegenwoordig.*

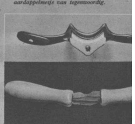

*Een modern en een voorhistorisch mesje, di vorm eenige overeenkomst vertoonen en wat betreft mag het steenen mesje er ook zijn.*

*Hier heeft de leider van het schoolmuseum marschen op instructieve wijze laten zien ornamenten op de urnen kunnen zijn aan*

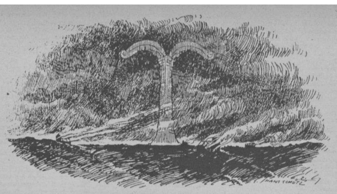

*In 772 viel de Eresburcht, stond Saksenland in lichtelaaie en werd het stamheiligdom met de Irmin-zuil verwoest door Karel den Frank.*

# DE KERSTENING
*en*
# DE VOLKSGEBRUIKEN

Het christendom, dat zich in de eerste eeuwen van onze jaartelling vanuit de Syrische havenstad Antiochië over Klein Azië, Macedonië en Griekenland had verbreid (Paulus) en vooral in de steden, als verkeerscentra en menggebieden van de verschillende volken en rassen, voet kreeg (Efeze, Athene, Korinthe), bereikte weldra Rome.
Tegen het einde van de tweede eeuw was het in de oostelijke deelen van het Romeinsche imperium doorgedrongen, in al de landen rondom de Middellandsche Zee, terwijl reeds schriftelijke overleveringen bestaan van kerken in Germanje, Gallië en Brittannië.
Omstreeks 250 woonden in Rome reeds 30.000 christenen, meerendeels uit de onderste lagen van deze rassenchaos voortgekomen.
Daar de heidenen aanvankelijk geen verschil zagen tusschen joden en christenen en de joden vanouds geduld werden, ondervond ook de christelijke leer weinig tegenstand, behalve daar, waar de zendelingen al te provoceerend optraden.
Dit werd in Rome na het jaar 100 anders, toen de christenen weigerden om aan den staatsgodsdienst deel te nemen (keizercultus). Zij werden daardoor als een staatsgevaarlijke secte beschouwd en als ondermijners van de eenheid in de romeinsche legioenen en derhalve meer en meer vervolgd en ontrecht.
Constantijn de Groote zag echter in een opkomend christendom een nieuw machtsmiddel om de vele aan hem onderworpen volken en rassen samen te binden en stelde zijn legers vanaf 312 onder de kruisvaan op. In 313 werd de christelijke kerk bij het Edict van Milaan zelfs staatskerk en al spoedig de eenige „erkende" godsdienst zonder dat er rekening gehouden werd met de kulturen en tradities der verschillende volken. Onder Julianus (de Afvallige) werd tijdelijk aan de gewelddadige bevoorrechting der nieuwe leer een einde gemaakt, maar onder Theodosius daarentegen werden alle andere godsdiensten kortweg verboden, waarmede ook aan de heidensche Olympische spelen een eind werd gemaakt. De keizer werd nu tevens hoofd (Pontifex Maximus) van de christelijke romeinsche staatskerk, maar toen het west-romeinsche rijk ineenstortte stond de bisschop van Rome, dank zij zijn wereldlijke machtspolitiek, toen vrij plotseling aan het hoofd van het eenige instituut, dat dezen val van het door en door verworden imperium overleefde: de westersche kerk. Leo I, de eerste werkelijke paus (440—461) kon het zelfs opnemen tegen Attila en koning Geiserik.
Zoo kwam het bisdom Rome uit den tijd van de Germaansche volksverhuizingen tevoorschijn als de eigenlijke opvolger van het romeinsche Imperium, haar bisschop, de paus was de opvolger in de macht der romeinsche keizers. In dien tijd drong het christendom door in Perzië, Armenië, Abessinië en in het rijk der West-Gothen, waar bisschop Ulfilas de Gothen tot het ariaansche christendom bekeerde en in de volkstaal liet preeken. Er is een deel van zijn bijbelvertaling in het gothisch bewaard gebleven, een om vele redenen belangrijk „germaansch-christelijk" kultuurmonument. Van hieruit bereikte de zending de Vandalen, Bourgondiërs en Oost-Gothen, d.w.z. dezelfde Germaansche volken, die in 410 Rome innamen en daarmede het west-romeinsche rijk ten val brachten, een val die de bisschop van Rome ook politiek overleefde, gelijk wij zagen.

### KERSTENING DER FRANKEN

Het is voor den loop der geschiedenis van beslissende beteekenis geweest, dat de eerste koning der Franken (het volk wordt in 238 voor het eerst genoemd en ontstond onder den druk van de romeinsche wapenen uit verschillende Germaansche stammen) Chlodwig of Clovis zich in 507 uit politieke overwegingen tot de roomsche machtskerk bekeerde en niet tot het ariaansche christendom.
Chlodwig wilde zich n.l. van het Germaansche volkskoningschap losmaken en zich als machtsvorst, steunend op een nieuwen dienstadel aan de verantwoordelijkheid jegens den vrijen Frankischen boerenadel onttrekken. Hij streefde naar een Groot-Frankisch rijk en gaf daarbij aan de christelijke zendelingen de bescherming van zijn krijgslieden, die zij behoefden om het heidendom uit te roeien. Want hij begreep, dat daardoor tevens de heilige sibbebanden zouden worden verbroken en de vrije Germaansche boeren daardoor tenslotte onmachtig zouden worden, om zich tegen zijn onnoordsche machtspolitiek te verzetten.
Onder zijn zoons Theoderik en Lotharius, begint echter pas de woeste vernietiging van de heiligdommen en de stelselmatige vervolging der heidenen.
Terwijl op de Synode van Macon (585) door de kerkvaders in vollen ernst gestreden wordt over de vraag of men de vrouw wel onder het begrip „mensch" mocht rekenen (!) werd op de tweede Synode van Orleans aan alle gedoopten den omgang met heidenen verboden en hun kultuur tot duivelswerk verklaard.
Daarna wordt bij koninklijk besluit de vernietiging gelast van alles, wat met den ouden eeredienst samenhing, de gezangen, de feesttijden en de dansen werden verboden en de aanhangers van het oude geloof vogelvrij verklaard.
Zoo wordt het Frankenrijk meer en meer geromaniseerd; hetgeen zich ook uit in de gelijkstelling van de onvrijen — van ander ras — met de steeds meer ontrechte Germaansche bovenlaag. Het Frankenrijk is weldra nauwelijks meer als een Germaansche staat te beschouwen: een schrikwekkende zedeloosheid gaat uit van de verwereldlijkende geestelijkheid en de bandeloos geworden nieuwe

26

On this screen we can Irminsul, for example.

„vrijen", die hun vrijheid benutten om hun lagere instincten en slechten aanleg onbeteugeld bot te vieren. Dit zedelijk verval zullen wij steeds na de kerstening zien optreden: door de ontwrichting der rasbewuste sibbenorde der Germanen, door het niet-achten van de erfelijke deugden bij de vrijen, en de erfelijke ondeugden bij de onvrijen. De zedelijke ontaarding uit zich niet alleen op sexueel gebied, maar ook in de verschrikkelijke moordpartijen onder bloedverwanten bij den nieuwen adel. Na den dood van Lotharius bereikte dit verval zijn hoogtepunt. Onder zijn opvolgers is de oorspronkelijke bloed-adel verdrongen en heeft een gemengdbloedige dienstadel het heft in handen gekregen. Aangezien de franco-romaansche geestelijkheid zich volkomen heeft teruggetrokken binnen haar wereldlijke belangen, komt de kerstening in de zevende eeuw meer en meer in de handen van ijverige Iersche zendelingen, die op den duur met Rome in conflict komen, omdat zij zich niet aan den paus willen onderwerpen.
Zoo „bekeert" Amandus met gewapenden steun van Dagobert (van 628—638 Frankisch alleenheerscher) Vlaanderen en Eligius werkt onder de Saksen en Zwaben als bisschop van Noyon (± 640).
Landibert trok heiligdommen verwoestend door Toxandrië (Brabant), en Pirmin „predikt" onder de Alemannen (Zwaben).
Ondertusschen kreeg de Roomsche kerk gelegenheid om de Germaansche Franken meer en meer te romaniseeren en eigen macht te vergrooten met de kracht van deze onbedorven Germaansche volken, in plaats van de decadente en ontaarde Romanen.
Uit deze vermenging van de „huis-politiek" der Frankische gekerstende vorsten en de machtspolitiek van Rome ontstonden onder de leiding van de kerk de geromaniseerde naties, die weldra de grootste bedreiging voor de Germaansche wereld zouden vormen, die na met wapengeweld te zijn neergeworpen, kultureel en geestelijk weerloos werd gemaakt en overstelpt met volksvreemde kultuurgoederen uit het zuiden en oosten. Vandaar ook, dat wij uit volksch en kultureel oogpunt wel van de kerstening moeten spreken als van een kultuurbreuk.
De roomsche paus Gregorius de Groote (590—604) kreeg temeer de gelegenheid om zich ongestoord door zijn oosterschen concurrent, den patriarch van de „grieksche" kerk te Constantinopel, aan zijn machtsuitbreiding te wijden, toen de Langobarden Italië veroverden en daarmede de invloed van den byzantijnschen keizer in het westen geheel verdween. Onder dezen Gregorius I werden de ariaansche West-Gothen in Spanje voor Rome gewonnen en de Angelsaksen in Brittannië gekerstend. Hij was ook de eerste paus, die bewust de sterke Germaansche volken onder den pauselijken stoel wilde brengen. Een van zijn geestelijke dwangmiddelen was de leer van het vagevuur (de boete voor de kleine zonden, die door zielemissen en voorbeden op kosten der nabestaanden kon worden verkort, een leerstuk dat nog steeds niet is afgeschaft). De zendelingen werkten met dit dogma hevig op het gemoed der Germanen, wien het lot der voorvaderen van ouds zeer na aan het hart lag en door de nieuwe leer met angst en twijfel werden vervuld.

Terwijl de oostersche kerk sterk door den Islam werd bedreigd, kwam de pauskerk van Rome onder de Karolingers meer en meer tot macht en aanzien, vooral sinds Karel Martel den Islam in Spanje tot staan had gebracht (732).
Ondertusschen had de „bisschop van Rome" bij zijn strijd om de wereldlijke macht veel moeite met de Langobarden. Hij zocht steun bij den Frankenkoning Pepijn den Korte, die in ruil voor den „ideologischen" steun van Rome zijn legers ter beschikking van de kerstening stelde. Zoo werd het Frankenrijk het uitgangspunt van de kerstening van Germanje en werd tevens de grondslag gelegd voor den noodlottigen strijd tusschen de pausen en de latere keizers, waardoor de verscheurdheid in de Germaansche gebieden niet geheeld kon worden.
Pepijn de Korte schonk Rome en een stuk van Italië aan den paus, waarmede de kerkelijke staat was geboren, gegrondvest op een vervalschte oorkonde, volgens welke Constantijn de Groote aan den toenmaligen bisschop reeds macht over heel het westromeinsche rijk zou hebben verleend!

### WILLEBRORD EN BONIFACIUS

In ons land werd het eerste christelijke kerkgebouw waarschijnlijk ten tijde van Dagobert, die Utrecht op de Friezen veroverde, omstreeks 630 gebouwd op de plaats van de huidige domkerk. De Friezen heroverden hun stad echter en verwoestten het gebouw.
De eerste zendeling hier te lande was eigenlijk Eligius, een vroegere Frankische muntmeester en goudsmid van Dagobert. Hoewel hij practisch geen resultaten kon boeken — hij werkte in Vlaanderen, Zeeland en Friesland — werd hij heilig verklaard en leeft als Sint Elooi als beschermheilige der goudsmeden voort.
Met meer resultaat hield de angelsaksische zending zich met Friesland bezig. De eerste, die inderdaad bekeeringen wist te maken bij de Friezen, was de Angelsakser Wilfrid, die van koning Adgild vrijheid kreeg om de nieuwe leer te preeken, omdat hij niet in frankische hofdienst stond.
Koning Radboud voelde echter, welke breuk het nieuwe geloof voor de Germanen moest beteekenen. Hij verzette zich met alle kracht tegen het christendom, verwoestte de Thomaskapel te Utrecht en stierf als heiden.
Ook Wigbert kon hier geen vasten voet krijgen.
Een nieuwe kans kreeg het christendom met het optreden van den angelsaksischen benedictijner monnik Willebrord. Sinds 690 werkte hij in deze gebieden. Hij zag in den paus reeds een machtiger bondgenoot dan in het frankische koningshuis en sloot zich ten nauwste bij Rome aan. Daar ontving hij een voorraad beenderen van heiligen en martelaars, om als relikwieën te dienen, opdat de nieuwe christenen ook plaatselijk iets tastbaars ter vereering hadden. Hij bezocht herhaaldelijk Rome en werd in 696 tot aartsbisschop der Friezen gewijd, vestigde zich te Utrecht, en bouwde op de plaats der voormalige kapel de Sint Maartenskerk (aan Martinus van Tours gewijd). Zijn gebied strekte zich uit van Zeeland tot Denemarken.
Maar ook zijn eerste zendingsreizen naar de Friezen zijn mislukt, hij moet zich zelfs van Antwerpen tot Echternach terugtrekken en pas als Karel Martel de Friezen te vuur en te zwaard doopprijp heeft gemaakt, kan hij zich te Utrecht vestigen en als Friesland tot de Lauwers onderworpen is, kan hij met zijn bekeering voortgaan.
Hij werd opgevolgd door den sluwen pauselijken legaat Bonifacius. Deze weet met wapengeweld niet alleen het heidendom in Hessen, Beieren en Thüringen te onderdrukken, maar ook de zoogenaamde Iersche zending. Omstreeks het midden van de vijfde eeuw was Ierland n.l. reeds vanuit Rome gekerstend, kort voordat Engeland door den inval der Angelen en Saksen tot het heidendom terugkeerde (494), waarna de Ieren in de 6de eeuw Schotland kerstenden en ook het vasteland in gingen. De Iersche missie was verdraagzamer dan de frankische, en onttrok zich zooveel mogelijk aan de macht van den paus.
Bonifacius, die ook de frankische kerk gelijkschakelde met de pauselijke machtskerk van Rome, weet ook aan de Iersche missie het coelibaat en de erkenning van de pauselijke oppermacht op te leggen. De voor niets terugdeinzende machtspolitiek van den pauselijken legaat en de franco-romaansche heerschers vindt zijn gruwelijke uitdrukking in het bloedbad van Cannstatt (746), waarbij vele duizenden van de edelste Germanen (Alemannen) verraderlijk werden vermoord, waarna het grondbezit van de voornaamste sibben werd onteigend en onder de kerk en den dienstadel werd verdeeld.
Een zoogenaamde „Germaansche Synode" vernietigt de volksche kultuur in geheel Midden- en Zuid-Germanje — de macht van Rome is gevestigd!

*De onderhandelingen van de volksbewuste vrije Saksen met den Frankenkeizer Karel, te Lippspringe, waar de bloedwetten over het geknechte Saksenland werden opgesteld, de beruchte Capitulatio de partibus Saxoniae, met het eentonige refrein: „morte moriatur" — „hij sterve den dood" (780).*

27

### ONDER KAREL DEN FRANK

Onder Pepijn's opvolger, Karel den Frank, (768—814) wordt de romaniseering der Germaansche landen van den Atlantischen Oceaan tot aan de Elbe en van Rome tot aan de Noordzee te vuur en te zwaard doorgevoerd. Zijn wetten golden zoowel voor de kerk als den staat, d.w.z. de voorschriften der geestelijkheid werden in de staatswetten opgenomen. Karel liet niet alleen de Frankische landskerk tot universeele rijkskerk reorganiseeren, hij liet ook een net van bisdommen over zijn rijk spannen en parochies op het platteland instellen.

Vanuit zijn hofkringen verspreidden zich de resten van de latijnsche en oostersche kultuur over de Germaansche landen en wordt de gewelddadige kerstening tot de laatste vrije Germanen van Midden-Europa, de Saksen, uitgebreid. Het rijk der Langobarden wordt eerst veroverd (774), daarna duren de wreede vernietigingsoorlogen tegen de Saksen tot 804 voort. Terwijl in 787 de aanvallen der Wikingen beginnen op de middelpunten van romaansch-christelijke machtsontplooiing, strijden de Saksen hun verbitterde opstanden uit, waarbij hun stammen stelselmatig door deportatie van een derde deel der bevolking worden vernietigd. Het bloedbad van Verden kenmerkt deze periode (782) van Lippspringe.

In dezen tijd predikte de Angelsakser Liafwin (Lebuïnus) in de buurt van Deventer, Willehad in Friesland en Drente. Liudger (744—809) werkte eveneens te Deventer en in Friesland. In 772 viel de Saksische Eresburg en werd de Irminzuil verwoest. In 777 wordt de dwangbekeering afgekondigd en in 780 de „bloedwetten", de beruchte „Capitulatio de partibus saxoniae" van Lippspringe.

Nog eenmaal werpen de Saksen het dwanggeloof af (792), de Noormannen vallen in Northumberland binnen, verwoesten Lindisfarne en zetten dan in Ierland voet aan wal. Allkwin betwijfelt reeds het succes van de kerstening, maar tenslotte wordt in onbeschrijfelijke ellende de opstand in het verwoeste en uitgemoorde Saksenland in bloed en verraad gesmoord.

Met geweld, omkooperij en beloften wordt de nieuwe leer eindelijk ingevoerd: het „Imperium Christianum", de „translatio", de „christelijke" vernieuwing van het „Imperium Romanum" is tot stand gekomen.

### DE SAKSEN

Hoe diep de haat tegen het heidendom en de Germaansche vrijheid zaten, bewijzen de „Capitularien" van den rijksdag te Lippspringe, die door Karel den Frank in het stom en weerloos gemaakte Saksenland werd gehouden. Zij kwamen tot stand door de samenwerking van den dienstadel der geromaniseerde Franken met de geestelijkheid en verdienen inderdaad den naam van „bloedwetten" ten volle.

De invoering ervan werd mogelijk, dank zij de kerkpolitiek, die met de kerstening samenging.

Nadat alle knechten en onvrijen, indien zij zich wilden laten doopen „vrij" waren verklaard, beschikten de bisschoppen en de geromaniseerde frankische indringers over een even uitgebreid als geraffineerd opgezet leger van spionnen, bestaande uit de onderste laag der bevolking. Hetgeen tevens wilde zeggen: bestaande uit lieden van de minste moraal, van de slechtste zeden en het domste bijgeloof. Kortom: uit het minderwaardige erfgoed en het onreine bloed.

Deze minderwaardige knechtschap drukte van den beginne af aan van onder af haar stempel op het wordende christendom en zij bracht een deel van het ongermaansche bijgeloof en

*De strijdbijlen der Wikingen wreken van 787 af den ondergang van de Germaansche kultuur.*

den slaven-angst mee, die het nieuwe geloof weldra zouden ontsieren: *„de knechtenkamer werd op de Germaansche wereld losgelaten . . ."*

Toen na de onderwerping der Saksen de uitlevering werd geëischt van hun Germaanschen adel, van de vrije geesten, de kunstenaars, de schriftkundigen en de volksleiders op elk gebied, gelukte het Karel om op die wijze door verraad en corruptie 4500 van de kundigste edelen in handen te krijgen. Bijeen gedreven in een kamp bij Verden aan de Aller, werd op één enkelen dag deze bloem van Germanje ten aanschouwe van „Slachter Korl" en zijn roomsche bisschoppen onthoofd!

Daarmede was een der sterkste Germaansche stammen met één slag van zijn kern beroofd (782).

### HET ODALGOED

Tegelijkertijd wordt het Germaansche boerenrecht, dat al eeuwen zich moeizaam had gehandhaafd naast het door de kerk en het geromaniseerde hof der Frankenvorsten uitsluitend gebruikte romeinsche recht, geheel buiten werking gesteld. Niet alleen worden alle volksvergaderingen verboden, maar ook het erfrecht der Romeinen wordt ingevoerd en aan de kerk een tiende deel der vermogens en inkomsten toegewezen. Dit beteekende niet alleen een gewetenlooze plundering van het Germaansche volksbezit, maar verstoorde tevens de levensmogelijkheid der sibben.

Dit tastte het boerenleven in zijn wortels aan. De Germaansche boeren waren immers vrije mannen, hun bezit was een zonne-leen, een Odalsgoed, d.w.z. het ondeelbare en onvervreemdbare bezit van de heele sibbe van de oudste tijden tot in de verste toekomst.

Iedere Odalboer beheerde het sibbe-bezit namens en voor de heele sibbe. Het Odalsgoed was daardoor een onpersoonlijk eigendom van het geslacht, van het „huis". Niemand kon er iets afnemen of er naar eigen willekeur over beschikken, want niemand was er de „eigenaar" van in den huidigen zin van het woord. Steeds ging het heele bezit op den oudsten zoon of op den oudsten zwaardmaag over. De anderen moesten zich nieuw land verwerven.

Toen kwam de kerk. Zij bracht ziele-angst, hellevrees en afgrijzen voor het vagevuur. Zij predikte de leer van de wreede vergelding in het hiernamaals van aardsche zonden. Zij bood echter haar bemiddeling aan om een en ander te verzachten en handelde in aflaat. Vooral in stervensnood bleken de menschen zwak en angstig te worden voor de onbekende verschrikkingen van de nieuwe leer. Daar maakte de geestelijkheid gebruik van: zij wilde den gezaaiden doodsangst wel weer voor een deel terugnemen, maar tegen goeden grond, tegen tienden van het boerenland.

De sibbegemeenschap mocht in opstand komen en de heilige orde der vaderen trachten te verdedigen, het hielp niet meer: het geweld van het zwaard en het nieuwe romeinsche recht gaven de geestelijkheid gelijk. Zoo smolt het Odalsgoed in de wisseling der geslachten tot een armzalig stukje grond, de boeren werden tot zwervers en lijfeigenen van heeren en kloosters en eeuwenlang blijft het Germaansche boerendom van een kultuurdragende kern van het volk tot den meest geknechten en verachten stand vernederd.

In Germanje, waar armoede onbekend was geweest — in de eerste eeuwen na de kerstening gingen de gaven der Noordsche christenen geheel naar het noodlijdende Rome, omdat er in de Germaansche landen geen behoefte aan was — moest de geestelijkheid weldra bij de wereldlijke machthebbers op het invoeren van „armenwetten" aandringen, om de zwervende boeren te ondersteunen.

### DE VOLKSGEBRUIKEN

Maar tevens wordt de heilige sibbe-orde vernietigd, door alle heidensche gebruiken te verbieden. De doodstraf wordt gesteld op het overtreden der kerkelijke vasten-geboden, op het verbranden der lijken, het ontduiken van den doop, op het snijden van heilige teekens, enz.

Zware boeten komen te staan op het bezoeken van boomen, bronnen en ander heilige plaatsen. „Waarzeggers en toovenaars" (bedoeld werden: de ingewijden in de Germaansche kundigheden, zooals de runen- en kruidenkenners e.d.) moesten bij de geestelijkheid worden aangegeven en uitgeleverd.

De gelijk met den Rijksdag van Paderborn gehouden kerkvergadering van Nancy was dit alles nog niet genoeg. Zelfs de ruïnes konden de vrome kerkvaders niet met rust laten en zij bepaalden: „Ook de steenen, die het door de zinsbegoocheling der demonen misleide volk bij de ruïnes in de bosschen vereert, waarbij het geloftes aflegt en inlost, moeten uit den grond worden gegraven en op een andere plaats worden neergeworpen, waar zij door hun vereerders niet meer teruggevonden kunnen worden." Van verdraagzaamheid gesproken!

Van 780 af waren ook de Saksische dichters, zangers, wijzen en stambewuste volksleiders vogelvrij, niet alleen in Saksenland, maar ook elders. De Germaansche ziel was gekerkerd, de Germaansche mond verstomd, de Germaansche geest verlamd. Het monopolie van de schrijfkunst, de dichtkunst en de geschiedschrijving ging over op de kloosters, de wetenschap werd van het volk gescheiden door een volksvreemde, kunstmatige internationale geleerdentaal: het Latijn. Daardoor was de wetenschap achter kloostervensters verbannen en door ontworteling gedoemd te verschrompelen, totdat de Germaansche mensch als vrije burger zich opnieuw over de wetenschap kon ontfermen, haar nieuwe levenskracht schenken en tot ontwikkeling brengen.

Van Karel den Frank weten wij, dat hij alle heidensche geschriften (die wàren er dus wel degelijk!) liet verzamelen — waarna onder zijn opvolger Lodewijk de Bidbroeder dit onvervangbare Germaansche kultuurgoed werd verbrand. Deze inzameling is (door het inschakelen der gedoopte knechten) zoo grondig geweest, dat niet één enkel heidensch ge-



# Nice symbol, right?

schrift bewaard is gebleven. Zoo werd alles gedood, verstikt, verbrand en zoo kunnen wij slechts als door een dichten rooksluier van Karolingische terreur, de wereld van ons ongebroken volksdom zien. Is het dan zoo vreemd om van het jaar 800 — het jaar, waarin de paus Karel tot keizer kroonde — als van het jaar der groote Germaansche kultuurbreuk te spreken?

De geest waarin de kerstening plaats vond, was niet zelden „rationalistisch". Zoo lezen we in een brief van bisschop Daniel aan Bonifacius (de zoogen. Katechetische brief), dat deze de geslachtsrekeningen of stamboomen van de heidensche goden niet moet betwisten, maar de aandacht moet vestigen op de eindigheid van deze lijsten en daarmede aantoonen, dat deze goden nooit de scheppers der wereld kunnen zijn geweest.

Voorts moest hij de macht der verschillende goden tegen elkaar uitspelen en daardoor twijfel zaaien aan de doelmatigheid van den ouden eeredienst. Ten slotte moest hij den heidenen voorhouden, dat de christenen de beste stukken land op de wereld hadden, met „overvloed van wijn en olie", terwijl de heidenen in een „kouden en dorren hoek" van de aarde waren geplaatst! En dit sedert de komst van Christus, voor wiens tijd de heidenen de heele aarde hadden bezeten . . .

De onder bescherming van de keizerlijke wapens predikende apostelen hadden goed praten, maar met deze „verstandelijke" argumenten alléén, zou de bekeering nooit gelukt zijn. Daartoe waren eindelooze gewelddaden en drukkende verbodsbepalingen noodig. En die lieten dan ook niet op zich wachten. Het zinnebeeld van de kerstening is dan ook het geijkte tafreel, dat alle geschiedenisboekjes schilderen: het omhakken van den heiligen eik door den christenpriester. De aanschouwelijke voorstelling dus van de ontworteling, van de vernietiging van het natuurlijke, organisch gegroeide wereldbeeld.

### BOOM EN BRON

De tegenstelling tusschen het vergeestelijkte, in de verspreide steden der zuidelijke antieke wereld uitgedachte christelijke wereldbeeld, dat geheel op veronderstellingen (leerstellingen) of dogma's berust en tusschen de natuurlijke levensbeschouwing van het Noordsche heidendom, komt inderdaad in het vellen der boomzinnebeelden treffend tot uitdrukking.

Het is dan geen ook wonder, dat juist het fantastisch met magische elementen opgesmukte verhaal, dat de monnik Willibald in zijn „Leven van Bonifacius" ten beste geeft over het vellen door dezen „apostel der Duitschers", van den grooten Donar-eik te Geismar (in Hessen) tot het schoolvoorbeeld van de kerstening is geworden.

Natuurlijk staat dit geval niet op zichzelf: het concilie van Frankfort, van 794, en dat van Trier, in 1227, bevelen nadrukkelijk de verwoesting van heilige boomen en heiligdommen bij bronnen.

Hoezeer het volk deze boomen eerbiedigde, moge blijken uit een decreet van bisschop Burchhard van Worms (11de eeuw): „Met den grootsten ijver moeten de bisschoppen en hun priesters het er op aan sturen, dat de aan de demonen gewijde boomen, die het gemeene volk zoo hoog in eere houdt, dat het niet waagt er een twijg van af te snijden, met wortel en tak worden uitgeroeid en verbrand".

Dit is een bevel, dat trouwens gemakkelijk aan den bijbel ontleend kon worden, daar het in het 5de boek van Mozes, hoofdst. 7 vers 5 heet: „Maar aldus zult gij met hen doen: hun altaren zult gij omverwerpen, hun zuilen verbrijzelen, hun heilige boomen omhakken en hun afgoden verbranden."

Dat de boom daarmede als zinnebeeld niet uit de volksziel is uitgewischt bewijst echter nog menig sprookje, gebruik en voorwerp van volkskunst.

Vooral de „kinderboom" van Kraantje Lek en allerlei andere plaatsen toont dit aan, maar ook de volksverhalen, die vertellen, hoe een bijzonder mooie, oude, of heilige boom begon te bloeden, toen een „ongeloovige" knecht het heillooze plan opvatte om dien boom om te hakken.

Ook tegen het gebruik van het plaatsen van een kerstboom heeft de kerk lang en vruchteloos gestreden, totdat deze midwintersche lichtboom tenslotte in de kerk werd opgenomen.

### HET VUUR

Het Indogermaansche zinnebeeld van de sibbe was het heilige haardvuur, zooals het vuur in de koningshal het zinnebeeld van de stamgemeenschap was. Aangezien eeuwigheid volgens heidensche opvatting slechts kan bestaan door een zich steeds weer vernieuwen, werden deze vuren eenmaal per jaar gedoofd en plechtig weer ontstoken. De midwintersche jaarwende was daartoe het aangewezen oogenblik, want dan vernieuwde ook de natuur zich weer. Zoo is vanouds het vuurzinnebeeld met het zonnezinnebeeld verbonden en zoo vlammen juist op de beide zonnewendefeesten ook de heilige vuren op.

Dat de „domme heidenen" (stulti homines, domme lieden, is de steeds weerkeerende aanduiding voor de niet-christenen in de geschriften der missionarissen!) hun vuren zouden branden „om demonen te verjagen en de zon te helpen" is een typisch kerkelijk gezichtspunt, dat alleen uit de magische praktijken van den roomschen eeredienst zèlf kan worden verklaard. Niet voor niets keerde de reformatie zich tegen „de magische opvatting van de sacramenten".

In een gezonde boerenziel zullen deze dingen er echter door alle eeuwen heen minder kinderlijk of angstwekkend hebben uitgezien.

Keizer Karel gaf in zijn verordeningen de opdracht aan alle bisschoppen en landgraven om ervoor te zorgen, dat „de Nôd-vuren (door wrijving ontstoken heilige vuren) en alle andere heidensche gebruiken" verhinderd werden.

Nu werd in de Germaansche landen later het vuur ook gebezigd bij ernstige veeziekten, een bijgeloof, dat sinds de 16de eeuw bekend is. Tot diep in de 19de eeuw is dit gebruik blijven bestaan en daar het voorschrift was, dat dan in het heele dorp alle vuur van haard en lamp moest worden gedoofd, alvorens het uit den nood reddende vuur mocht worden ontstoken, was dan meestal het haardvuur van den dorpsgeestelijke het eenige, dat bleef branden.

Ook hier blijkt weer, dat de grootste gestrengheid — de Frankenkeizer stelde immers de doodstraf op heidensche gebruiken! — niet mocht baten om ingewortelde volksgebruiken uit te roeien.

Tenslotte is het Oudgermaansche heilige vuur als Paaschvuur in de kerkgebruiken opgenomen. Maar in 1798 hoorde de baron Von Münchhausen nog van den kansel donderen tegen dit „heidensche gebruik en deze duivelsche offerstank"!

### LIEDEREN

„Frisia non cantat", daarmede is opnieuw een leugen over de Germanen in kerklatijn geboekstaafd. De Germanen zingen integendeel veel en gaarne en als er ná de kerstening eeuwen van zwijgzaamheid zijn geweest — waarin niettemin de oude zanglust steeds weer doorbrak — dan is dit aan de christelijke actie tegen de oude volksliederen te wijten. Nu is oorspronkelijk alle gezang — ja alle kunstbeoefening — „wereldsch" en reeds om die reden de kerk een doorn in het oog. De oude liederen werden dan ook in de vroege middeleeuwen steeds betiteld als carmina diabolica (duivelsche gezangen) of cantica turpia et luxuriosa (schandelijke en wellustige liederen).

De concilies van Mainz (813) en Trier (1310) vaardigden dan ook tegen het zingen van volksliederen verbodsbepalingen uit, zoowel in als bij de kerk, op de wegen enz.

Hieronder worden alle „wereldsche gezangen" begrepen en in het bijzonder de liefdesliedjes, danswijzen en beurtzangen moesten het ontgelden. Maar ook het kunstlied. In de levensbeschrijving van den heiligen Patrick wordt met trots vermeld, dat hij op één dag 300 bardenboeken liet verbranden!

Luther zegt in de voorrede van het Wittenberger Gezangboek van 1524, dat deze geestelijke liederen uitsluitend vierstemmig zijn uitgegeven, om de jeugd ervan af te houden hun zanglust bot te vieren op boel-liederen en vleeschelijke gezangen.

Daarmede wordt nog eens duidelijk de Germaansche zangvaardigheid onderstreept, die van oudsher en van nature veelstemmig is geweest.

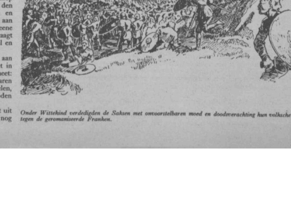

*Onder Wittekind verdedigden de Saksen met onvoorstelbaren moed en doodsverachting hun volksche vrijheid tegen de geromaniseerde Franken.*

Een middel om het volkslied te dooden, was het volk te verplichten in de kerk Latijnsche teksten op volksvreemden toonaard te zingen. Pas met de reformatie ontstaat het kerkelijke lied in de volkstaal en wel door „geestelijke teksten" op wereldsche wijzen te zingen!

Was het lied een uiting van de volksziel, die bij alle belangrijke gebeurtenissen een groote rol speelde — behalve dans- en liefdesliederen is het bestaan van arbeidsliederen, doodsliederen en krijgsliederen uit den Germaanschen tijd overgeleverd — niet minder waren dit het sprookje en de „geschiedenis" (saga).
En gelukkig is van deze uitingen wèl heel wat bewaard gebleven, in tegenstelling met de oude liederen, die alle verloren zijn gegaan, op misschien één na, dat weliswaar sterk veranderd, dan toch in Engeland bewaard bleef, doordat een monnik het redde door het op te teekenen en met een latijnsche tekst te voorzien, naast de Engelsch-heidensche. Het is een voorjaarslied dat van de koekoek, de bloeiende wei en het ontluikende bosch zingt en in de 13e eeuw in het klooster Reading is opgeschreven.
Zoo bezitten wij nog vele sprookjes uit de Germaansche wereld en niet te vergeten: de schat der IJslandsche saga's.
Het spreekt boekdeelen, dat ná de kerstening niet veel gebeurtenissen meer werden gevonden, die een verbeelding in saga-vorm waard waren. Eveneens, dat hoe jonger een saga is — d.w.z. hoe láter zij is ontstaan — des te grooter de rol wordt, die het bijgeloof (tooverarij) er in gaat spelen. Ook de angst voor de gestorvenen (voor het terugkeeren der dooden) en dergelijke afwijkingen van den gewonen Germaanschen geest, kunnen niet anders worden verklaard, dan uit de inwerking van de kerstening en de daaruit voortvloeiende geloofsonzekerheid en angstigen twijfel in de ontwrichte Germaansche wereld. Bovendien valt te bedenken, dat ook de saga's pas in den christelijken tijd werden opgeteekend.
De uitzonderingspositie van IJsland heeft deze opgeschreven geschiedenissen der Noordgermanen voor ons gespaard. Anders is het met de sprookjes: die hadden een dusdanig taai leven (omdat zij zoo breed en diep in de volksziel geworteld waren als geen andere volksuiting), dat zij ondanks alles eeuwenlang bleven voortbestaan, al zag de geestelijkheid dit nog zoo ongaarne.
Maar vaardige vertelsters — en vertellers — zijn in de Germaansche wereld nooit zeldzaam geweest en zoo ging het sprookje van mond tot mond, van geslacht tot geslacht — totdat het in de 19de eeuw ook eindelijk begrip bij de geleerden vond: bij de gebroeders Grimm. Sindsdien is nog veel overgeleverd volksgoed veilig geborgen en tot in lengte van dagen veilig gesteld.
Maar reeds Rudolf van Fulda verbood de „nuttelooze sprookjesvertellingen" en de beroemde prediker Geiler von Kaisersberg (1511) verkondigde: „Geschiedenissen van heiligen moest gij huislieden aan uw kinderen, knechts en meiden vertellen, in plaats van booze en woeste toovergeschiedenissen en schampere liederen."

## VOLKSDANS

Na dit alles behoeft het geen betoog, dat ook de volksdans het zwaar te verduren had. Een lange rij van verboden, die steeds weer vernieuwd werden, is door den loop der eeuwen afgekondigd, zoowel van roomsche als van gereformeerde kansels.
Augustinus, die na een schandelijk leven van ontucht werd bekeerd en later zelfs heilig werd verklaard, meende van de oude kringdansen te moeten zeggen: „Chorea est circulus, cuius centrum est diabolus" (de dans is een kring, waarvan de duivel het middelpunt vormt).
De middeleeuwsche geestelijken kouwden dit ijverig na. Bonifacius en Pirmin van Reichenau dachten er precies hetzelfde over en Calvijn deed er nog een schepje op.
In den „Dansduivel" van 1677 heet het: Dansen is zonde, dansen is niet uit den hemel gekomen, maar des duivels en tot Gods smaad uitgevonden. Dansen is een hoop onreinheid, dansen is een rotte boom. Dansen is een booze lust, is onmatig, ergerlijk, eerloos, schandelijk en louter duisternis. Dansen is satans ommegang, is duivelswerk.
Zouden de hedendaagsche ontaarde paardansen den schrijver niet heelemaal ongelijk kunnen geven, voor de volksche kring- en rijdansen, de zwaarddansen e.d. kan dit zeker niet gebillijkt worden. En dat in de veertiende en vijftiende eeuw een ziekelijke danswoede losbarstte, moet juist geweten worden aan de onderdrukking van de gezonde vermaken van het volk, die ten slotte met ware razernij een uitweg zochten. De overgeleverde benaming van deze door danswoede bezeten menschen, n.l. St. Veitsdansers of Johannesdansers wijst erop, dat in het bijzonder bij de zonnewendefeesten de onderdrukte natuurlijke neigingen zich ontladden, want Sint Veit (15 Juni) was in de veertiende eeuw de dag, waarop de zonnewende werd gevierd.
Juist met dit voorbeeld wordt duidelijk aangetoond, hoe de kerkelijke onderdrukking van de spontane volksuitingen tot massale zielsziekten moet leiden, die de heele gemeenschap aantasten.
Hoezeer de dans door deze kneveling is ontzield en verweekelijkt, toont de vergelijking van de huidige modedansen met de zwaarddansen, zooals die vanaf de oudste tijden in Germanje werden beoefend en waarvan reeds Tacitus bewonderend verhaalt. Kracht, oefening en moed, zelfbeheersching en lenigheid werden van den Germaanschen danser geëischt. En heden?
Maar wat boerendans zou kùnnen zijn, ook in dézen tijd, of misschien *juist* in dezen tijd, laat dat onvergetelijke stuk uit de film „Friesennot" zien, als de Germaansche Wolga-boeren tartend-dreigend hun strakken, ingehouden, òpgekropten kringdans stampen voor de bij hen ingekwartierde tartaarsche Sowjet-cavaleristen.
Zoo wordt de dans een uiting van de ziel der volksgemeenschap, een ruimtelijke en rhythmische vertolking van wat er omgaat in de Noordsche ziel.
Wij krijgen er tevens eenig denkbeeld door, wat de dans oudtijds voor den oorspronkelijken eeredienst beteekend kan hebben.

De algemeene haat van de geestelijkheid tegen zang en dans uitte zich ook tegen de „varende luiden", de reizende zangers en muzikanten. Was in de Oudgermaansche wereld de zanger van de heldenliederen een hooggeëerde gast in den koningshal of een gelijkberechtigd edelman in het gevolg van den vorst, na de kerstening wordt dit heel anders en ná de 12de eeuw zijn de zanger, de luitspeler en de pijper omlaaggedrukt tot den laagsten stand. Meestal waren zij van de „heilige communie" uitgesloten en alleen op dringend verzoek werden zij eenmaal per jaar tot het „avondmaal" toegelaten, op voorwaarde, dat zij veertien dagen vóór en ná deze plechtigheid hun „goddeloos beroep" achterwege lieten!
Welk een tegenstelling met den door rijke en kostbare geschenken onderscheiden kunstenaar uit de Germaansche oudheid!
Duivelsmeester, heksenmeester, loochenaars van den doop, schandebrok, lasterbalg, reddeloos koor van goddeloozen, dat zijn zoo de liefdevolle namen, die de middeleeuwsche geestelijkheid aan de speellieden gaf. Het is mogelijk, dat vele speellieden omlaag zonken tot de zwervende horden der onmaatschappelijken, der roovers en oplichters, tot het schuim der steden. Maar wie heeft hun val veroorzaakt en hen verdreven van de eervolle plaats, die zij in de Oudgermaansche wereld innamen? Wie heeft hun beroep verdacht gemaakt en hun kunst als schande beschouwd? Dat was de klerus, die in het volksche leven de ziel van het heidendom wilde treffen.

De gevoeligste slag was evenwel het verbod van de Calvinistische synodes van 1697 en 1700 om de spin-avonden te verbieden. De spinavonden waren de echte burchten van de volkskunst, in den meest uitgebreiden zin van het woord.
Maar Calvijn — die een paar dienstmeisjes liet verbranden, omdat zij onder kerktijd wereldsche liedjes zongen — zag in de volksvermaken het werk van satan, in den dans „louter geilheid" en het is dan ook geen wonder, dat in zijn naam onherstelbare schade aan de volksziel en de volkskultuur werd toegebracht. Onherstelbaar — want door het verbieden van de spin-avonden werden de bijeenkomsten onmogelijk, waar de jongelui van het boerenland samen de overgeleverde liederen zongen, waar de meisjes aan het spinnewiel zaten en de jongens zich den tijd kortten met het snijden van meshеften, mangelplanken enz. Zoo werd het platteland weerloos gemaakt tegen den kultuurverpestenden invloed der steden. De gesloten levensstijl van het boerenland werd verbroken en de ontaarding van de landelijke volkskultuur ingeluid.
Het Calvinisme, de meest joodsche („Paulinische") vorm van het huidige christendom, heeft daar op ontstellende wijze toe bijgedragen.
Dat er na dit alles toch nog iets van boerenkunst en boerengebruiken is blijven voortleven, is wellicht het grootste wonder uit de heele volkskunde. Maar het moet een ontzettend armzalig en afgetakeld restje zijn, vergeleken bij de volheid en de schoonheid der sibbegebruiken, die eens in het oorspronkelijke Oudgermaansche volksrecht gegrondvest en aan de eigen Noordsche religie ontsproten waren en die bloeiden, voordat de groote kultuurbreuk deze organische wereld deed ondergaan.

NICO DE HAAS

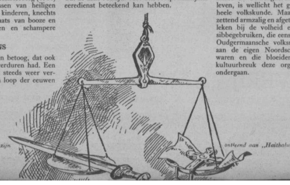

*(De teekeningen bij dit artikel zijn ontleend aan „Haithabu", van Heinar Schilling)*

ZOO JUIST VERSCHENEN:

**FRIESLAND FRIEZENLAND**

door Ir. W. F. van Heemskerck Düker en S. J. v. d. Molen. Met een voorwoord van Prof. Dr. J. M. N. Kapteyn.
Gr. 4to. 232 blz. in prachtband met linnen rug f 5.90.

In dezelfde serie waarin reeds verschenen de beide succesboeken „Zinnebeelden in Nederland" en „Wat aarde bewaarde", verschijnt thans als derde deel „Friesland — Friezenland". Hetzelfde formaat, dezelfde wijze van uitvoering, hetzelfde goede papier, alléén, nog veel omvangrijker. Dit is het boek voor ieder die Friesland wil leeren kennen. Het Friesland, dat ons hier in ontelbare exclusieve en mooie foto's voor oogen komt, is niet alleen onze provincie Friesland, doch daarboven uit ook West-Friesland, Oost-Friesland, Noord-Friesland en het „Friesland tusschen Eems en Lauwers", dat wij thans Groningerland noemen. In foto na foto zien wij, hoe dit land, in al zijn verscheidenheid, toch kenmerkende hoofdtrekken heeft, zooals ook het volk van één stam is, prachtige Noordrasmenschen met blonde haren en fieren gang.
Wie echter mocht denken, dat dit boek alleen als het ware een film van Friesland is, vergist zich. De 80 bladzijden tekst geven ook een beknopt, doch goed overzicht van de geschiedenis van dit vrije volk, van zijn taal, zijn oude zeden en zijn strijd tegen het water. Zoo er van één boek gezegd kan worden dat het een prachtwerk is, dan van dit. De Fries zal er zich zelf en zijn land in terug vinden, de niet-Fries zal eruit zien hoe Friesland is, grootsch en wijdsch, terwijl de bibliografie aan het eind hem den weg zal wijzen voor verdere studie.

ZOO JUIST VERSCHENEN:

**ICK DIEN**

**Het boek van den Arbeidsdienst** door J. L. de Bock.
Gr. 8vo. 314 blz. met 50 fotopagina's. In prachtband met linnen rug f 4.90.

Wat is de Arbeidsdienst? Deze vraag is op vele wijzen te beantwoorden. Men zou een groot aantal beschouwingen kunnen geven over de verschillende onderdeelen en over hun waarde voor het geheel, met, als besluit, een analyseering van de arbeidsdienstgedachte. Iets dergelijks pleegt alleen voor ingewijden belangwekkend te zijn, terwijl bovendien de kans niet denkbeeldig is, dat door de reglementen de geest vervliegt. En toch is het de geest, die wij moeten begrijpen en aanvoelen, willen wij den Arbeidsdienst verstaan en liefhebben. Onderhopman De Bock heeft dan ook van alle beschouwingen en reglementen afstand gedaan en heeft ons hier een verhaal gegeven, waarin de ziel van den Arbeidsdienst gelegd is. Dit boek „Ick Dien" is niet in de studeerkamer ontstaan, doch in de practijk. Daarvan leggen ook de vele prachtige foto's getuigenis af. Wij zien hoe twee jongens uit verschillend milieu de Arbeidsdienst werkelijk beleven. De Bock heeft dit gegeven zoo boeiend behandeld, dat bij ons zelf de bijna onweerstaanbare wil opkomt, dit alles ook zelf te beleven. De bedoeling van dit werk is geweest, ons den Arbeidsdienst te leeren liefhebben. Het is daarin goed geslaagd.

**UITGEVERIJ „HAMER" - 's-GRAVENHAGE**

FRANKENSLAG 115 — TELEFOON 554936 — GIRO 202522 — MEDE BIJ DEN BOEKHANDEL VERKRIJGBAAR

**Met ingang van 1 Dec. a.s. wordt UITGEVERIJ „HAMER" verplaatst van Frankenslag 115, Den Haag naar STADHOUDERSKADE 40, AMSTERDAM-Z.**

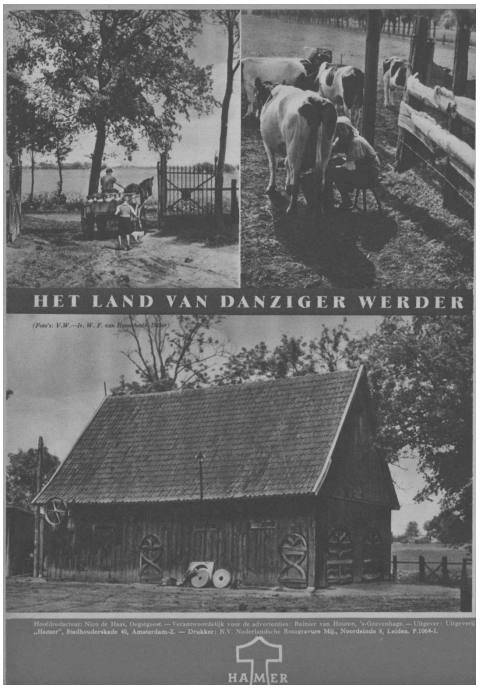
HET LAND VAN DANZIGER WERDER
(Foto's: V.W.—Ir. W. F. van Hemstede, Delft)

Hoofdredacteur: Nico de Haas, Oegstgeest. — Verantwoordelijk voor de advertenties: Reinier van Houten, 's-Gravenhage. — Uitgever: Uitgeverij „Hamer", Stadhouderskade 40, Amsterdam-Z. — Drukker: N.V. Nederlandsche Rotogravure Mij., Noordeinde 8, Leiden. P.1064-1.

# Danish SS-journals

## 1) DNSAP

DNSAP – journal from the Danish NS-party.

Some pictures from this journal.
Dedicated to the Yule btw.

# Pagan symbols of the Third Reich

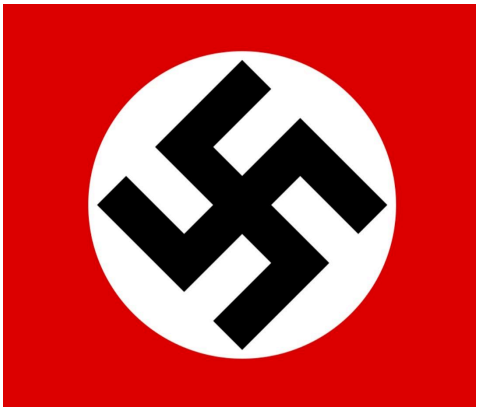

**Swastika** – the oldest Pagan symbol in the world. This symbol was shown in all possible Pagan variations in the Third Reich.

"The Nordic Gods were figures of light, with spear and radiant cross and Swastika, the symbols of the sun, of fertile ascending life. Since long before 3000 BC, Nordic-folkish waves carried these symbols, as can be proved, to Greece, Rome, Troy, and India”

Source : “Myth of 20th century” Alfred Rosenberg p.144

"A religion which bases it's very existence on revealed fact totters on its foundations when its facts become no more than legends. The facts of atoning death,

assumption, resurrection, in which the sixteenth century childishly believed, can no longer be taught as historical fact, and so no longer count. "The real picture of the biblical god is wholly disgusting to the National Socialist. The churches do not give a picture of god as it is really found in the bible. Their portrayal is a compound of delutions and fabrications and does not present the biblical god jehovah. They pretend to preach a faith in jehovah, the god of the old and new testaments, but in reality they offer an entirely different god. In order to eke out an existence the churches will do anything. They will even falsify to their following the truth about the name and race of the god they worship."

"The teaching of mercy and love of one's neighbor is foreign to the German race, and the sermon on the mount is, according to Nordic sentiment, an ethic for cowards and idiots. If therefore, in view of the many childless marriages, and of the large surplus of women, healthy unmarried women bear children, this must be regarded as  an increase of racial strength to the German community."

Source : “cross and Swastika” (1940) Hodder and Stoughton

“Swastika – Reich Flag – Reich War Flag! A symbol .... which has accompanied German folk's ancestors through Stone Age, Bronze Age, Iron Age and early history, and German man through the middle ages down to the present time: 5,000 years of German history lie in the Swastika!

Around the time of christ, the Swastika has been found among Germanic tribes on hundreds of urns filled with funeral ashes, on countless pieces of jewelry and weapons, clothes and equipment, so often that one can speak of a Germanic national symbol. And even 3,000 years before that time [birth of christ], hence farther back into the Stone Age of Northern Germany’s Nordic culture, from which the later Germanic folk first developed, we find the Swastika. It is really tied to our homeland.”

Source : NSDAP Schulungsbrief, December 1935.

All SS divisions (that had only Aryans in their army, just remember) have Pagan symbolic.

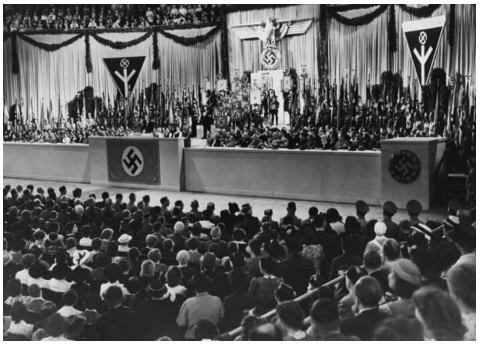

Rally in Berlin for the woman's NS-sisterhood.
On this photo we can see really big Runes of life.

Badge of the woman NS-sisterhood with the Pagan Rune of life.

This is Odal Rune, that perfectly depicted figures of the great Third Reich's warriors – the warriors of the absolute truth.

# Pagan souvenirs and products of the National-socialist party of Germany

Wooden plate, that was presented for the SS Oberführer Julian Scherner in Dachau.
On this plate we can see Pagan German Rune of life, Rune Hagal, Rune Teywaz, Rune Sieg and Swastika.

Plate
On this plate we can see Irminsul (sacred tree of Pagan Saxons).

On the top of the plate we can see Rune Odal.

Such plates we can find in houses of SS-soldiers. Words aroung the Swastika from the Edda :
“Heil dem Gast der zu uns”, what means in German :
“Welcome the guest who has come to us”.
Also on the plate we can see word “Edda”.

SS plate with Swastika and Rune of life.

Plate for SS, dated 1942.
On this plate we can see German Pagan Runes : Rune Odal and Rune of life.

Wooden SS plate, dated 1942, with Rune Inguz.

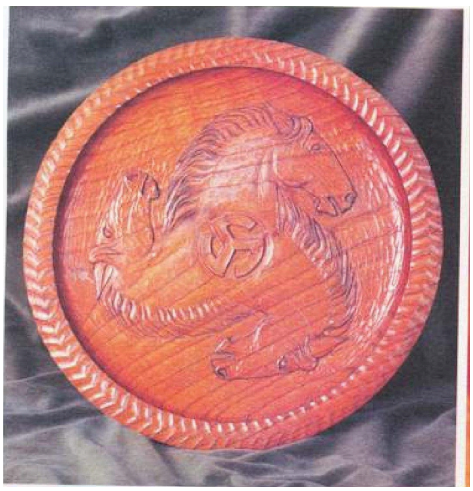

This plate was presented to the Division “Langemark”, dedicated to the Yule 1944.

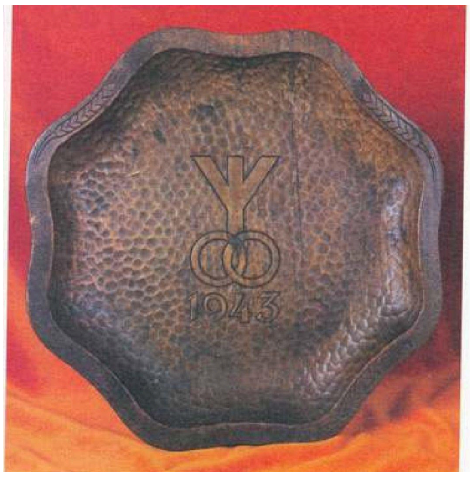


SS plate, dedicated to the marriage’s memory.
Produced in 1943.
In this plate we can see Pagan Rune of life (btw, all Runes are Pagan symbols).

Plate for the Yule.
On this plate we can see Rune of life with the Suncross and text “Julfest 1937”.
Also on this plate we can see Rune Thule and Rune of life.

Holiday plate, that was dedicated to the Yule (Julteller der 1944).
Produced in 1944.
Also have Rune Hagal.

Porcelain plate, that was dedicated to the Yule.
This plate was made in 1943.

*Внизу: Аллахская чаша из тех, что были приготовлены для гостей рейхсфюрера на Партийном съезде 1937 года. В таких чашах предпочтение отдавалось яблокам: возрождение службой СС языческих обрядов подразумевало ритуал поклонения Солнцу, а красные яблоки рассматривались как его символ.*

On this photo we can see one of those bowls, that was made for the Reichsführer's guests in 1937. In this bowls preferences were given to the apples : SS revival of the Pagan rituals had adoration to the Sun, and they see red apples, as the symbols of the Sun.

НАГРАДЫ, ЭМБЛЕМЫ И ЗНАКИ РАЗЛИЧИЯ ТРЕТЬЕГО РЕЙХА

НАЦИСТСКИЙ ФАРФОР

СС пытаясь проникнуть во все сферы жизни в экономики Германии, одним из самых необычных приобретений Гиммлера стал фарфоровый завод в Аллахе, близ Дахау.

Статуэтка Афины Паллады, созданная по эскизу профессора Т.К. Кариера, была приобретена на Аллахском заводе в память о Дне германского искусства в Мюнхене в 1935 году. На футляре внизу надпись: «Мейсен, фарфоровая продукция марки, эмблема «Мюнхен, столица Движения».

Германские художники и мастера всегда в числе лучших производителей фарфора в Европе. Во времена Третьего рейха к таким известнейшим центрам фарфорового производства, как Мейсен и Нимфенбург, присоединился еще один – принадлежащий СС фарфор в Аллахе, на окраине Мюнхена.

Завод в Аллахе открылся в 1933 году по настоянию рейхсфюрера СС Генриха Гиммлера. Находившийся когда-то в частном владении завод стал одним из первых промышленных предприятий, попавших под контроль СС. Однако в отличии от других предприятий, переданных в управление ВФХА, это осталось в распоряжении Личного штаба рейхсфюрера СС. Получив финансовую поддержку от СС администрация Аллахского завода прилегла к работе несколько лучших мастеров своего времени, переманив их у таких солидных, старинных фирм, как «Мейсен» и «Розенталь».

**УЗНИКИ ДАХАУ**

Позже, во время войны, чиновники СС сумели извлечь выгоду из близости завода к концлагерю Дахау. Они использовали его как источник дешевой рабочей силы для трудоемких черновых операций. Завод в Аллахе, однако, нельзя назвать предприятием, основанным на рабском труде, каким было производство наградного холодного оружия, организованное в самом Дахау.

Значительную часть продукции составляли предметы нацистской символики, но Аллах был далеко не единственным фарфоровым заводом, производившим подобные вещи. Всевозможные памятные тарелки, кубки, вазы, настенные украшения и статуэтки в большом количестве продавались обычной публике всеми известными поставщиками фарфора.

40

НАЦИСТСКИЙ ФАРФОР

# ПАРТИЙНЫЕ СУВЕНИРЫ

С самого начала его производства в Европе, фарфор высокого качества стали использовать в декоративных целях не меньше, если не больше, чем в прямом его назначении – как дорогой и красивой столовой посуды. В XIX столетии было уже обычаем производство памятных фарфоровых изделий по случаю каких-либо важных событий. С развитием туризма в начале XX века открылся новый рынок, поставлявший сувениры и прочие вещицы в память о посещении известных мест.

В Третьем рейхе было организовано массовое производство подобного рода изделий. Многие рассуждались обычными гражданами как элементы украшения, однако ещё больше торговли сувенирами процветала благодаря таким событиям, как многотысячные съезды нацистской партии в Нюрнберге. Существовали также особого рода «партийные» изделия, умышленно вразличные по форме и предназначенные утверждать связь организаций Третьего рейха с древними германскими традициями.

*Вверху слева: Почетный кубок люфтваффе, вручаемый рейхсмаршалом Германом Герингом «Штуки» лейтенанту Герберту Эйсбланту. Такими кубками награждался экипаж, показавший исключительную храбрость в воздушном бою.*

*Вверху центре: Образец массовой пропагандистской продукции начала 30-х годов, изображающий баварского штурмовика СА и партийный лозунг «Deutschland Erwache» («Германия, пробудись»).*

*Вверху справа: Пивной «Юльский подсвечник» (Julleuchter). Выполненный в архаической стиле древней керамики, такой подсвечник вручался рейхсфюрером СС Генрихом Гиммлером в качестве подарка избранным членам СС в день зимнего солнцестояния.*

*Вверху слева: Майсенская тарелка из тех, что в небольшом количестве были изготовлены для летчиков люфтваффе, принимавшего участие в наступлении на Москву в 1941 году. Перед обжигом тарелки расписывались вручную.*

*Вверху в центре: Розенталевская тарелка, также расписанная вручную и достаточно редкая, изображает поместье Гитлера Берггоф, на горе Обсзальц в Берхтесгадене. Такие тарелки производились с 1933 года, и на этом образце дом показан, каким он был, прежде чем его расширили в конце 30-х годов.*

*Вверху справа: Мемориальная тарелка работы старинной фирмы «Вилльроя унд Бох». На ней изображен Кёлнченый дом – мемориальная штаб-квартира НСДАП – а также городской герб Мюнхена.*

43

On this screen we can see Yule's candlestick (Julleuchter), that Himmler presented to the chosen SS warriors on the Yule.

All this book's screens I get from book, named "German insignia of World War 2" Chris Bishop (read in translation).

This is, how Julleuchter looks like.

This is, how Heinrich Himmler's signature looks like on the photo postcards with this Julleuchter.

Family corner, dedicated to the Yule.

SS child's carriage with Rune of life and Swastikas.

SS-crib with Rune of life

Typical SS box.
With Rune of life, Rune Odal, Rune Sieg, etc.

Wooden SS box with Pagan vikings and Pagan Rune Inguz.

SS commode with big amount of Pagan symbolics, that was made in 1940 for the 50's birthday day of the SS Obergruppenführer.

Example of chandeliers, that were made for the Reichsführer SS.
On the chandeliers we can see Pagan Rune of life and Swastika, also with Sieg Runes.

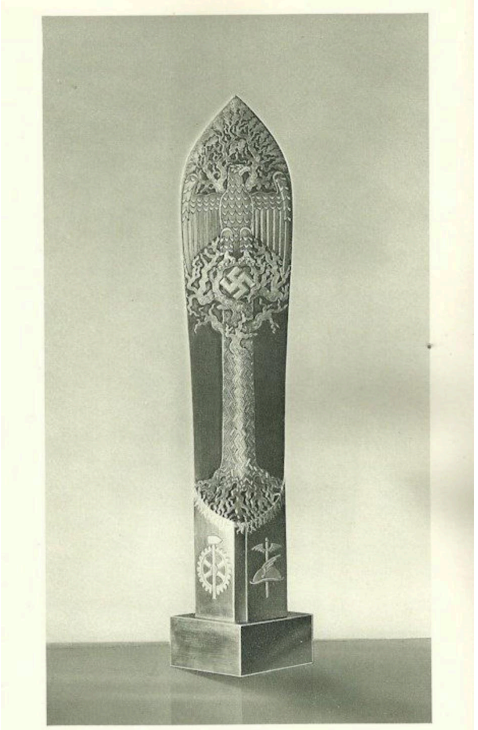

101 Schwertspitze aus Stahl. 1936. Höhe mit Sockel: 53 cm. Besitzer: Staatsrat Gauleiter Josef Grohé.

Even Pagan swords were produced in the Third Reich. This is, for example, the sword with the Tree of life on it, that was made in 1936, ordered by NSDAP.

# Pagan holidays and their celebrations in the Third Reich

Main literature : Fritz Weitzel “die Gestaltung der Festelm Jahres und Lebenslaufln“, Karla Poewe “Germany's new religion : the German faith movement”, “Völkish modernist beginnings of National Socialism: It's intrusion into the church and its antisemitic consequences”, etc.

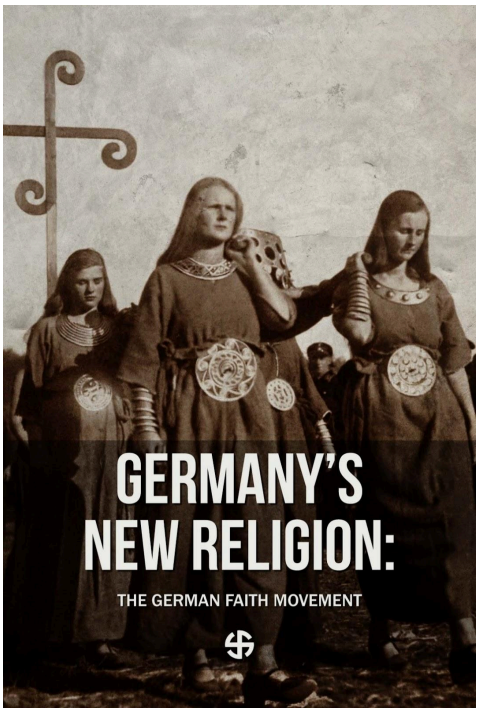


This photo is legendary btw, because it shows first official Pagan celebration in the Third Reich in 1933, in Mecklenburg.

Also in this book Karla Poewe tells us (by previously analyzing Herbert F. Ziegler's explorations with the religious theme in SS), that :

"83.6 percent of the officers from the SS-Totenkopfverbände (Death Head Units) claimed to be “Gottgläubig,” a general term used for Deutsch, Nordic, or Germanic believers, among others. Of the officers from the SS-Verfügungstruppe (Armed SS Units), 78.9 percent claimed to be “Gottgläubig”; and 66.7 percent of the officers from the General SS Units claimed to be “Gottgläubig.” On the average, therefore, about 76 percent of the SS were Gottgläubig.”

Fritz Weitzel “die Gestaltung der Festelm Jahres und Lebenslaufln“.
Book, that tells us about celebrations of the Pagan holidays in the Third Reich.
This books exist in muscovian translation.
I will not cite it, because you can read it by yourself.
One of my favourite books about the religion in the Third Reich.

This is the time, when Pagan festivals started celebrating in the Third Reich.
This photos from the Pagan's holiday in 1933.

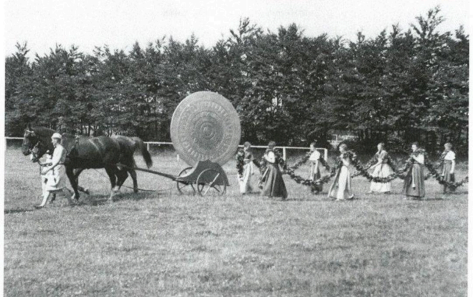

On this photo we can see Trondheim Sun chariot on the Neumunster festival in 1933.

On this photo we can see German girls in traditional folk customs at the Erntedankfest in 1935.
On the photo we can see, that they held the Yule's wreaths.

In May 1936 in Erlinghausen there were a big German show – opening of the museum for the 900-th jubilee of the city.
On this show we can saw big heroic epic, that showed, how Germanic Pagan lives.

Museum was positioned, as the flagman of the NS-politics.

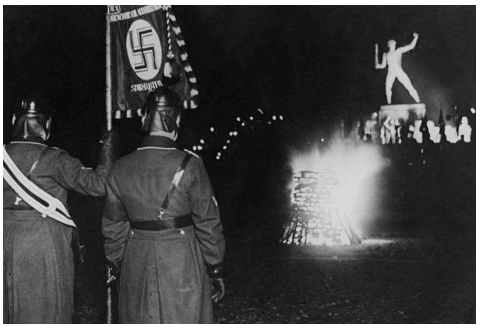

in Berlin – Lichterfelde.
17 December 1936.

How Germans celebrated Yule in 21 December 1936.

On this photo Goebbels pronounced his speech during the celebration of the winter's solstice in Berlin, 1938.

Some other glorious photos.

Some SS-posters, made for the Yule's celebrations:

“Strenuous efforts were made to introduce a romantic Pagan feast on June 21 (summer Solstice) dedicated to NSDAP martyrs and war heroes, with stirring speeches,

night parades, public demonstrations and blazing bonfires.”

Source : “Hitler Youth, 1922-1945” by Jean-Denis Lepage, p.83

December 21 (Yule, winter solstice) was a celebration designed to replace the christian festivals.”

Source : ‘Hitler Youth, 1922-1945” by Jean-Denis Lepage p.84

"Part of this psychological conditioning was imposed at the huge annual rallies at Nuremberg where tens of thousands marched with banners and music in review before Hitler himself. The spirit of sacrifice was fostered during nighttime neo-pagan ceremonies, verses celebrating death in combat patriotic songs, and even mock funerals for future “fallen comrades.”

Source : “Hitler Youth, 1922-1945” by Jean-Denis Lepage p.92

"No evil priest can prevent us from feeling that we are the children of Hitler. We follow not christ, but Horst Wessel. Away with incense and holy water. The church can go hang for all we care. The Swastika brings salvation on earth.
I want to follow it step by step.
Baldur von Schirach, take me along!”

Source : “A social history of the Third Reich”, Richard Grunberger, 1971 p.531-532

"Such anti-christian ideas were widespread in the Hitler Youth and formed an increasingly important part of the Party’s programme for the indoctrination of the young”

Source: “The Third Reich in power”, Richard J Evans p. 239

"We are the joyful Hitler Youth
We need no christian virtue
For our Führer Adolf Hitler
Is ever our Mediator.
No pastor, no evil one
can hinder Us from feeling as Hitler's children.
We follow not christ but Horst Wessel,
Away with incense and holy water.
The church can be taken away from me,
The Swastika is redemption on the earth,
It will I follow everywhere, Baldur von Schirach [leader of the Hitler Youth], take me along!"

Source : "Die Kirchen und das Dritte Reich" Klaus Scholder

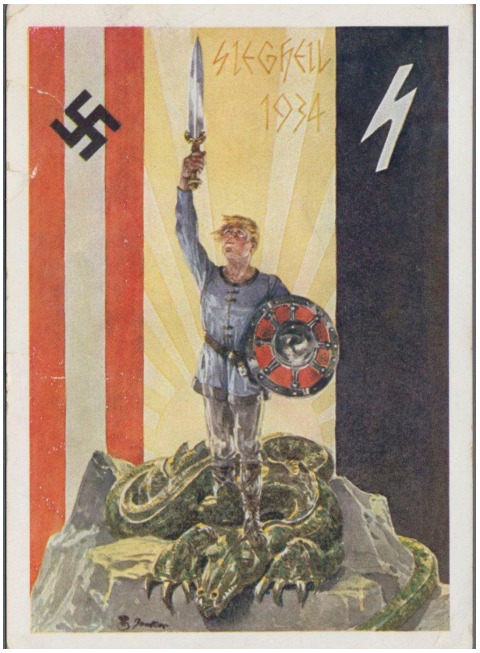


HitlerJügend's poster on the Pagan theme.

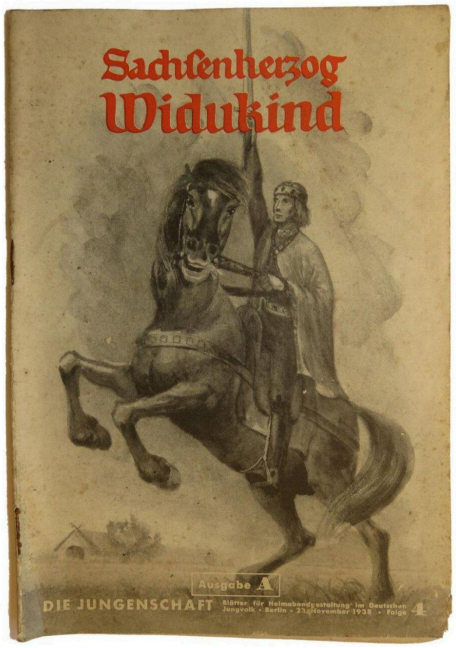


One of the outputs of HitlerJügend's journal called "Sachsenherzog", that glorified Widuking, the great Pagan leader of Saxons, that fought against the moschiastian tendention of carl the gay's state.

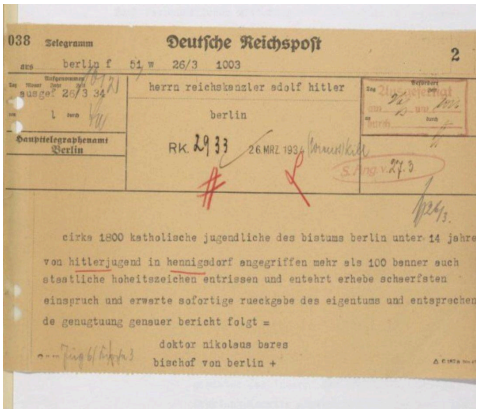

038 Telegramm **Deutsche Reichspost** 2

aus berlin f 51 w 26/3 1003

ausgef 26/3 34

herrn reichskanzler adolf hitler

berlin

Hauptelegraphenamt Berlin

RK. 2933 26 MRZ 1934

cirka 1800 katholische jugendliche des bistums berlin unter 14 jahre von hitlerjugend in hennigsdorf angegriffen mehr als 100 banner auch staatliche hoheitszeichen entrissen und entehrt erhebe schaerfsten einspruch und erwarte sofortige rueckgabe des eigentums und entsprechen de genugtuung genauer bericht folgt =

doktor nikolaus bares

bischof von berlin +

This document proofs, that, by quotation, “nearly 1800 catholics were harmed by the HitlerJügend’s boys in Hennigsdorf. More than 100 banners and state’s emblemas were stolen and disgraced”

Source : “complaint by the bishop of Berlin, nikolaus bares, against attacks by the HJ at an event by catholic youth in Hennigsdorf and ban on the catholic church newspaper for the diocese of Berlin, 1934, p. 5

There were many such cases in the Third Reich and police always stood on the HitlerJügend's side.
There were a lot of documents, that proved it.

On this photo we can see kids from HitlerJügend, that jumped over a fire, while celebrating Solstice.
(Berlin, Germany, June 1937.
from the Bundesarchive).

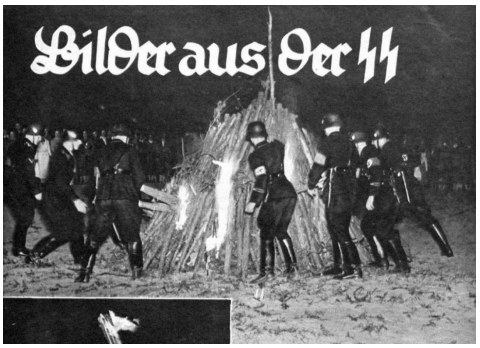

“On this photo Reichsführer's personal staff celebrated Solstice with the HitlerJügend's leaders near the Berlin’s gates.
Obergruppenführer Serff gaves the torch to the chief of SS Oberführer’s personal staff
Leader of the SS group Carl Wolf in Bauer.

Source : “FM Zeitschrift: Monatsschrift der Reichsführung SS für fördernde Mitglieder (8th edition) 1938, p.18”

Another photos, that showed, how HitlerJügend celebrated their Germanic Pagan holidays:

On this photo we can see Yule’s celebration by HitlerJügend in 1937, Altena.

HitlerJügend use the Kolovrat and Kolyadnyk, with Rune of life as well.
On the photo we can see HitlerJügend's tent camp in Köln, 1938.

HitlerJügend's qualification award, that was presented for the successful performance of the tests series, that tested physical and ideological preparedness, according to the Leistungsbuch (document and book of successfulness, that identifies the person).
With Rune Thurisaz, as well.

# Pagan graves

Theodor Eicke's personal grave, in the style of the Rune Thurisaz, that symbolized the sacrifice for the same-named Germanic Pagan God of war.

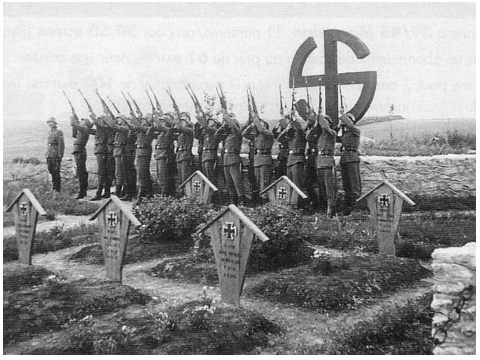

The ceremony of  valediction's ritual to hang off Third Reich's warriors to Valhalla.
On this photo we can see Rune Thurisaz with the Solar cross.

SS-KB Ernst Baumann

SS-KB Ernst Baumann

graves of the captures German Waffen SS warriors  in Arras, France, November 1941
With Rune Thurisaz, as we can see on this photo.

Another Pagan SS cemetery with Rune Thurisaz

The ceremony of the procession of the fallen soldiers to Valhalla.
In the background we can see the Rune of death.

During the war, NS-ceremonies in Schweinfurt were concentrated on burying the victims of bombardment.

cemetery with Runes of death.

cemetery in muscovy with Runes of life.

That’s how these memorials mostly were made.

Enter to the cemetery accompanied the lock in the form of the Rune of life.

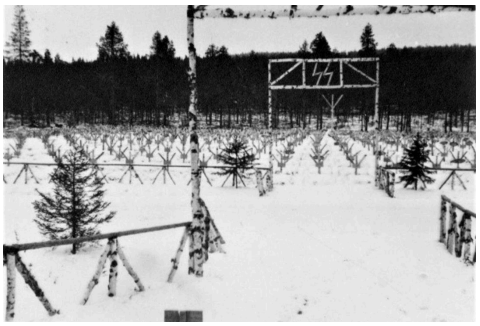

Pagan SS cemetery.
We can see on this photo not only the Runes of life, but also a Genetical White Raced love to your people, that filled the Germanic hearts to their Germanic people.

This photo, beside memorials with Rune of life, also interesting, as the photo depiction of the cover of the SS warrior (in the Third Reich's flag).
Many SS-Pagan memorials made not only from the wood, but with granite as well.

Rune of life, as others Pagan Germanic Runes, made not only for the Germans, but also for those SS-legions, whose members were Aryans, means Genetical White Raced humans.
That's why Norske legion made this photo.

Runic symbols were even on the grave stones, as we can see.

On this photo we can see NS-altar with the Pagan symbolics, like Rune Odal and Swastika.
Photo was made on the occasion of the opening of the Landtag square, 28 June 1936.

Memorial, that was dedicated to the NS-heroes in Württemberg, 1935.
On this photo we can see Rune Sieg, Rune of life and Swastika.
Memorial was destroyed after the World War 2.

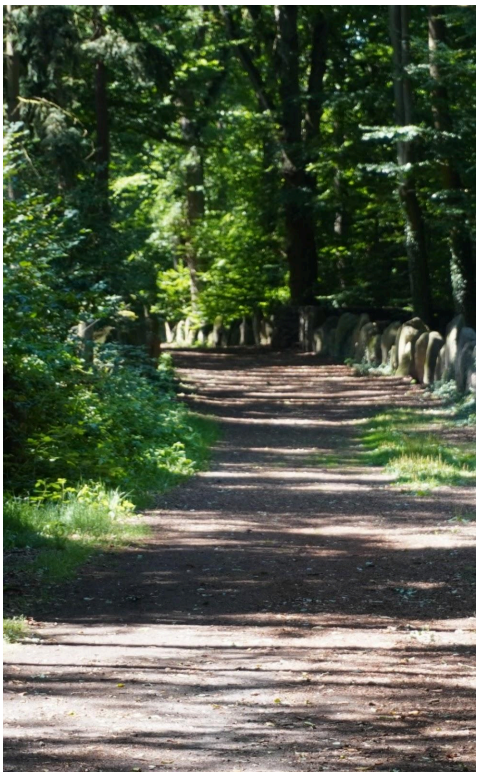

And “offtop” (at some point), but whatever.
Sachsenhain – anti-christian memorial in Werden, build with Alfred Rosenberg’s and Anhenerbe’s authorization, mostly by city's building companies.
Was a complex of 4500 vertically-oriented stones and Pagan altar, decorated with Runes.
This memorial memorized the bloody court of Werden, where carl the gay ordered to kill Saxon Pagans.

The place was made, as the sacred place, not only the memorial, btw.

“The assault on the practices and institutions of the christian churches was deeply embedded in the psyche of National Socialism. At the same time, the activists could draw on the verbal violence of party leaders towards the churches for their encouragement. Goebbels’s orchestrated attacks on the clergy through the staged ‘immorality trials’ of Franciscans in 1937. Hitler’s impatience with the churches prompted frequent outbursts of hostility. In early 1937, he was declaring that ‘christianity was ripe for destruction’ (Untergang), and that the churches must yield to the ‘primacy of the state’, railing against any compromise with ‘the most horrible institution imaginable”

Source: “Hitler, 1936-1945” by Ian Kershaw, p.83

"In a confidential circular to all gauleiter in June 1941, Bormann had expressly declared that christianity and

National Socialism were incompatible. The party must struggle, therefore, to break the church's power and influence"

Source : "Hitler, 1936-1945" by Ian Kershaw, p.472

"He was determined, after their 'insidious' behaviour during the winter, he said, doubtless playing here on the many complaints fed to him by Goebbels and the other gauleiter, to destroy the christian churches after the war"

Source: "Hitler, 1936-1945" by Ian Kershaw, p.564

# Overall

Third Reich was fully Pagan state.
Of course, Hitler with his colleagues can't destroy all churches and all christcopeish literature, because that times were different, than modern.
It's easier to be Pagan in 21st century, comparely with 20st century.
Dead jewish chimpanzee is dead.
Glory to Our Genetical White Raced fate!
Glory to the Third Reich!
Heil Hitler! 88!

# Content of the book

•Adolf Hitler
p.7
Anti-christian and Pagan quotations from the “Mein Kampf”
p.7
Adolf Hitler's art :
Poetics
p.12
The most favourable Hitler's literature:
p.14
Memoirs about Pagan Hitler from the SS
p.19
Notes about Pagan Hitler in the diaries
p.36
•Heinrich Himmler
p.50
•Alfred Rosenberg
p. 60
•Joseph Goebbels
p.69
•Martin Bormann
p. 74

•Pagan and antijudeobelief musical art of the Third Reich
Richard Wagner
p.77
Igor Stravinskiy
p.77
•Pagan and antijudeobelief poetical art in the Third Reich
Kurt Eggers
p.79
•Pagan and antijudeobelief sculptural art of the Third Reich
Arno Breker
p. 82
Josef Torak
p.86
•Pagan and antijudeostian literature of the Third Reich
p.88
•NS journals/ NS newspapers
German NS-journals/ NS newspapers:
der Schulungsbrief
p.95
Völkish Beobachter
p.101
der Stürmer

p.103
das Schwarze Korps
p.122
Leitheft
p.127
Dutch NS-journals/ NS-newspapers:
Storm SS
p.135
Hamer
p.138
Danish NS-journals/ NS-newspapers
DNSAP
p.157
•Pagan symbols of the Third Reich
p.159
•Pagan souvenirs and products of the National-socialist party of Germany
p.155
•Pagan holidays and their celebrations in the Third Reich
p. 177
•Pagan graves
p.200
•Overall
p.213